

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
«Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙ
ΕΠΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ
ΕΜΠΟΡΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΣΤΙΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ.»**

**ΚΑΡΑΜΗΤΣΟΣ ΗΛΙΑΣ Α.Μ.:10137
ΚΟΜΠΟΤΗ ΜΑΡΙΑ Α.Μ.:10058
ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Α.Μ.:10158**

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΠΑΤΡΑ 2016

**The globalisation and her repercussions in the exterior trade
of Greece and in the Greek enterprises**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το ζήτημα της παγκοσμιοποίησης και τις επιπτώσεις της στο εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας , καθώς επίσης και στις Ελληνικές επιχειρήσεις.

Εξετάζονται οι οικονομικές συνέπειες που έχει επιφέρει η παγκοσμιοποίηση τόσο διεθνώς όσο και στην Ελλάδα, καθώς και οι διάφορες προσπάθειες ορισμού της έννοιας της παγκοσμιοποίησης.

Εξετάζεται η διαχρονική εξέλιξη σε σχέση με το χρηματοοικονομικό σύστημα , καθώς επίσης την θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην παγκόσμια αγορά , ξεχωρίζοντας τους «μεγάλους» και «μικρούς», παίχτες .

Εξετάζεται ο ρόλος και η συμμετοχή της Ελλάδας στην παγκοσμιοποίηση, ο όγκος εξαγωγών και εισαγωγών της, καθώς και ο όγκος των εμπορικών συναλλαγών της με άλλες χώρες , οι εισαγωγικές και εξαγωγικές δραστηριότητες της χώρας , οι βασικοί εμπορικοί εταίροι καθώς και οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα .

Εξετάζεται ακόμα ο βαθμός διείσδυσης των ελληνικών προϊόντων στην παγκόσμια αγορά , καθώς επίσης και οι αιτίες ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου της χώρας μας .

Επίσης εξετάζονται οι συνέπειες της παγκοσμιοποίησης σε σχέση με κάποιες εθνικές μεταβλητές, όπως η εγχώρια κατανάλωση το ΑΕΠ οι επενδύσεις και οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις , καθώς και οι συνέπειες , στις ΜΜΕ επιχειρήσεις .

Τέλος , αναφέρονται τα προβλήματα και οι κίνδυνοι, της λειτουργίας της παγκοσμιοποίησης καθώς και οι τρόποι αντιμετώπισής τους .

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Παγκοσμιοποίηση είναι η διαδικασία εκείνη, μέσω της οποίας όλο και περισσότερο οι λαοί του κόσμου δένονται ο ένας κοντά στον άλλο σε μια και μοναδική κοινωνία.

Ως «παγκοσμιοποίηση» λοιπόν, ορίζεται εκείνη η κοινωνική διαδικασία που οδηγεί τους λαούς της γης με γρήγορους ρυθμούς σε μια ολοκληρωτική ομογενοποίηση. Ο μηχανισμός που έφερε τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης στις περισσότερες χώρες του κόσμου, είναι οι πολιτικές πιέσεις, είτε μέσω άμεσων κυβερνητικών πρωτοβουλιών, είτε μέσω της επιβολής από το ΔΝΤ/ΠΟΕ/Παγκόσμια Τράπεζα.

Στόχος, ήταν η ενοποίηση όλων των οικονομιών του κόσμου σε μια σειρά ομογενοποιημένων κανόνων . Το αποτέλεσμα αυτής, ήταν οικονομικές κρίσεις σε πολλές περιοχές.

Ακόμα και μεγάλες οικονομίες σημαντικών χωρών, όπως η Ρωσία, το Μεξικό, η Ινδονησία, ή η Βραζιλία, εξαρτώνται από την έγκριση του ΔΝΤ για τις πολιτικές τους. Από την άλλη, βεβαίως, υπάρχει ο αντίλογος αυτών που θεωρούν ότι, παρά τη σχετική αποδυνάμωση του κράτους στον έλεγχο των οικονομικών και νομισματικών του πολιτικών, η ίδια η (οικονομική) παγκοσμιοποίηση έχει υποστηριχτεί και προωθηθεί από τις πολιτικές των κρατών, τα οποία διατηρούν τον ρυθμιστικό έλεγχο των κοινωνιών και των πολιτών τους (*Hirst & Thompson 1999, Gray 1998*).

Στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι πολιτικές της οικονομικής παγκοσμιοποίησης, υιοθετήθηκαν και δικαιολογήθηκαν σε μεγάλο βαθμό ως αναπόφευκτες για την βιωσιμότητα των εγχώριων οικονομιών και το γενικότερο συμφέρον του εκάστοτε εθνικού κράτους. Παρόμοια στοιχεία παραθέτει ο Castells και για άλλες χώρες, όπως η Ινδία και η Κίνα, οι οποίες «είδαν το άνοιγμα του παγκόσμιου εμπορίου σαν μια ευκαιρία... να θέσουν τις τεχνολογικές και οικονομικές βάσεις για την ανανεωμένη τους εθνική ισχύ»¹ Και, όπως υποστηρίζει ο Mann, κάποιοι διεθνείς οργανισμοί, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα ή το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, που ασκούν μια χαλαρή ρυθμιστική διεθνή εποπτεία, είναι προσανατολισμένοι προς τα συμφέροντα ή τις πολιτικές ανεπτυγμένων καπιταλιστικών οικονομιών της Δύσης (*Mann 2000: 139*).

¹ Castells 2000 α:143

Ένα χαρακτηριστικό της νέας παγκοσμιοποιημένης οικονομίας είναι οι **υπερεθνικές επιχειρήσεις**², ορίζονται ως «εταιρίες που έχουν δραστηριότητες έξω από τις χώρες από τις οποίες προέρχονται», ακόμη και αν πρόκειται για ένα μικρό εργοστάσιο εκτός των συνόρων (Sklair 1999: 324). Ο Castells³ αντίθετα, υποστηρίζει ότι οι υπερεθνικές επιχειρήσεις ανήκουν περισσότερο «στον κόσμο των μυθικών αναπαραστάσεων (ή στο επιτηδευμένο *image-making* διαφόρων ανωτάτων στελεχών επιχειρήσεων) παρά στην θεσμικά καθορισμένη και περιορισμένη πραγματικότητα της παγκόσμιας οικονομίας» (Castells 2000α: 208).

Με την παγκοσμιοποίηση, παρατηρείται άνοιγμα των αγορών με την σταδιακή κατάργηση των προστατευτικών μέτρων και κυρίως του δασμού ως προς τις εισαγωγές αλλά και τη δημιουργία ευνοϊκών προϋποθέσεων για την ανάπτυξη αλλοδαπών επιχειρήσεων (*φορολογικές ελαφρύνσεις, οικονομικές διευκολύνσεις*), αφετέρου υποβοηθούνται οι εξαγωγές με την πριμοδότηση των επιχειρήσεων και την επιδότηση των προϊόντων, καθώς και με την παροχή φορολογικών ελαφρύνσεων.

Η οικονομική παγκοσμιοποίηση, διεύρυνε το χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών κρατών, μεταξύ πλουσίων και φτωχών στις περισσότερες χώρες. ‘Όλες οι τελευταίες μελέτες επιβεβαιώνουν, ότι μόνον ένας μικρός αριθμός ανθρώπων στην κορυφή της παγκόσμιας συντεχνιακής πυραμίδας βιώνει σημαντικά οφέλη από όλη την ανάπτυξη, επέκταση, συγχωνεύσεις και σταθεροποίηση που δημιουργήθηκε από την παγκοσμιοποίηση.

Το χάσμα μεταξύ των πλουσιότερων και φτωχότερων ανθρώπων στην κοινωνία και μεταξύ διαχείρισης και εργατών δεν ήταν ποτέ τόσο μεγάλο όσο είναι σήμερα. Αυτό εμφανίζεται μετά από μια περίοδο της πιο γρήγορης επιτάχυνσης της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας στη ιστορία.

² Sklair Leslie , Ομότιμος Καθηγητής Κοινωνιολογίας (*καταναλωτισμός και παγκοσμιοποιημένες εταιρείες*)

³ Μανουέλ Καστέλς Κοινωνιολόγος είναι ένας από τους σημαντικότερους σύγχρονους ακαδημαϊκούς στον χώρο των κοινωνικών επιστημών.

ABSTRACT

Globalization is the process through which more and more individuals from different countries are coming together into a single society. "Globalization" thus, is defined as that social process pushing cultures and nations rapidly to a state of complete homogenization.

The mechanism that brought this globalization process in most countries is based on the political pressures that were implemented either through direct government initiatives, or through the imposition of the IMF, the WTO and the World Bank. The goal was the unification of all economies under a homogenous set of rules.

This resulted in economic crises experienced by many nations. Even large economies of major countries, such as Russia, Mexico, Indonesia, or Brazil, are subject to the approval of the IMF in order to develop their own national policies. Despite this weakening national sovereignty in terms of controlling domestic economic and monetary policies, some believe that the very same (*economic*) globalization has actually been supported and promoted by nations themselves, while managing to retain regulatory control of their societies and citizens⁴

In EU countries, economic globalization policies were largely adopted and justified as inevitable for the sustainability of domestic economies and the general interests of nation states. Similar observations are made by Castells for other countries, such as India and China, which "saw the opening of world trade as an opportunity ... to lay the technological and economic bases for their renewed national power".

And, as Mann argues, some international organizations such as the World Bank or the international Monetary Fund, who carry a loose international regulatory supervision, are oriented towards the interests or policies of Western developed capitalist economies⁵.

⁴ Hirst & Thompson 1999, Gray 1998

⁵ Mann 2000: 139

A feature of the new globalized economy is 'multinational companies', defined as "companies that have activities outside the countries of origin ", even if it is only a small factory outside the borders⁶ . On the contrary, Castells argues that multinational companies belong more to a "world of mythical representations (*or to a sophisticated image-making of various senior executives*) than to an institutionally defined and limited reality of a global economy»⁷ .

During this process of globalization, we can observe the opening of markets and at the same time the abolition of protective measures (especially of the imports duty), the creation of favorable conditions for the growth of foreign enterprises (*tax cuts, financial alleviations*) and the promotion of exports through premiums for businesses, subsidizing of products and provisions of tax relief.

Economic globalization has widened the gap between rich and poor countries, between rich and poor individuals in most countries. All the latest studies confirm that only a small proportion of people at the top of the global corporatist pyramid are experiencing significant benefits from the whole development, expansion, mergers and consolidation created by globalization.

The gap between the richest and poorest people in society and between management and workers has never been as great as it is today.

This occurs after a period characterized by the most rapid acceleration of global economic activity we can observe in history.

⁶ Sklair 1999: 324

⁷ Castells 2000a: 208

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	- 2 -
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	- 3 -
ABSTRACT.....	- 5 -
Κεφάλαιο 1 ^ο	- 12 -
Εισαγωγή-ορισμός	- 12 -
1.2 Τα επιχειρήματα κατά της παγκοσμιοποίησης	- 16 -
1.3 Παγκοσμιοποίηση - Τι σημαίνει για τις οικονομίες	- 18 -
1.4 Παγκοσμιοποίηση σε σχέση με εθνικούς και οικονομικούς παράγοντες.....	- 20 -
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ	- 23 -
Κεφάλαιο 2ον.....	- 24 -
2.1 Οικονομικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης.....	- 24 -
Κεφάλαιο 3 ^ο	- 32 -
Παγκοσμιοποίηση – μικροί και μεγάλοι παίκτες.....	- 32 -
3.1 Η επιστροφή στην Ευρώπη.....	- 32 -
3.2 Οι δυνάμεις της αγοράς	- 33 -
3.3 Παγκόσμια αγορά χωρίς παρεμβάσεις.....	- 44 -
Κεφάλαιο 4 ^ο	- 47 -
4.1 Η θέση της Ελλάδος στο εξελισσόμενο διεθνές περιβάλλον.....	- 47 -
4.2 Η εξέλιξη των εισαγωγών κατά την περίοδο 2008-2014.....	- 72 -
4.2.1 Μη ισορροπημένη κατανομή ελλειμμάτων και πλεονασμάτων.	- 75 -
4.3 Το εμπορικό ισοζύγιο	- 79 -
4.4 Τα καταναλωτικά πρότυπα των Ελλήνων ευθύνονται για τις υψηλές εισαγωγές- 87 -	
4.4.1. Γιατί μειώθηκε το έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο	- 89 -
4.4.2. Διαχρονική εξέλιξη κατά κλάδους εκμετάλλευσης	- 89 -
4.4.3 Το top 20 των προϊόντων που εξάγει η Ελλάδα	- 91 -
4.4.4 Ο χάρτης των εξαγωγών	- 91 -
4.5 Το Ισοζύγιο Πληρωμών και το Διαχρονικό Εμπόριο	- 93 -
4.6 πτώση της ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας.....	- 95 -
4.6.1 Δείκτες ανταγωνιστικότητας στον κλάδο των υπηρεσιών.....	- 97 -
4.6.2 Συνέπειες παγκοσμιοποίησης σε σχέση με το ΑΕΠ.....	- 99 -
4.6.3 δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης.....	- 99 -
4.7 Παγκοσμιοποίηση και μικρομεσαίες επιχειρήσεις	- 101 -
4.8 Προβλήματα της λειτουργίας της παγκοσμιοποίησης.....	- 105 -
4.9 Αντιμετώπιση των κινδύνων της παγκοσμιοποίησης.....	- 106 -
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	- 108 -

Εισαγωγή

Η συνεχώς αυξανόμενη οικονομική ενοποίηση που συντελείται σε παγκόσμιο επίπεδο, η οποία αναφέρεται και με τον όρο «παγκοσμιοποίηση», είναι υπεύθυνη για τη δημιουργία πολλών ευκαιριών κυρίως επειδή εξυπηρετεί επιχειρήσεις χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης να εισχωρήσουν σε νέες αγορές υπερσυνοριακού χαρακτήρα. Παράλληλα, καθιστά ευκολότερη την πρόσβασή τους σε πόρους τόσο χρηματοδοτικούς, καθώς πολλαπλασιάζονται οι υπερεθνικές κινήσεις στα χρηματιστήρια και το χρηματιστικό κεφάλαιο όσο και τεχνολογικούς, λόγω της ταχύτατης διάχυσης της σύγχρονης τεχνολογίας. Συνεπώς, οι Ευρωπαίοι καταναλωτές έχουν τη δυνατότητα να μετέχουν σε μια παγκόσμια Αγορά, αυξάνοντας το εύρος των επιλογών τους σε ποικιλία προϊόντων και τιμών.

Οι συνέπειες που έχει επιφέρει αυτό το ανοικτό διεθνές οικονομικό σύστημα υπό το πρίσμα των διεθνών σχέσεων είναι ιδιαίτερα σημαντικές, καθώς συντελεί στην αναδιανομή της διεθνούς οικονομικής κυριαρχίας. Αυτό συμβαίνει καθώς κράτη που υπερτερούν δυναμικά στις διεθνείς αγορές σημειώνουν υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης σε σχέση με κράτη λιγότερα ανταγωνιστικά με συνέπεια να τροποποιούν σωρευτικά προς δικό τους όφελος τον διεθνή καταμερισμό ισχύος.

Με τον τρόπο αυτό διανοίγονται νέες προοπτικές, για αποκόμιση σημαντικών οφελών ως προς την αυξητική πορεία που διαγράφουν η παραγωγικότητα και οι πραγματικές αποδοχές. Το παγκόσμιο εμπόριο αποδεσμεύεται μέσω του καταλυτικού ρόλου της εμπορικής πολιτικής της παγκοσμιοποίησης, έννοια η οποία είναι συχνά συνυφασμένη με αρνητικές καταστάσεις όπως η απώλεια θέσεων εργασίας, η μείωση μισθών και η επιδείνωση συνθηκών εργασίας. Ο αυξημένος ανταγωνισμός που προκύπτει από χώρες χαμηλού κόστους συνθέτει έντονο πιεστικό κλίμα σε τοπικό επίπεδο σε παραγωγούς αλλά και σε εργαζομένους και δύναται να προκαλέσει το κλείσιμο εργοστασιακών μονάδων ή την μείωση της δραστηριότητάς τους και τη μετεγκατάστασή τους σε χώρα του εξωτερικού. Αυτοί οι προβληματισμοί έχουν καταστεί πιο έντονοι λόγω της ραγδαίας ανέλιξης χωρών όπως η Κίνα και η Ινδία στον παγκόσμιο χάρτη εμπορικών συναλλαγών. Πιο συγκεκριμένα, η ταχύτατη διάχυση της χρήσης των σύγχρονων τεχνολογικών μέσων εκμηδενίζει ολοένα τα όρια μεταξύ των αγαθών που δύναται να αποτελέσουν αντικείμενα εμπορικών συναλλαγών και εκείνων που αδυνατούν.

Η ενδεδειγμένη αντιμετώπιση του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης δύναται να θεωρηθεί ως τμήμα μιας εκτενέστερης πολιτικής πρόκλησης των δυναμικών οικονομιών, που δεν είναι άλλη από την επιτυχή αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αλλαγών σε οικονομικό επίπεδο.

Προκειμένου να επιτευχθεί μεγιστοποίηση στις τιμές των οφελών της παγκοσμιοποίησης, ενδείκνυται μια διαδικασία αναπροσαρμογών καθώς οι συντελεστές παραγωγής όπως το επενδυτικό κεφάλαιο σημειώνουν μετακινήσεις από δραστηριότητες και επιχειρήσεις που αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στις ολοένα και πιο έντονες πιέσεις ανταγωνισμού σε άλλες που οφείλουν την ανάπτυξή τους ακριβώς σε αυτές τις πιέσεις. Παρά την αποδεδειγμένη ανυπαρξία σύνδεσης της παγκοσμιοποίησης με την ευρύτερη απώλεια θέσεων εργασίας, αποτελεί κοινό τόπο η άποψη πως η αναπροσαρμογή των οικονομικών δομών επιφέρει κόστος λόγω της μετακίνησης πόρων ανάμεσα σε εμπορικές επιχειρήσεις και δραστηριότητες. Η διαρθρωτική αναπροσαρμογή των πιο δύσκαμπτων αγορών εργασίας, κεφαλαίων και προϊόντων ενδέχεται να χαρακτηριστεί πολυδάπανη και εργώδης σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο, όσον αφορά σε συγκεκριμένους τομείς και περιφέρειες.

Το στοίχημα που πρέπει να κερδηθεί, αφορά στη μετατροπή των οφελών που δύναται να επιφέρει η παγκοσμιοποίηση σε κέρδη πραγματικά, με παράλληλη ελαχιστοποίηση του κοινωνικού κόστους. Η λήψη μέτρων που θα βελτιώσουν τη λειτουργία των αγορών της ΕΕ και θα προωθήσουν καινοτόμες επιδόσεις, θα συμβάλει θετικά στην επίσπευση της προσαρμογής, ενώ παράλληλα πολιτικές δράσεις σαφώς στοχοθετημένες όπως το Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση, θα προσφέρουν στήριξη στους εργαζομένους των οποίων τα συμφέροντα θίγονται. Πέρα από αυτά τα εσωτερικά θέματα, σημειώνονται ιδιαίτερα σημαντικές αλλαγές και σε εξωτερικό επίπεδο. Συγκεκριμένα:

- Το παγκόσμιο εμπόριο ενισχύεται και η Ευρώπη διατηρεί τη θέση της ως ηγετικός εμπορικός συνασπισμός σε παγκόσμιο επίπεδο.
- Οι μεταναστευτικές ροές αξιοποιούνται ως πηγή εύρεσης εργατικού δυναμικού στις χώρες υποδοχής, καλύπτοντας το κενό που έχει επιφέρει σε αυτές η δημογραφική γήρανση αλλά και δρώντας ως παράγοντας ανάπτυξης.
- Η θέση της ΕΕ παραμένει τόσο ως πηγή όσο και ως προορισμός των άμεσων επενδύσεων ξένων κεφαλαίων (ΑΞΕ) και

- Η παγκόσμια οικονομία διαχειρίζεται τις όποιες ανισορροπίες εμφανίζονται στους κόλπους της μέσω της υπερσυννοριακής συνεργασίας των χωρών.

Χαρακτηριστικά όπως η πρόοδος τεχνολογικών επιτευγμάτων, η μείωση του κόστους μεταφορών και η απελευθέρωση των πολιτικών τακτικών τόσο σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και σε παγκόσμιο, έχουν συντελέσει στην αύξηση των εμπορικών και χρηματοπιστωτικών ροών ανάμεσα στις χώρες επιφέροντας σημαντικές επιπτώσεις στην εύρυθμη λειτουργία της οικονομίας της ΕΕ. Η παγκοσμιοποίηση, παράλληλα με τα πλείστα οφέλη και τις νέες ευκαιρίες που παρέχει, επιβάλλει στην Ευρώπη να έρθει αντιμέτωπη με έναν έντονο ανταγωνισμό προερχόμενο από τις οικονομίες χαμηλού κόστους, όπως το παράδειγμα της Κίνας και της Ινδίας, αλλά και από οικονομίες που επίκεντρο τους έχουν την καινοτομία, όπως αυτή των ΗΠΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Κεφάλαιο 1^ο

Εισαγωγή-ορισμός

Παγκοσμιοποίηση είναι ένα σύνολο φαινομένων που έχουν σαν σημείο αναφοράς τους τον κόσμο και όχι την τοπική ή εθνική κοινωνία. Οι συνέπειές της απαντώνται σε επίπεδο οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό. Μέσω της διαδικασίας αυτής εξασφαλίζεται απελευθέρωση και διάχυση διαφόρων παραμέτρων όπως είναι οι επενδύσεις, το εμπόριο, η τεχνολογία, το πολιτικό σύστημα, η κουλτούρα, η γνώση, η κοινωνική δομή κλπ. Η έννοια της χρησιμοποιείται συχνά με ιδεολογική σκοπιμότητα σε μια προσπάθεια να επισημανθεί το ‘‘αναπόφευκτο’’ και η ‘‘παντοδυναμία’’ της αγοράς χωρίς σύνορα. Η χρήση του όρου εντός οικονομικού πλαισίου εμφανίζεται ήδη από το 1944 από τον Θήοντορ Λέβιτ⁸.

Πιο συγκεκριμένα, η παγκοσμιοποίηση που συντελείται σε οικονομικό επίπεδο απασχολεί ως φαινόμενο τόσο την πολιτική όσο και την επιστημονική κοινότητα. Αυτό συμβαίνει γιατί εγείρει ζητήματα που σχετίζονται με την κοινωνία και τις κοινωνικές αλλαγές που σημειώνονται ως συνέπειές της διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης. Η παγκόσμια οικονομία διαμορφώθηκε χάρη στην ταχύτατη ανάπτυξη της τεχνολογίας της πληροφορικής και στη μετατροπή πολυεθνικών επιχειρήσεων σε διεθνείς, καθώς οδήγησαν στη μεγιστοποίηση της παραγωγής και των πωλήσεων.⁹ Η διαδικασία αυτή επέφερε ως συνέπεια την απώλεια του νοήματος από την έννοια της εθνικής οικονομίας.¹⁰ Επιπρόσθετα, τη σημερινή εποχή αρχές της κοινωνικής ζωής της ανθρωπότητας όπως η οικουμενικότητα και η παγκοσμιότητα ενδυναμώνονται ταχύτατα και συνεπώς η έννοια του κράτους-έθνους τείνει να αποτελέσει εξαρτώμενο υποσύνολο.

⁸ Ο γκουρού του μάρκετινγκ Θήοντορ Λέβιτ, καθηγητής στο Χάρβαρντ, ποτέ δεν ήταν ένας άνθρωπος που θα μπορούσε κανείς να υποτιμήσει. Ωστόσο, ακόμα και με τα δικά του μέτρα, η προφητική εκτίμησή του την 1η Μαΐου του 1983 ήταν τολμηρή. Σε άρθρο του στο Harvard Business Review είχε αναφέρει ότι «η παγκοσμιοποίηση των αγορών επίκειται», σε μία εποχή, κατά την οποία η λέξη «παγκοσμιοποίηση» ήταν σχεδόν άγνωστη. Το μήνυμά του ήταν απλό. Εφόσον η νέα τεχνολογία μπορεί να επεκτείνει την επιρροή των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας και να ελαττώσει το κόστος της επικοινωνίας, τότε ο κόσμος μικραίνει.

⁹ Green 1997, σελ. 152-154

¹⁰ Webster – Robins 1988, σελ. 26-39

Η παγκοσμιοποίηση παρουσιάζεται ως μια διαδικασία πρόσφατη που διεξάγεται χρονικά την τελευταία εικοσαετία, που εδραιώθηκε στην ανάπτυξη της οικονομίας και στην πρόοδο των ΜΜΕ μέσω των οποίων διαμορφώνεται κυρίως η κοινή γνώμη. Η ανάπτυξη των ΜΜΕ οδηγεί στη δημιουργία νέων κοινωνικών ομαδοποιήσεων και στη διαμόρφωση κοινωνικών συνειδήσεων με διαφορετικά κριτήρια. Παράλληλα, η ανάπτυξη της τεχνολογίας δύναται να προκαλέσει τη διεύρυνση των αγαθών και να λάβει διαστάσεις παγκοσμίας έκτασης.

Με τον όρο «παγκοσμιοποίηση» δηλώνουμε την ενοποίηση των λαών του κόσμου σε μια κοινότητα παγκόσμιου χαρακτήρα με αφθονία αγαθών υλικής και πνευματικής φύσης. Θα φάνταζε εύλογη η ελαχιστοποίηση και η εξάλειψη των οποιοδήποτε διαφορών ενυπάρχουν μεταξύ των λαών σε οικονομικό, πνευματικό και κοινωνικό επίπεδο. Υπό αυτή την έννοια, η παγκοσμιοποίηση δύναται να λάβει την όψη μιας κοινωνίας της αγάπης, να αποτελέσει πραγματικά μια ενωτική αίσθηση του συνόλου της ανθρωπότητας και θα υπερβαίνει σύνορα ή διαφορές εθνικού, φυλετικού, θρησκευτικού περιεχομένου μεταξύ των λαών.

Παρ' όλα αυτά, ελλοχεύει η υποψία ή και ο φόβος ότι η παγκοσμιοποίηση δύναται να αποτελέσει μια δύναμη υπεροχής πάνω στους ανθρώπους με συνέπεια η μειοψηφία να επιβάλλεται στην πλειοψηφία. Με άλλα λόγια, να υπάρξει μια ολοκληρωτική κυριαρχία ολίγων ατόμων ή χωρών ή πολυεθνικών εταιριών που αντί να παρέχουν ελευθερία σε όλους θα παρέχουν δικαιώματα σε λίγους και θα επιβάλουν υποταγή στους πολλούς.¹¹

Είναι άξιο λόγου το γεγονός ότι η παγκοσμιοποίηση έχει αποτελέσει αντικείμενο στο οποίο έχει ασκηθεί έντονη κριτική από στοχαστές που την υποστηρίζουν ένθερμα ή που την κατακρίνουν αυστηρά. Πιο συγκεκριμένα, εκείνοι που τελευταίως μάχονται την παγκοσμιοποίηση χαρακτηρίζονται ως ορμώμενοι από τις ιδέες ενός συντηρητικού εθνικισμού ή επιθυμούν να διαμαρτυρηθούν για τη χειροτέρευση των συνθηκών διαβίωσης στο σύγχρονο κόσμο.

Παγκοσμιοποίηση σήμαινε πως οι παρωχημένες «πολυεθνικές» εταιρείες, με παραγωγή διαφορετικών αγαθών με στόχο την προσαρμογή στις τοπικές αγορές δε θα είχαν πλέον μέλλον, καθώς θα τις αντικαθιστούσαν «παγκόσμιοι όμιλοι» που παρέχουν τα ίδια προϊόντα με τον ίδιο τρόπο σε παγκόσμιο επίπεδο. Όπως ο κ. Λέβιτ

¹¹ Alain Mike 1999, σελ. 51-52.

έγραφε «οι ανάγκες και οι επιθυμίες των ανθρώπων έχουν αμετάκλητα εξομοιωθεί και αυτό καθιστά τις πολυεθνικές επιχειρήσεις πεπαλαιωμένες και τους παγκόσμιους ομίλους απόλυτους κυρίαρχους». Οι ισχυρισμοί του αυτοί εγείρουν ερωτήματα σχετικά με το αν και κατά πόσο επαληθεύτηκαν. Κατά τη δεκαετία του '90 σημειώθηκε ανοδική πορεία στις τιμές των μετοχών εταιρειών παγκοσμίου φήμης (όπως π.χ. της Coca-Cola Company, της McDonald' s και της Walt Disney) επειδή οι αναπτυξιακές προοπτικές τους αποτέλεσαν πρόσφορο πόλο έλξης για νέες επενδύσεις.

Ωστόσο, στην πορεία σημειώθηκε μια αντίστροφη τάση και αυτό συνέβη επειδή οι άνθρωποι παγκοσμίως αναζήτησαν επιμόνως να εδραιωθούν σε εθνικό επίπεδο και να προασπίσουν την πολιτιστική τους ταυτότητα. Επίσης, οι παγκόσμιοι όμιλοι διέγνωσαν στις νέες αγορές που δημιουργήθηκαν την έντονη ανάγκη των καταναλωτών για αναζήτηση και απόκτηση τοπικών προϊόντων.

Τη σημερινή εποχή, η προσέγγιση του ενός κοινού προϊόντος για όλους ανεξαιρέτως τους καταναλωτές, έχει παρέλθει. Το νέο σύνθημα που επικρατεί δεν είναι άλλο από το: «Σκέψου τοπικά, δράσε τοπικά». Παράδοξο ακόμη φαντάζει το γεγονός πως η τεχνολογία, που σύμφωνα με τον Λεβίτ θα συνέβαλε στην ομογενοποίηση, ουσιαστικά ενισχύει τον κατατεμαχισμό. Μπορεί οι ισχυρισμοί του να μην επαληθεύτηκαν, ωστόσο το άρθρο του συνεχίζει να αποτελεί σημείο αναφοράς και να εκκινεί συζητήσεις και τη σημερινή εποχή.

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο αποδίδει στην παγκοσμιοποίηση έναν ορισμό τυπικό και συνάμα περιοριστικό. Ο ορισμός αυτός προσδίδει έμφαση στην οικονομική αλληλεξάρτηση των χωρών ανά τον κόσμο που συνεχώς αυξάνεται μέσω του αυξανόμενου όγκου και ποικιλίας διεθνών συναλλαγών προϊόντων και υπηρεσιών, της ελεύθερης κεφαλαιακής ροής παγκοσμίως και της ταχείας και διευρυμένης διάδοσης της τεχνολογίας. Μολονότι η παγκοσμιοποίηση αποτελεί μια ιδιαίτερος περίπλοκη δομή συγκερασμού φαινομένων και σχέσεων, είναι ευκόλως διακριτές διάφορες πτυχές της:

- **Βιομηχανική** παγκοσμιοποίηση – η εδραίωση και επέκταση των πολυεθνικών εταιρειών
- **χρηματοπιστωτική** παγκοσμιοποίηση - η εμφάνιση παγκόσμιων χρηματοπιστωτικών αγορών και ευκολότερη πρόσβαση σε εξωτερικές χρηματοδοτήσεις για εταιρικούς και κρατικούς δανειζόμενους.

- **πολιτική** παγκοσμιοποίηση - η επέκταση των πολιτικών συμφερόντων σε περιοχές και χώρες που δεν γειτνιάζουν με τα πολιτικά ισχυρά κράτη.
- παγκοσμιοποίηση της **πληροφόρησης** - αύξηση της ροής πληροφόρησης μεταξύ γεωγραφικά απομακρυσμένων περιοχών.
- **πολιτισμική** παγκοσμιοποίηση - ανάπτυξη διαπολιτισμικών επαφών και δημιουργία μιας παγκόσμιας κουλτούρας.

Η παγκοσμιοποίηση σύμφωνα με τον Ισμαήλ Σαρίφ, αποτελεί τη διαδικασία ομογενοποίησης τιμών, προϊόντων, απολαβών, τόκων, και κερδών που λαμβάνει παγκόσμιες προεκτάσεις. Η ανάπτυξη της εξαρτάται από τρεις παράγοντες:

- Ø τον ρόλο των μεταναστευτικών ροών,
- Ø το διεθνές εμπόριο και στις ταχείες κεφαλαιακές μετακινήσεις και
- Ø την ολοκλήρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών.

Οι υποστηρικτές του ελεύθερου εμπορίου, τονίζουν ότι οι οικονομικές θεωρίες για συγκριτικό πλεονέκτημα , υπερθεματίζουν πως το ελεύθερο εμπόδιο επιφέρει πιο αποτελεσματική κατανομή του πλούτου, προς όφελος όλων των χωρών που είναι μέτοχοι του εμπορίου. Σε γενικές γραμμές, αυτό προκαλεί πτώση τιμών, μείωση ανεργίας και αύξηση αποδοτικότητας.

Οι φιλελεύθεροι και εκείνοι που υποστηρίζουν το σύστημα του *laissez-faire*¹² , θεωρούν ότι περισσότερη ελευθερία πολιτικής και οικονομικής φύσεως υπό τη μορφή της δημοκρατίας και του καπιταλισμού στο σύγχρονο, ανεπτυγμένο κόσμο αποτελεί αυτοσκοπό. Ταυτόχρονα όμως παράγει και περισσότερο πλούτο υλικών αγαθών. Αντιλαμβάνονται την παγκοσμιοποίηση ως την ωφέλιμη κυριαρχία της ελευθερίας και του καπιταλισμού.

¹² Το *Laissez-faire* είναι ένα οικονομικό σύστημα όπου οι συναλλαγές μεταξύ ιδιωτών δεν επηρεάζονται από την κρατική παρέμβαση όπως νομοθεσίες, προνόμια, δασμολογία ή διατιμήσεις, και επιχορηγήσεις. Η φράση *laissez-faire* είναι μέρος μιας μεγαλύτερης γαλλικής φράσης που μεταφράζεται ως «αφήστε το/τα ελεύθερα»

1.2 Τα επιχειρήματα κατά της παγκοσμιοποίησης.

Η παγκοσμιοποίηση, ως διαδικασία της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας έχει δεχθεί πολλαπλές επιθέσεις σε σχέση με το όραμα της «Κοινωνικής Οικονομίας» και του «Κράτους Δικαίου», γεγονός που αποδεικνύεται μέσω της διεθνούς βιβλιογραφίας, μέσω πορισμάτων συγκεκριμένων εμπειρικών μελετών αλλά και μέσω δημοσκοπήσεων στον εγχώριο και ξένο τύπο. Η αρνητική κριτική που έχει ασκηθεί στην παγκοσμιοποίηση επικεντρώνεται στα παρακάτω σημεία:

α) Η παγκοσμιοποίηση προωθεί την ολοκληρωτική «ομογενοποίηση» των λαών, χωρίς να αφήνει περιθώριο έκφρασης και ανάπτυξης των στοιχείων εκείνων που διαφοροποιούν τον κάθε λαό και τον καθιστούν μοναδικό. Η διαδικασία αυτή συντελείται με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν να χαθούν εντός του παγκόσμιου ανταγωνισμού χαρακτηριστικά στοιχεία που συνθέτουν την κουλτούρα του κάθε λαού όπως παραδόσεις και έθιμα.

β) Η παγκοσμιοποίηση αποδυναμώνει την εθνική κυριαρχία. Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης αποκρύπτει τον κίνδυνο που ελλοχεύει να χαθεί η εθνική κυριαρχία και η διαφορετικότητα ως βασικά γνωρίσματα του κοινωνικού γίγνεσθαι. Θεωρητικοί που τους απασχόλησε το συγκεκριμένο φαινόμενο αναφέρουν ότι με την εδραίωση των διεθνών οργανισμών και τον σχηματισμό της παγκόσμιας αγοράς «το εθνικό κράτος δεν αποτελεί πλέον τη βασική μονάδα πολιτικής οργάνωσης, σχεδιασμού, ευημερίας και νομιμοποίησης»¹³. Σημειώνεται δηλαδή μείωση της εθνικής κυριαρχίας αλλά και σύγχυση ως προς το τί μπορεί να χαρακτηριστεί ως «εθνικό» και τι όχι. Ο αντίλογος έγκειται στο ότι τα κράτη-έθνη οφείλουν να εγκλιματιστούν και να βρουν τα θετικά στοιχεία που επιφέρουν οι στρατηγικές της μεταξύ τους συνεργασίας. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Γάλλος διανοούμενος Alain Mike «Σε ένα κόσμο, όπου η επιλογή περιορίζεται, το μέλλον των κρατών προϋποθέτει την αποδοχή της συνδιαχείρισης, τη διαρκή αναζήτηση συμμάχων, την αναζήτηση εταίρων»¹⁴.

¹³ Γρόλλιος 2001, σελ. 74

¹⁴ Alain Mike 1999, σελ. 183

γ) Η παγκοσμιοποίηση προωθεί τις έντονες καταναλωτικές τάσεις και προάγει τον σχηματισμό ανισοτήτων στην οικονομική ανάπτυξη που οδηγούν στο φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού και ενδεχόμενων κοινωνικών συγκρούσεων.

δ) Η παγκοσμιοποίηση συντελεί στον αφανισμό των φυσικών πόρων. Η σύγχρονη κοινωνία χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερος καταναλωτική, γεγονός που αν συνεχίσει να συντελείται με τους ίδιους έντονους ρυθμούς θα ελαχιστοποιήσει δραματικά τα αποθέματα των φυσικών πόρων.

ε) Η παγκοσμιοποίηση δρα καταστροφικά ως προς το φυσικό περιβάλλον. Λόγω της έξαρσης παραγωγής προϊόντων προκαλείται αντίστοιχη αύξηση των ατμοσφαιρικών ρύπων σε βαθμό που να επηρεάζεται αρνητικά το φυσικό περιβάλλον.

στ) Η παγκοσμιοποίηση οδηγεί σε εξάπλωση των κοινωνικών ανισοτήτων, της ανεργίας, των ασθενειών, σε σημαντική μείωση του δείκτη κοινωνικής προστασίας, που συνθέτουν ένα ευρύτερο σκηνικό ανασφάλειας και αγωνίας. Για τον λόγο αυτό οι επικριτές της προβάλλουν δυναμική αντίσταση ενάντια σε αυτή και στέλνουν αρνητικά μηνύματα από το Σιάτλ, την Πράγα, τη Γένοβα κ.ά. Από τον τύπο πληροφορούμαστε πρόσφατα πως τα πρώτα αρνητικά αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης άρχισαν ήδη να διαφαίνονται. Όπως παραδειγματικά αποδεικνύουν οι δεκάδες χιλιάδες μαζικές απολύσεις εργαζομένων από μεγάλες εταιρίες της Ευρώπης και της Αμερικής.

Οι υποστηρικτές της παγκοσμιοποίησης ασκούν έντονη κριτική σε αρκετές υφιστάμενες πολιτικές, ιδιαίτερα στις πολύ ψηλές επιχορηγήσεις για τη γεωργία στον αναπτυσσόμενο κόσμο και τους σχετικούς προστατευτικούς δασμούς. Για παράδειγμα, σχεδόν ο μισός προϋπολογισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης καταλήγει σε αγροτικές επιχορηγήσεις, κυρίως σε μεγαλοαγρότες και αγροεπιχειρήσεις, που απαρτίζουν ένα ισχυρό λόμπι . Το 2005 η Ιαπωνία , έδωσε 47 δισ. δολάρια σε επιχορηγήσεις του αγροτικού της τομέα, σχεδόν τέσσερις φορές περισσότερα χρήματα από τη βοήθεια που έδωσε στο σύνολο της σε άλλες χώρες. Οι ΗΠΑ δίνουν 3,9 δισ. δολάρια κάθε χρόνο για τη στήριξη του τομέα καλλιέργειας βαμβακιού, που περιλαμβάνει 25.000 καλλιεργητές, τρεις φορές περισσότερο από τον προϋπολογισμό της USAID¹⁵ για τα

¹⁵ USAID είναι ένας οργανισμός των ΗΠΑ , που λειτουργεί παγκοσμίως και σκοπό έχει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων , την βελτίωση της παγκόσμιας υγείας, την ασφάλεια των τροφίμων και της γεωργίας, την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, την πρόληψη και την ανάκτηση μετά από συγκρούσεις , την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας στον απόηχο

500 εκατομμύρια Αφρικανούς. Αυτό οδηγεί στην **εξάντληση των εσόδων του κράτους** από φορολογία και σε **αύξηση των τιμών** για τους καταναλωτές στον αναπτυσσόμενο κόσμο, **μείωση του ανταγωνισμού** και της αποτελεσματικότητας, **αποτροπή των εξαγωγών** από περισσότερο ανταγωνιστικούς αγροτικούς και άλλους τομείς στον αναπτυσσόμενο κόσμο λόγω των εμποδίων, και **υποδουλισμό** των τομέων στους οποίους οι αναπτυσσόμενες χώρες έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα.

Εκείνοι που επικρίνουν την οικονομική πτυχή της παγκοσμιοποίησης υποστηρίζουν ότι δεν είναι, όπως δηλώνουν οι υποστηρικτές της, μια αναπόφευκτη διαδικασία που πηγάζει φυσικά από τις οικονομικές ανάγκες όλων. Οι επικριτές συνήθως επισημαίνουν πως η παγκοσμιοποίηση αποτελεί μια διαδικασία που εξυπηρετεί τα συμφέροντα των πολυεθνικών εταιρειών, αντιτάσσοντας τη δυνατότητα καθιέρωσης εναλλακτικών θεσμών και πολιτικών, που θα ικανοποιήσουν τις επιθυμίες των φτωχών και εργατικών τάξεων στον κόσμο, καθώς και τα θέματα φυσικού περιβάλλοντος, με δικαιότερο και ορθότερο τρόπο.

1.3 Παγκοσμιοποίηση - Τι σημαίνει για τις οικονομίες

Η διεθνοποίηση, έχει εκατοντάδες θετικές συνεισφορές στην ανθρωπότητα, σε όλους τους τομείς. Ξεκινώντας από την οικονομία, έχουν ανοίξει οι ορίζοντες του εμπορίου. Πλέον, υπάρχουν εμπορικές διαδρομές σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης, οι οποίες είναι μέσο διακίνησης κάθε λογής προϊόντων. Πετρέλαιο, πολύτιμους λίθους, τρόφιμα, πρώτες ύλες κτλ. Παλιότερα αυτό δεν γινόταν, και κάθε λαός αναγκαζόταν να πορευτεί με υλικά που παράγονταν στο έδαφός του. Εξαιτίας του εμπορίου άρχισε να μοιράζεται και ο πλούτος, κάνοντας φτωχά κράτη πλουσιότερα, ή ακόμη και μεγάλες δυνάμεις (όπως για παράδειγμα οι αραβικές χώρες-εξαγωγείς πετρελαίου). Δίχως το άνοιγμα των συνόρων τίποτα από τα παραπάνω δε θα ήταν εφικτό, και οι άνθρωποι θα ζούσαν σε πολύ χειρότερες συνθήκες από τις σημερινές.

Μέσα σε ένα περιβάλλον που έχουν καταργηθεί όλων των ειδών τα εμπόδια, αυτόματα σημαίνει ότι καταργούνται και τα εμπόδια και ανάμεσα στις οικονομίες των κρατών, άρα το εμπόριο και η κίνηση των κεφαλαίων, γίνεται χωρίς κανένα εμπόδιο, από το ένα κράτος στο άλλο.

των φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών , και εν γένει βοηθάει ,τις δημοκρατικές κοινωνίες να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους.

Οι δύο παράγοντες που οδήγησαν τις εθνικές οικονομίες στη παγκοσμιοποίηση είναι οι δύο παρακάτω:

I. **Η αλλαγή** της έννοιας και του ρόλου του κράτους , στις καπιταλιστικές οικονομίες , όπως αυτή είχε επικρατήσει στη μεταπολεμική Ευρώπη. Σύμφωνα πάντα με αυτή την αντίληψη , το εμπόριο και η κίνηση των κεφαλαίων γίνονταν με διάφορους περιορισμούς , χωρίς βέβαια να περιορίζεται το διεθνές εμπόριο, ή οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ των κρατών. (εισαγωγές ,εξαγωγές) Όμως, υπήρχαν κάποιοι περιορισμοί όπως:

- **Η γεωγραφική** απόσταση μεταξύ των κρατών (π.χ. ήταν αυξημένο το κόστος μεταφοράς , επικοινωνιών καθώς επίσης και ο επιχειρηματικός κίνδυνος , για το υπερατλαντικό εμπόριο)
- **Οι εισαγωγές** προϊόντων είχαν κάποιους περιορισμούς (π.χ. οι τελωνειακοί δασμοί ...)

Με την πάροδο του χρόνου, έγινε αντιληπτό , ότι οι περιορισμοί στην κίνηση των κεφαλαίων καθώς και οι φραγμοί που αφορούσαν το διεθνές εμπόριο ήταν αναποτελεσματικοί. Για αυτόν τον λόγο, τα πιο ανεπτυγμένα οικονομικά κράτη, άρχισαν να υπογράφουν διεθνείς συμβάσεις μεταξύ τους , που καταργούσαν αυτούς τους περιορισμούς.

Έτσι, σιγά σιγά , τα όρια ενός κράτους και της εθνικής του οικονομίας, άρχισαν να μειώνονται με την έννοια των οικονομικών του σχέσεων. Η αγορά πλέον δεν έχει «σύνορα» και αποκτά μια παγκόσμια διάσταση.

II. Μετά την δεκαετία του 1990 , οι χώρες που θεωρούνταν πιο φτωχές , συμμετέχουν ενεργά στο παγκόσμιο εμπόριο, δηλώνοντας ότι είναι πρόθυμες να δεχθούν και να κάνουν τις αντίστοιχες δημοσιονομικές αλλαγές ώστε να προσελκύσουν ξένες επενδύσεις .

Οι ευνοϊότερες συνθήκες που παρουσιάζονται πλέον για τις επιχειρήσεις στις φτωχότερες χώρες, δεν μένουν ανεκμετάλλευτες. Έτσι , μεταφέρονται εκεί , προκαλώντας αύξηση της ανεργίας στη χώρα που εγκαταλείπουν. Αντίθετα στις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες η ζήτηση προσανατολίζεται σε υψηλή εξειδίκευση και ιδιαίτερες ικανότητες , συνήθως στους τομείς της πληροφορικής , τεχνολογίας, διοίκησης των επιχειρήσεων κ.λ.π.. Οι νέες αυτές συνθήκες της αγοράς, αφήνουν έξω

τους ανειδίκευτους εργαζόμενους ή τους νέους που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να συνεχίσουν την εξειδίκευσή τους. Το πρόβλημα που δημιουργείται και πλήττει κυρίως τους νέους , προσανατολίζει τις κυβερνήσεις των κρατών , να κατευθύνουν τις ακαδημαϊκές σπουδές , στους ανάλογους τομείς που «θα έχουν ζήτηση στην αγορά». Τα μέτρα που λαμβάνονται για την υλοποίηση των παραπάνω είναι ή διά βίου συνεχιζόμενη εκπαίδευση, η κατάρτιση, η τηλεργασία, το ελαστικό ωράριο , η εκ περιτροπής εργασία κ.λπ. Όμως , αυτά τα μέτρα , δημιουργούν άλλα προβλήματα, όπως μείωση των εισοδημάτων, αποφυγή έως εγκατάλειψη των ανθρωπιστικών σπουδών, μείωση του ελεύθερου χρόνου των εργαζομένων, απομόνωση , εσωστρέφεια , αλλοτρίωση των ανθρώπινων σχέσεων.

Κάποιοι θεωρητικοί επιστήμονες, υποστηρίζουν ότι, στο επίπεδο της οικονομίας , το ελεύθερο εμπόριο, χωρίς περιορισμούς, ευνοεί τους πλούσιους , σε βάρος των φτωχών . Κάποιοι , που αντιστέκονται στην ιδέα της παγκοσμιοποίησης, βλέπουν το όλο φαινόμενο , ως προώθηση των συμφερόντων κάποιων εταιρειών , με ιδιαίτερη πρόθεση να πληγούν και να περιοριστούν οι ατομικές ελευθερίες , στο όνομα του μεγαλύτερου κέρδους. Ίσως η ιστορία να αποδείξει ότι έχουν δίκιο .

Η αστάθεια των ευμετάβλητων αγορών της παγκοσμιοποίησης, φάνηκε από την οικονομική κρίση που ξέσπασε στην ανατολική Ασία το 1997, ξεκινώντας από την εύθραυστη οικονομία της Ταϊλάνδης , για να εξαπλωθεί πάρα πολύ γρήγορα στη Μαλαισία , Ινδονησία και Νότια Κορέα . Μέσω της παγκοσμιοποίησης, η κρίση έγινε αισθητή σιγά σιγά σε όλο τον κόσμο .Μετά από αυτό , το ΔΝΤ αρχίζει την εκχώρηση χρημάτων , με όρους για πολιτικές αλλαγές , μη μένοντας μόνο σε αυτές τις παρεμβάσεις στο εσωτερικό των κρατών που δανείζει , αλλά πιέζοντας ακόμα και σε δημοσιονομικά εσωτερικά θέματα . Οι πολέμιοι της παγκοσμιοποίησης , βλέπουν όλες αυτές τις παρεμβάσεις ως ένα πλήγμα στην εθνική κυριαρχία των κρατών .

1.4 Παγκοσμιοποίηση σε σχέση με εθνικούς και οικονομικούς παράγοντες

Η κρίση του 2007 που ξεκίνησε από τις ΗΠΑ στον χρηματοπιστωτικό τομέα, πολύ γρήγορα , μετατράπηκε σε διεθνή κρίση των κεφαλαιαγορών και κατέληξε σε παγκόσμια οικονομική ύφεση.

Η παγκοσμιοποίηση έχει δημιουργήσει αλληλεξαρτήσεις μεταξύ των αγορών και των εθνικών οικονομιών , έτσι ,λοιπόν η χρηματοοικονομική κρίση των ΗΠΑ , μεταφέρθηκε σε διεθνές επίπεδο.

Ίσως όμως να μη φταίει μόνο αυτό, ίσως να φταίει η πλεονεξία των υψηλόβαθμων τραπεζικών στελεχών , που διαχειρίζονταν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα , σαν προσωπικές επιχειρήσεις , για την δημιουργία περισσότερου προσωπικού κέρδους. Αυτό βέβαια αύξησε τον λαμβανόμενο ρίσκο και συγχρόνως τον επαγγελματικό κίνδυνο , για τις συναλλαγές και τις επενδύσεις των τραπεζών . Ίσως λοιπόν θα πρέπει να αναζητήσουμε και την ηθική πτυχή των αιτίων της κρίσης.

Ως συμπέρασμα κανείς μπορεί να βγάλει ότι, οι κρίσεις μεταδίδονται μέσω των εμπορικών συναλλαγών , με αύξηση αδιάθετων εμπορευμάτων , μέσω του διεθνούς τραπεζικού συστήματος, μέσω των χρηματιστηρίων με τη πτώση των τιμών των μετοχών, ή το εύρος των συναλλαγών, και με την εκχώρηση δανείων αμφιβόλου φερεγγυότητας .

Το έθνος- κράτος ως έννοια, διέρχεται μια κρίση «επιλεκτική», αφού η επιρροή κάθε επιμέρους κράτους στην παγκόσμια πολιτική τάξη, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το «επίπεδο του πλούτου του και τη σχέση μεταξύ του τελευταίου και της στρατιωτικής ισχύος». Η οικονομική δύναμη ενός κράτους, είναι μέτρο σύγκρισης της πολιτικής του δράσης, καθώς και της βαρύτητας των αποφάσεών του. Όπως επισημαίνει ο Hans J. Morgenthau , *«τα κράτη αντλούν την ισχύ τους από τις κυριαρχικές τους ικανότητες»*, με διασφάλιση των εδαφικών τους δικαιωμάτων και διατήρηση των εθνικών τους πολιτισμών. Αυτό εξηγείται καλύτερα από τη διαλεκτική φύση της παγκοσμιοποίησης, που εστιάζει στην «έλξη και την απώθηση» μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών.

Η συντονισμένη δράση μεταξύ των χωρών, άλλοτε μπορεί να αυξάνει την επιρροή τους , έναντι κάποιας τρίτης χώρας , και άλλοτε μειώνει την κυριαρχία τους μεμονωμένα , μέσα στην ίδια τους τη χώρα. Π.χ. η Γερμανία είναι μια από τις ελίτ χώρες της Ευρώπης , και ως εκ τούτου δικαιούται να έχει τον πρώτο λόγο σε κάθε ομαδική προσπάθεια σταθεροποίησης των συστημάτων μέσα στα όρια της ευρωπαϊκής Κοινότητας . Η Ευρωζώνη έτσι , είναι πολύ ζωτικής σημασίας για αυτή την χώρα , διότι μπορεί να εξάγει τα προϊόντα της σε τιμές υψηλότερες από τις τιμές με τις οποίες κάνει τις εισαγωγές της, αφού κρατά την ισοτιμία του νομίσματός της πάρα πολύ χαμηλή. Επομένως, από τα παραπάνω , προκύπτει ότι αν κάποια χώρα είναι «δυνατή» προχωρεί και μπορεί να επισκιάσει τις υπόλοιπες , εκμεταλλευόμενη

το πλεονέκτημά της , και αναγκάζοντας έτσι τις πιο αδύναμες , να υποχωρούν , χωρίς να μπορούν να της εναντιωθούν σε οτιδήποτε.

Οι ανισότητες μεταξύ των μελών της παγκοσμιοποιημένης οικονομικής σκηνης , αυξάνουν τις συγκρούσεις , τα κράτη εναντιώνονται στις όποιες πιεστικές αλλαγές τους προτείνονται και αυτό ενισχύεται μέσω της εναντίωσης που ερμηνεύεται από την θεωρία των συγκρούσεων. Με όλα τα παραπάνω ,την επιβολή κανονισμών και κανόνων από τους θεσμούς και τα διεθνή οικονομικά ιδρύματα , η εθνική υπερηφάνεια και η εθνική κυριαρχία θίγονται και με την πάροδο του χρόνου φθείρονται και αλλοιώνονται . Οι ιδιωτικοποιήσεις αυξάνονται οι κρατικές επιχειρήσεις ξεπουλιόνται , σε αντάλλαγμα των δανείων που παρέχονται από το ΔΝΤ με αντίποδα τα κράτη να λαμβάνουν μέτρα λιτότητας , εγκλωβίζοντας έτσι τις εθνικές οικονομίες σε ένα φαύλο κύκλο ύφεσης.

Πρώτα οι χώρες του Τρίτου Κόσμου , δέχθηκαν το ισχυρό πλήγμα στην εσωτερική τους πολιτική, με παρεμβάσεις στην οικονομία τους και την δημοσιονομική τους πολιτική. Την δεκαετία του 1980 , μετά την οικονομική κρίση που έπληξε όλο τον κόσμο, οι πιο αδύναμες χώρες στράφηκαν στο ΔΝΤ , που ανέλαβε ρυθμιστικό ρόλο στην διαμόρφωση των οικονομιών . Έτσι , υπό το φόβο της οικονομικής κατάρρευσης και πτώχευσης, αρχίζει η χειραγώγηση των χωρών.

Σύμφωνα με τον Ελευθέριο Καραγιάννη , «ο χρηματιστηριακός καπιταλισμός... έχει ως στόχο να θέσει τα κράτη υπό οικονομική κηδεμονία δημιουργώντας μια μορφή παράλληλης διακυβέρνησης». Σε βάθος χρόνου , θα φανεί και αν και κατά πόσο, «οικονομική κηδεμονία» πλήξει και τη έννοια του έθνους – κράτους , σαν συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής και κυριαρχίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Κεφάλαιο 2ον

2.1 Οικονομικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης

Κυρίαρχα στοιχεία-συνέπειες , από οικονομική άποψη, της παγκοσμιοποίησης, όπως τη βιώνουμε σήμερα, είναι:

Ø Η παγκοσμιοποίηση των αγορών

Η ύπαρξη μιας ενιαίας παγκόσμιας αγοράς , είναι πλέον ταυτόσημη με την παγκοσμιοποίηση. Αυτό βέβαια σαν αντίληψη είναι γεγονός , αλλά αφορά μόνο την τάση των εθνικών οικονομιών να ακολουθούν κινήσεις που ενισχύουν το υπερεθνικό εμπόριο , τα υπερεθνικά χρηματιστήρια, και κεφάλαια. Όμως αυτό δεν υπονοεί ότι υπάρχει κάποια ολοκληρωμένη ή και τελική κατάσταση, γιατί οικονομία , δεν είναι μόνο το εμπόριο των αγαθών , που έχει ενισχυθεί με τις συνθήκες που επικρατούν αυτή την περίοδο. Πρέπει όλα να συνυπάρχουν και να λειτουργούν ταυτόχρονα και ισότιμα στις περισσότερες χώρες της Ένωσης .

Ø Οι πολιτικές μείωσης των εθνικών προστατευτικών εμποδίων στις επενδύσεις και το εμπόριο.

Η σταδιακή κατάργηση των προστατευτικών μέτρων και κυρίως των δασμών , για να αυξηθούν οι εισαγωγές από την μία πλευρά , αλλά και για να δημιουργηθούν ευνοϊκές προϋποθέσεις για να προσελκύσουν ξένες επιχειρήσεις , με φορολογικές ελαφρύνσεις και επιδοτήσεις και από την άλλη η πριμοδότηση των επιχειρήσεων και των προϊόντων τους για να αυξήσουν τις εξαγωγές τους , είναι οι κυριότερες πολιτικές που ακολουθούνται και έχουν καταρρεύσει τα εμπόδια μεταξύ των εθνικών οικονομιών.

Ø Οι τεχνολογικές αλλαγές και η διακίνηση της γνώσης γενικότερα.

Οι αλλαγές στο τρόπο εργασίας , (εκ περιτροπής εργασία, τηλεργασία, ευέλικτα ωράρια...) φέρνει και αλλαγές στο τρόπο παραγωγής αφενός αλλά αφετέρου

απομονώνει το άτομο από τους υπόλοιπους εργαζόμενους με αποτέλεσμα να αποδυναμώνονται οι συντεχνίες και να χάνονται τα εργατικά δικαιώματα . Η παραγωγή πλέον στηρίζεται σε νέες τεχνολογίες , αναβαθμίζοντας το ρόλο της εξειδίκευσης , τόσο στη χειρονακτική όσο και στην πνευματική εργασία , αφού αυτή υποστηρίζεται από νέα επιτεύματα και καινοτομίες τόσο στην πληροφορική όσο και στην επικοινωνία.

Ø Η αυξανόμενη δραστηριότητα συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων σε διαφορετικά κράτη.

Η εξωστρέφεια των επιχειρήσεων ενισχύει το εξαγωγικό εμπόριο και οδηγεί σε παραπέρα ενίσχυση της παγκοσμιοποίησης.

Ø Η ασύλληπτων διαστάσεων ανάπτυξη των πολυεθνικών επιχειρήσεων

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις που ευνοούνται με τις συνέπειες της παγκοσμιοποίησης, ασκούν εντονότερες ανταγωνιστικές πιέσεις σε άλλες επιχειρήσεις οι οποίες δεν μπορούν να αντέξουν τις διαρθρωτικές αλλαγές και ή περιορίζουν τις δραστηριότητές τους ή κλείνουν ή αποφασίζουν την μετεγκατάστασή τους στο εξωτερικό

Συνδεδειγμένο κρίκο στην διαδικασία της παγκοσμιοποίησης θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει την παγκοσμιοποίηση της κίνησης υπερεθνικών κεφαλαίων και εμπορευμάτων, η οποία επηρεάζει καθοριστικά όχι μόνο τα οικονομικά σύνορα, αλλά προκαλεί ανακατατάξεις σε πολιτικό, κοινωνικό, πολιτιστικό επίπεδο. Υπό αυτές τις συνθήκες, η αντίληψη του εθνικού τείνει στις μέρες μας να διαμορφώνεται σε νέα βάση, καθώς δεν μπορεί να γίνει κατανοητή με αποκλειστικά εθνικούς ή εδαφικούς όρους.

Ταυτόχρονα, όμως, στο πλαίσιο αυτού του παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος, όπου η μεταδοτικότητα προσλαμβάνει μείζονα σημασία, η παγκοσμιοποιημένη λειτουργία της οικονομίας των αγορών συνέβαλε στην ταχύτατη εξάπλωση της κρίσης που με ρίζα στη χρηματοπιστωτική σφαίρα, με συνακόλουθη την νομισματική κρίση, επεκτάθηκε σήμερα και στην πραγματική οικονομία.

Με κύριους άξονες την οικονομική, χρηματοπιστωτική κρίση και τη νέα διάσταση που προσλαμβάνει σήμερα ο όρος εθνικός, επιδίωξη μας στην συνέχεια είναι να περιγράψουμε εκφάνσεις του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης.

Στο επίκεντρο του δημόσιου ενδιαφέροντος τα τελευταία χρόνια βρίσκεται η οικονομική, χρηματοπιστωτική κρίση που μαστίζει την παγκόσμια οικονομία. Αν μάλιστα υιοθετήσει κανείς την άποψη ότι η παγκοσμιοποίηση είναι το προϊόν της εμφάνισης μιας παγκόσμιας οικονομίας, της επέκτασης των διεθνών σχέσεων ανάμεσα σε οικονομικές μονάδες, της ανάπτυξης διακυβερνητικών δεσμών και της εντατικοποίησης των διεθνών επικοινωνιών, τότε αντιλαμβάνεται γιατί η σημερινή κρίση είναι καθολική.

Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι δεν περιορίζεται στις Η.Π.Α. ή στις αναπτυγμένες χρηματιστηριακές οικονομίες, αλλά, λόγω της αλληλεξάρτησης των διεθνών αγορών που καθορίζουν την εξέλιξη της ταυτόχρονη, αφορά το σύνολο της παγκόσμιας οικονομίας. Το γεγονός μάλιστα ότι η σημερινή οικονομία διαθέτει ένα διευρυμένο, παγκοσμιοποιημένο χαρακτήρα στην κίνηση του κεφαλαίου, καθιστά την κρίση χειρότερη, ίσως και από το μεγάλο «κραχ» του 1929.

Την διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνει η ίδια η κρίση στην εξέλιξη της, που, ενώ ξεκίνησε με την κατάρρευση της Lehman Brothers, τον Σεπτέμβριο του 2008, διάστημα κατά το οποίο το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα εισήλθε σε μία φάση αποσταθεροποίησης, δυσλειτουργίας των πιστωτικών αγορών και του τραπεζικού τομέα, επηρέασε γρήγορα την πραγματική οικονομία των Η.Π.Α. και ολόκληρου του πλανήτη.

Αυτή η παγκοσμιοποιημένη λειτουργία της οικονομίας, ιδιαίτερα από την στιγμή που άρχισε να σχετίζεται με την εμφάνιση, διάδοση και μεγέθυνση των φαινομένων κρίσης, οδήγησε εθνικές κυβερνήσεις και υπερεθνικούς σχηματισμούς σε μία άνευ όρων παράδοση στον μύθο της αγοράς και του χρηματιστηρίου αποδυναμώνοντας την οικονομική αποτελεσματικότητα και τη δημοκρατική ισχύ τους.

Όπως σημειώνεται σχετικά, *«Τι περιεχόμενο διατηρούν οι μηχανισμοί απόφασης στο δημοσιονομικό π.χ. πεδίο (εκεί όπου ξεκίνησε το κοινοβουλευτικό πολίτευμα), όταν οι παράμετροι διαχείρισης επιβάλλονται όχι μόνο/όχι τόσο από διεθνείς συμφωνίες ούτε καν από τα όποια προγράμματα σταθεροποίησης αλλά πολύ περισσότερο από τις αξιολογήσεις και εν συνέχεια υπαγορεύσεις των αγορών;»* Παπαγιαννίδης (2013).

Γενικότερα, η άνοδος των απελευθερωμένων παγκόσμιων αγορών αποδυναμώνει την δημοκρατική ισχύ των εθνικών κυβερνήσεων και των ανθρώπων, αφού, σύμφωνα με

τον Jürgen Habermas,¹⁶ οι καπιταλιστικές δημοκρατίες, μη μπορώντας να ικανοποιήσουν τα αιτήματα του λαού για κοινωνική ασφάλεια και πρόνοια, και ταυτόχρονα τις απαιτήσεις των αγορών, κινδυνεύουν να χάσουν τη νομιμότητα τους.

¹⁷ Μέσα σε αυτό το κλίμα, και παρά το ότι η νεοφιλελεύθερη θεωρία χαρακτηρίζει την παγκοσμιοποίηση ως το κύριο μέσο εξάλειψης της παγκόσμιας φτώχειας, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, εφόσον καθορίζει την θέση και τον τρόπο διανομής του πλούτου της παραγωγικής εξουσίας, αποτελεί κύριο συντελεστή στην δημιουργία των μοτίβων παγκόσμιας ανισότητας και αποκλεισμού.

Δεν είναι λίγοι οι στοχαστές που διατυπώνουν την άποψη, ότι τα μεγαλύτερα και ισχυρότερα κράτη μπορούν να ανοίγουν ή να κλείνουν τις παγκόσμιες αγορές, για να βελτιώνουν τις θέσεις ισχύος τους έναντι πιο αδύναμων κρατών. Όπως υποστηρίζει σχετικά ο Giddens (2002), «αυτοί που βρίσκονται στην εξουσία δεν μπορούν να θεωρούνται πάντοτε ότι παίρνουν υπόψη τους τα συμφέροντα των λιγότερο ισχυρών ή των λιγότερο ευνοημένων, όταν ακολουθούν κάποιες πολιτικές».

Εν ολίγοις, η παγκοσμιοποίηση δεν έχει σχέση με την ουμανιστική έννοια της οικουμενικότητας, αντί να συμβάλει στην υπέρβασή τους, ενισχύει τις οικονομικές ανισότητες, τις διαφοροποιήσεις, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Η ελεύθερη, κατά τα άλλα, αγορά χειραγωγείται στην πράξη από πλαίσια ισχύος, που μεταθέτουν το κόστος επιλογών προς τα κάτω και, όπως αποδεικνύουν σχετικές μελέτες, σε περιόδους κρίσης όπως η σημερινή οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι και οι φτωχοί φτωχότεροι.

Τις ανισότητες αυτές επιτείνει η παγκόσμια κρίση απασχόλησης, καθώς η θρυλούμενη στις μέρες μας ευελιξία της εργασίας όχι μόνο δεν βελτίωσε τις οικονομικές επιδόσεις, αλλά οδήγησε εκατομμύρια ανθρώπους σε όλο τον κόσμο στην απώλεια της εργασίας τους επιβαρύνοντας έτσι τη φτώχεια και τις ανισότητες.¹⁸

Λόγω της παγκοσμιοποίησης, της έλλειψης φραγμών στη διακίνηση του κεφαλαίου οι μεγάλες εταιρείες μπορούν να μετακινούνται χωρίς κανένα πρόβλημα σε χώρες με

¹⁶ Είναι Γερμανός φιλόσοφος και κοινωνιολόγος που ανήκει στην παράδοση της κριτικής θεωρίας και του αμερικανικού πραγματισμού. Είναι ίσως περισσότερο γνωστός για την εργασία του πάνω στην έννοια της «δημόσιας σφαιρας», που ήταν το θέμα και ο τίτλος του πρώτου του βιβλίου. Η εργασία του επικεντρώθηκε στα θεμέλια της κοινωνικής θεωρίας και της επιστημολογίας, στην ανάλυση των αναπτυσσόμενων καπιταλιστικών κοινωνιών και της δημοκρατίας, της έννοιας της νομιμοποίησης σε ένα κριτικό κοινωνικό-εξελικτικό πλαίσιο, και της σύγχρονης πολιτικής — ιδιαίτερα της γερμανικής πολιτικής.

¹⁷ Heywood 2006 Παπαθανασόπουλος 2011

¹⁸ Παπαδημητρίου 2013, Βεργόπουλος 1999

χαμηλότερους μισθούς, όπου οι εργαζόμενοι δεν έχουν συνδικαλιστικά δικαιώματα, σε κράτη όπου δεν υπάρχει αυστηρή νομοθεσία σε ζητήματα περιβάλλοντος, με αποτέλεσμα την όξυνση των οικολογικών προβλημάτων της εποχής μας (*αλλαγή κλίματος, καταστροφή φυσικού οικοσυστήματος κ.ο.κ.*).

Μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 και την παγκόσμια οικονομική ύφεση που ακολούθησε, παρατηρούνται αποκλίσεις στον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ των χωρών, ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ορισμένων χωρών και πλεονάσματα σε άλλες και ιδιαίτερα αυξημένο δημοσιονομικό χρέος σε ορισμένες περιπτώσεις. Έτσι λοιπόν σαν αποτέλεσμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, οι ανισορροπίες που έχουν συσσωρευτεί στο εσωτερικό της ευρωζώνης έχουν οδηγήσει σε ευρύτερες αποκλίσεις.

Η πρόκληση λοιπόν είναι σαφής : οι χώρες της ευρωζώνης –και όχι μόνο– πρέπει να ανακτήσουν τον έλεγχο της δημοσιονομικής τους πολιτικής και να επιτύχουν ισχυρότερη και πιο ισορροπημένη ανάπτυξη. Το πιο μείζον ,λοιπόν θέμα αυτή την εποχή ,είναι η μείωση των ελλειμμάτων και η δημοσιονομική εξυγίανση.

Οι δημοσιονομικές διαταραχές που δημιουργούν δημοσιονομικά ελλείμματα δημιουργούν παράλληλα και ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.

Σε απάντηση της τρέχουσας οικονομικής κρίσης, πολλές κυβερνήσεις έχουν ανακοινώσει δημοσιονομικά μέτρα τόνωσης της οικονομίας. Μέτρα τα οποία, διαφέρουν ως προς την σύνθεσή τους και το μέγεθός τους μεταξύ των χωρών. Όλες οι χώρες κοιτούν την βραχυπρόθεσμη αποτελεσματικότητα των πακέτων στήριξης και πολύ λιγότερο στα μακροπρόθεσμα θέματα βιωσιμότητας. Είναι πιθανό όμως ένα σημαντικό μέρος των προβλεπόμενων αυξήσεων των δημοσιονομικών ελλειμμάτων να μην είναι μόνο μια προσωρινή άνοδος για να αντιμετωπιστεί η κρίση. Μπορεί τα ελλείμματα να γίνουν μόνιμα μέχρι να φτάσουν σε μη βιώσιμα επίπεδα. Τις συνέπειες αυτές από τις μόνιμες αλλαγές του ελλείμματος προσπαθούν να εντοπίσουν οι Kumhof και Laxton (2009). Οι συγγραφείς εξετάζουν τις πιθανές συνέπειες των δημοσιονομικών μέτρων στήριξης στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Εξετάζουν τις επιπτώσεις στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, όχι μόνο βραχυπρόθεσμα αλλά και σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα, διότι οι δυνάμεις των μόνιμων αλλαγών στα ελλείμματα χρειάζονται αρκετές δεκαετίες για να φέρουν την οικονομία σε μια νέα θέση ισορροπίας.

Τα τελευταία 15 χρόνια το ρεύμα που μετέφερε ολόκληρους λαούς από τη φτώχεια σε ένα βελτιωμένο βιοτικό επίπεδο κινήθηκε με μια ταχύτητα χωρίς προηγούμενο. Με

την προσαρμογή στο κόστος ζωής, η κατά κεφαλήν παραγωγή στον αναδυόμενο κόσμο σχεδόν διπλασιάστηκε από το 2000 ως το 2010. Ο μέσος όρος ρυθμού ανάπτυξης της δεκαετίας ήταν 7,6%, δηλαδή υψηλότερος κατά 4,5 εκατοστιαίες μονάδες από τον ρυθμό ανάπτυξης των πλούσιων χωρών. Κατά συνέπεια, το χάσμα ανάμεσα στον ανεπτυγμένο και τον αναπτυσσόμενο κόσμο μειώθηκε άμεσα.

Μια ανάλυση των στοιχείων για το κατά κεφαλήν ΑΕΠ που λαμβάνει υπ' όψιν τις τελευταίες εκτιμήσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας καταδεικνύουν πως έχει επιβραδυνθεί σημαντικά η σύγκλιση. Από το 2008 οι ρυθμοί ανάπτυξης σε όλο τον αναδυόμενο κόσμο έχουν διολισθήσει σε επίπεδα κοντά σε εκείνα των ανεπτυγμένων οικονομιών. Το μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ του αναδυόμενου κόσμου προσαρμοσμένο σε μονάδες ισότιμης αγοραστικής δύναμης σημείωσε ρυθμούς ανάπτυξης υψηλότερους μόλις κατά 2,6% από εκείνους της Αμερικής του 2013. Αν συμπεριλάβουμε την Κίνα, οι αναδυόμενες οικονομίες μπορούν να προσβλέπουν σε εισοδήματα ανάλογα των πλούσιων χωρών κατά μέσον όρο σε 50 χρόνια. Αν αφαιρέσουμε την Κίνα, θα χρειαστούν 115 χρόνια.

Το να επανέλθει ο ρυθμός σύγκλισης στα επίπεδα στα οποία βρισκόταν πριν από μια δεκαετία θα ήταν η μεγαλύτερη οικονομική επιτυχία που θα μπορούσε να ευχηθεί ο κόσμος. Όμως οι παράγοντες που κατέστησαν εκείνη την εποχή εξαιρετική, δεν μπορούν να επαναληφθούν εύκολα, ίσως δεν μπορούν να επαναληφθούν καθόλου. Εφεξής, το να ακολουθεί κανείς τις πλούσιες χώρες θα αποδειχθεί πρόκληση.

«Αυξάνονται οι ανησυχίες ότι η Ευρωζώνη βρίσκεται αντιμέτωπη με έναν ακόμα χρόνο αναιμικής ανάπτυξης το 2016 ή ίσως μία ακόμα επιβράδυνση. Η άτονη εγχώρια ζήτηση επιβαρύνεται από την επιδείνωση της παγκόσμιας εικόνας», σχολιάζει ο Κρις Γουίλιαμσον, επικεφαλής οικονομολόγος της Markit.

Οι τελευταίες προβλέψεις του ΔΝΤ για την ανάπτυξη το 2016 καταδεικνύουν μια ακόμη πιο σκαιά εικόνα. Ορίζουν, μόλις στις 0,39 εκατοστιαίες μονάδες ετησίως τη διαφορά ανάμεσα στους ρυθμούς ανάπτυξης των αναδυόμενων αγορών πλην Κίνας και των ρυθμών ανάπτυξης του αναπτυγμένου κόσμου.

Στην περίπτωση αυτή, η πλήρης σύγκλιση αναβάλλεται κατά ακόμη 300 χρόνια, δηλαδή στην πράξη, μιλάμε για μια σύγκλιση που δεν θα γίνει ποτέ.

Όλα αυτά είναι αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης και των ανισορροπιών που έχουν συσσωρευτεί στο εσωτερικό της ευρωζώνης και έχουν οδηγήσει σε ευρύτερες αποκλίσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟΝ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ - ΜΙΚΡΟΙ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΠΑΙΧΤΕΣ

Κεφάλαιο 3^ο

Παγκοσμιοποίηση – μικροί και μεγάλοι παίκτες

Η παγκοσμιοποίηση δεν δρα με τον ίδιο τρόπο σε όλες τις περιοχές του κόσμου, ούτε η επιρροή της είναι ομοιόμορφη. Παράδειγμα, ο χώρος της Ευρασίας, δηλαδή ο γεωγραφικός χώρος της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Ο αχανής αυτός χώρος αποτελείται από τρεις διακριτές περιοχές. Η πρώτη εκτείνεται από τα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως τα σύνορα της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Η δεύτερη αποτελείται από τη ζώνη που εκτείνεται νότια των συνόρων της Ρωσίας, από τον Καύκασο ως τα σύνορα της Κίνας. Τέλος, η τρίτη αποτελείται από τη Βορειοανατολική Ασία. Οι τρεις αυτές περιοχές δέχονται και αλληλεπιδρούν διαφορετικά στις πιέσεις της παγκοσμιοποίησης, όχι μόνο εξαιτίας της σύστασης και της ιστορίας τους, αλλά και γιατί η παγκοσμιοποίηση δεν είναι μία, ούτε ομοιόμορφη, όπως συνήθως πιστεύεται.

3.1 Η επιστροφή στην Ευρώπη

Στην πρώτη περιοχή, την Ανατολική Ευρώπη, η πίεση της παγκοσμιοποίησης εκφράζεται από τη δυναμική επίδραση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΝΑΤΟ. Αλλά αυτή η πίεση διαθλάται μέσα από την ιστορία της περιοχής, η οποία εκβάλλει στο εξής παράδοξο: *Οχι άλλη επέκταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά ταυτόχρονη βούληση επέκτασης του ΝΑΤΟ.* Το παράδοξο εξηγείται από την κυκλοθυμία αλλά και την ταυτοτική ρευστότητα και ανασφάλεια της Μεσευρώπης. Οι χώρες που την αποτελούν, καθώς βρέθηκαν ανάμεσα στη Γερμανία και στη Ρωσία, αποτελώντας συχνά το θέατρο διαμάχης των δύο υπερδυνάμεων της περιοχής, ανέπτυξαν μια πολιτική η οποία δεν βασίζεται μόνο στην υποστήριξη της ανεξαρτησίας τους αλλά έχει ως κοινό άξονα την αναδιάταξη του χάρτη ανατολικά των συνόρων τους, την ανάσχεση της Ρωσίας και την κατά το δυνατόν απόθησή της στην Ασία *(με τη γεωγραφική αλλά και με την εννοιολογική έννοια του όρου)*. Για τις χώρες αυτές, το ανατολικό όριο της Ευρώπης συμπίπτει με τα δικά τους ανατολικά σύνορα. Γι' αυτό αντιτίθενται σθεναρά στην πιθανότητα κάθε επέκτασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανατολικότερα. Θεωρούν ότι η ΕΕ ολοκληρώθηκε με τη δική τους «επιστροφή στην Ευρώπη» από τη «σοβιετική αιχμαλωσία». Παράλληλα όμως η ανεξαρτησία των

ανατολικών τους γειτόνων, και επομένως η ασφάλειά τους, εξυπηρετείται από την επέκταση του NATO προς Ανατολάς, ως τα σύνορα της Ρωσίας, επομένως από την απόσπαση αυτών των χωρών από τη ρωσική επιρροή.

Πρόκειται για διαδικασία αντιφατική, εφόσον η ένταξη στο NATO δημιουργεί προσδοκίες ένταξης στην ΕΕ. Η αναδιάταξη όμως της ζώνης αυτής σημαίνει δραστικές διαδικασίες διαφοροποίησης και ενοποίησης των πληθυσμών που την αποτελούν ώστε να αποτελέσουν διακριτά αλλά και ομοιογενή έθνη, επομένως σταθερά κράτη. Από την άλλη μεριά όμως, η ρευστότητα επιτείνεται γιατί δημιουργείται μια νέα συνοριακή ζώνη που εξαρτάται από την πολιτική μετακίνησης ανθρώπων και εμπορίου της ΕΕ αλλά ταυτόχρονα και εκμετάλλευση συνθηκών εκτός των κανόνων και των κανονισμών της (λ.χ. trafficking).

Οι ωδίνες αυτής της δύσκολης διαμόρφωσης έγιναν αισθητές στην Ουκρανία, με την «πορτοκαλί» επανάσταση, η οποία δίχασε τη χώρα ανάμεσα στο βορειοδυτικό και στο νοτιοανατολικό κομμάτι της, χωρίς ακόμη η ενότητα της χώρας να έχει εξασφαλιστεί. Από την άλλη μεριά όμως, και η πίεση της Ρωσίας πάνω στις χώρες αυτές δεν είναι μικρότερη, καθώς τα οικονομικά δίκτυα εξάρτησης και αλληλεξάρτησης δεν έπαψαν να λειτουργούν. Παράδειγμα η κρίση με το φυσικό αέριο. Επιστροφές όπως της Λευκορωσίας στην αγκαλιά του μεγάλου αδελφού είναι εμφανείς. Φανερές όμως και οι εντάσεις που τροφοδοτούν. Λ.χ., η ταξινόμηση της χώρας αυτής από την Ουάσιγκτον στα «rogue states» (κράτη αμφισβητούμενης νομιμότητας) και επομένως στους πιθανούς στόχους του μεγάλου μακρού πολέμου, του νέου δόγματος των ΗΠΑ.

3.2 Οι δυνάμεις της αγοράς

Στο άλλο άκρο της Ευρασίας, δηλαδή στην Ανατολική Σιβηρία (το ένα τρίτο του ρωσικού εδάφους με το 6% του πληθυσμού του), τείνει να δημιουργηθεί μια νέα οικονομική γειτονιά, η οποία συνδέεται με τον ασιατικό πόλο της παγκοσμιοποίησης. Οι πλούσιες ενεργειακές πηγές, το υπέδαφος, αλλά και οι τεράστιες φυσικές δυνατότητες της περιοχής (δάση, αλιεία κτλ.) μαγνητίζουν τις τίγρεις της Απω Ανατολής και θεωρείται ένα από τα τελευταία «new frontiers» του πλανήτη. Εκτός από τις επενδύσεις, την κίνηση των κεφαλαίων και του εμπορίου, στην περιοχή διεισδύουν με ταχύτατους ρυθμούς μεγάλες μάζες κινεζικού πληθυσμού. Οι τοπικές κοινωνίες προτιμούν τους ασιατικούς δεσμούς από τους δεσμούς με τη μακρινή

Μόσχα. Εδώ, αντίθετα από την Ανατολική Ευρώπη, τον λόγο δεν τον έχουν οι κυβερνήσεις και οι υπερεθνικοί θεσμοί αλλά οι οικονομικές διαδικασίες, οι οποίες ρέουν ανενόχλητες από τα σύνορα και τις κυβερνητικές επιλογές.

Στην ευρωπαϊκή περίπτωση οι ροές της παγκοσμιοποίησης ελέγχονται από θεσμούς, έστω και μεταβάλλοντάς τους, στην ασιατική περίπτωση οι ροές υπακούουν στη μηχανική των υγρών. Στην εποχή δηλαδή που η Ευρώπη κινείται στη λογική δημιουργίας υπερεθνικών θεσμών που θα δεξιωθούν την παγκοσμιοποίηση, στην Ασία προκρίνεται η προτεραιότητα των δυνάμεων της αγοράς πάνω στους θεσμούς.

Η Βορειοανατολική Ασία ενσωματώνεται στην οικονομική περιοχή της Ανατολικής Ασίας από τη λίμνη Βαϊκάλη ως το Ινδονησιακό αρχιπέλαγος. Πρόκειται για την ασιατική παγκοσμιοποίηση. Ωστόσο, χωρίς εντάσεις; Οι τέσσερις μεγάλοι παίκτες της περιοχής είναι η Κίνα, η Ιαπωνία, η Ρωσία και βεβαίως οι ΗΠΑ. Το ενδιαφέρον του παιχνιδιού είναι ότι παίζεται με εναλλασσόμενα ζευγάρια με βάση όχι την επιθυμία αλλά την αντιζηλία. Η προσέγγιση, λ.χ., της Κίνας στη Ρωσία προκαλεί την προσέγγιση της Αμερικής στην Κίνα, και ο φόβος της Ιαπωνίας ότι θα υπερκεραστεί από τη συμμαχία της υπαγορεύει να γίνει αυτή στρατηγικός εταίρος των ΗΠΑ αλλά και να φλερτάρει τη Ρωσία, προτού κάνει μια σοβαρή πρόταση στην Κίνα. Φαίνεται ότι η πυκνότητα του παιχνιδιού αυτού εμποδίζει μέχρι στιγμής την υπόθεση των πυρηνικών της Βόρειας Κορέας να καταλήξει σε πολεμική περιπέτεια. Δεν είναι όμως λίγοι αυτοί που επισημαίνουν την ανησυχία της Ρωσίας για την τύχη της Ανατολικής Σιβηρίας. Χωρίς αυτήν η Ρωσία δεν θα προσκαλείται καν στη λέσχη G8.

Η περιοχή της ανομίας

Τελευταία , η κεντρική μεσοπεριοχή της Ευρασίας. Εδώ οι πιέσεις της παγκοσμιοποίησης είναι διαφορετικές. Η περιοχή αυτή ήλθε στην επικαιρότητα μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001 και κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Αφγανιστάν. Ωστόσο αρκετά χρόνια πριν η ζώνη αυτή, από την Τσετσενία, το Νταγκεστάν ως την Κιργιζία και το Τατζικιστάν, είχε δεξιωθεί τους κραδασμούς μια άλλης παγκοσμιοποίησης. Όταν οι ισλαμιστές έδιωξαν τους Ρώσους από το Αφγανιστάν και στο Ιράν νίκησε η Ισλαμική Επανάσταση, η περιοχή έζησε μια αναβίωση του Ισλάμ με τη μορφή μιας εισβολής του σαλαφισμού από τις ισλαμικές χώρες, με όχημα εκατοντάδες φιλανθρωπικά ιδρύματα που χρηματοδοτούνταν από τη Σαουδική Αραβία και άλλες ριζοσπαστικές ισλαμικές πηγές. Το παγκοσμιοποιημένο Ισλάμ, με την ιδεολογία της αντιπαγκοσμιοποίησης, βρήκε ανταπόκριση στην περιοχή αυτή, και ιδιαίτερα στα πολυάριθμα εθνικά κινήματα.

Η περιοχή αυτή χαρακτηρίζεται από μια εξαιρετική βιοποικιλότητα φυλών, υποφυλών, εθνών, εθναρίων κτλ., τα οποία βρίσκονται κάπου στη μέση ανάμεσα στη φυλετική τους προέλευση και στη φιλοδοξία τους να εκφράσουν εθνικά κινήματα. Η σοβιετική περίοδος τα είχε ταξινομήσει και τακτοποιήσει, όχι βέβαια χωρίς βία, καταπίεση, συλλογική δωροδοκία, αλλά και αναγκαστικές και αιματηρές μετακινήσεις πληθυσμών. Όταν όμως «*το τζίνι βγήκε από το μπουκάλι,*» και όχι μόνο ένα αλλά πολλά, το ριζοσπαστικό Ισλάμ τούς έδωσε έκφραση. Έτσι στην περιοχή αυτή τέμνονται τρεις μεγάλοι κύκλοι: Το Ισλάμ που κυμαίνεται ανάμεσα σε Τζιχάντ και ειρηνική επιβολή της σαρία· στην Αμερική και στον αντιτρομοκρατικό πόλεμο· τέλος, στους δεσμούς και στην ασφάλεια που προσφέρει κυρίως στις παλιές ελίτ η Ρωσία.

Ανάμεσα σε αυτούς τους αντιπάλους εκτείνεται μια περιοχή ανομίας, της οποίας οι μικροπεριοχές μπορούν να περικλείουν ισχυρότατες εκρήξεις όπως ο πόλεμος της Τσετσενίας και το μοιράδι της τρομοκρατίας που αντιστοιχεί στη Ρωσία. Τα παγκοσμιοποιημένα δίκτυα (ιδεολογικά, οικονομικά, πολιτικά) έχουν τη δυνατότητα να μετατρέπουν το τοπικό σε παγκόσμιο, επαληθεύοντας τη θεωρία του χάους (*το πέταγμα μιας πεταλούδας στο Πεκίνο προκαλεί χαμηλό βαρομετρικό στην Ευρώπη*). Η Νότια Ευρασία απορροφάται στη συνεχώς διευρυνόμενη ζώνη της κρίσης που βρίσκεται στον Νότο της.

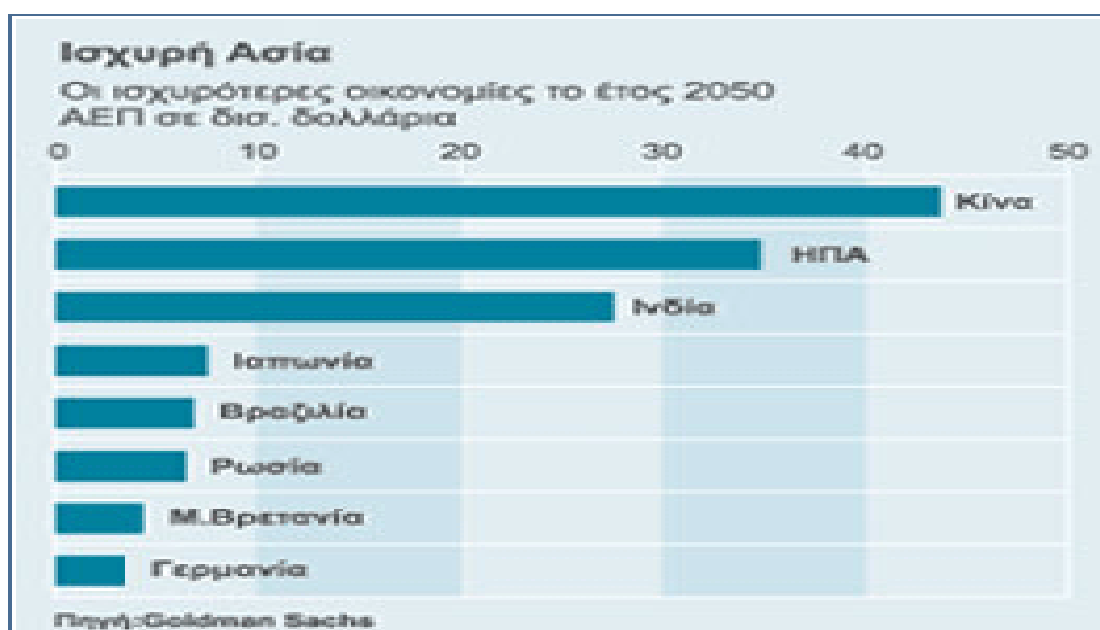
Τρεις περιοχές, τρία διαφορετικά παραδείγματα του τρόπου με τον οποίο η παγκοσμιοποίηση δρα φέρνοντας σε συνάφεια το ιστορικό παρελθόν με το πολιτικό παρόν, την οικονομία, τους θεσμούς και την ιδεολογία. Τρία παραδείγματα επίσης που δείχνουν ότι η παγκοσμιοποίηση δεν είναι η ειρηνική επέκταση των αγορών. Αν στην τελευταία δεκαετία οι ιστορικές και πολιτικές αναλύσεις των διεθνών αλλαγών βάδισαν σε δύο παράλληλες γραμμές, τα εθνικά κράτη αφενός και την παγκοσμιοποίηση αφετέρου, είναι καιρός να δούμε την αλληλο-διαπλοκή τους όχι αφηρημένα αλλά στο συγκεκριμένο πλαίσιο.

Οι μεγάλοι κερδισμένοι της παγκοσμιοποίησης είναι η Κίνα, η Ινδία και η Βραζιλία, γιατί κατόρθωσαν με γρήγορους ρυθμούς να προχωρήσουν σε μεταρρυθμίσεις και να ενσωματώσουν στις οικονομίες τους κανόνες του παιχνιδιού της παγκόσμιας οικονομίας.

Το 2004, ο Πρόεδρος της Βραζιλίας Luiz Inacio Lula da Silva επισκέφθηκε το Πεκίνο, συνοδευόμενος από 450 άτομα, πολλά μέλη του υπουργικού συμβουλίου, σχεδόν όλους τους κυβερνήτες των ομοσπονδιακών κρατών της χώρας του και πολλούς κορυφαίους manager του ιδιωτικού τομέα. Η επίσκεψη ολοκληρώθηκε με την υπογραφή δεκαπέντε μεγάλων συμφωνιών. Οι Κινέζοι επενδύουν δισεκατομμύρια δολάρια σε έργα υποδομών της Βραζιλίας, ενώ το εμπόριο μεταξύ των δυο χωρών αναπτύσσεται ταχύτατα.

Σχηματίζεται έτσι μια βαθύτερη συμμαχία μεταξύ Κίνας και Βραζιλίας. Και δεν είναι αυτός ο μοναδικός άξονας που δημιουργείται, στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, μεταξύ νέων αναδύμενων δυνάμεων. Η συνέπεια των υπό διαμόρφωση συμμαχιών θα είναι μια δραματική μετάθεση του κέντρου βάρους της παγκόσμιας οικονομίας και πολιτικής.

Στο παρελθόν, υπήρχε μια καθαρή παγκόσμια διαχωριστική γραμμή: αυτή που χώριζε

τον πλούσιο Βορρά από το φτωχό Νότο. Αυτή η διαίρεση παύει να ισχύει πλέον.

Τα μεγάλα κράτη του Νότου αποκτούν διαρκώς μεγαλύτερη οικονομική σημασία και ισχύ. Χειραφετούνται από τον μέχρι τώρα κυρίαρχο Βορρά και -εδώ έγκειται το νέο στοιχείο- αρχίζουν να επιδεικνύουν στις μεταξύ τους πολιτικο-οικονομικές σχέσεις ένα βαθμό αλληλεγγύης, που μέχρι σήμερα δεν είχε το αντίστοιχό του. Παράλληλα, οι οικονομικά ανερχόμενες χώρες απαιτούν την συμμετοχή στους διεθνείς θεσμούς λήψης αποφάσεων, από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ μέχρι την ομάδα των G-

8.

Των κινήσεων αυτών ηγείται η τριάδα των γιγαντιαίων κρατών, της Κίνας, της Βραζιλίας και της Ινδίας, η οποία χαρακτηρίζεται από εξαιρετικούς ρυθμούς ανάπτυξης μεταξύ 5 και 9 % ετησίως. Εάν, όπως προβλέπεται, αυτό το επίπεδο ρυθμών ανάπτυξης διατηρηθεί ή αυξηθεί ακόμη περισσότερο, ο κόσμος σε 20 χρόνια θα έχει διαφορετική μορφή.

Με γοργούς ρυθμούς, δημιουργείται μια «νέα γεωγραφία του παγκόσμιου εμπορίου», κατά την έκφραση του Προέδρου Lula. Από την πλευρά του, ο Henry Kissinger περιγράφει ως εξής αυτή την ιστορική συγκυρία: «Ο κόσμος, στο σύνολό του, βρίσκεται σήμερα στην μεγαλύτερη κατάσταση κινητικότητας εδώ και εκατονταετίες.» Κι η CIA στην έκθεση «Mapping the Global Future» του 2004 προβλέπει ότι: «Η σταθερή ανάπτυξη Κίνας και Ινδίας θα δώσει στην διαδικασία της παγκοσμιοποίησης μια νέα, μη δυτική μορφή και θα αλλάξει την πολιτική γεωγραφία.»

Οι μεγάλοι κερδισμένοι της παγκοσμιοποίησης είναι η Κίνα, η Ινδία και η Βραζιλία, άνοιξαν τις αγορές τους, μείωσαν δασμούς και ήσαν απαγορεύσεις εμπορίου. Ταυτόχρονα, φιλελευθεροποίησαν και απορρύθμισαν την άλλοτε κεντρικά σχεδιασμένη βιομηχανία τους. Η Κίνα προηγείται, ξεκινώντας ήδη το 1978 με τις μεταρρυθμίσεις του Deng Xiaoping, η Βραζιλία αρχίζει τη δική της πορεία το 1989, και ακολουθεί η Ινδία από το 1991 με την εγκατάλειψη των κρατικοποιήσεων και την αποδοχή της δύναμης της αγοράς.

Η υιοθέτηση κανόνων της αγοράς είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός ευνοϊκού κλίματος επενδύσεων σε αυτές τις χώρες. Η Κίνα προσελκύει ετησίως 60 δις δολάρια. Η Ινδία, 5 δις δολάρια, αλλά με αυξητική τάση. Το 2004 μεταξύ Παναμά και Γης του Πυρός επενδύθηκαν 69 δις δολάρια, 37% περισσότερο από το 2003, κατά μεγάλο μέρος στην Βραζιλία.

Οι οικονομίες αυτών των χωρών δρουν συμπληρωματικά σε πλανητικό επίπεδο. Η Κίνα είναι ο παραγωγός καταναλωτικών προϊόντων, από αθλητικά παπούτσια μέχρι τηλεοράσεις και κινητά τηλέφωνα, σε γιγάντιες ποσότητες. Αντίθετα η Ινδία δραστηριοποιείται εκεί όπου η Κίνα παρουσιάζει μειονεκτήματα: παραγωγή λογισμικού και παροχή βιομηχανικών υπηρεσιών. Τέλος η Βραζιλία παρουσιάζεται ισχυρή εκεί όπου οι δύο άλλες χώρες μειονεκτούν: πρώτες ύλες και τρόφιμα.

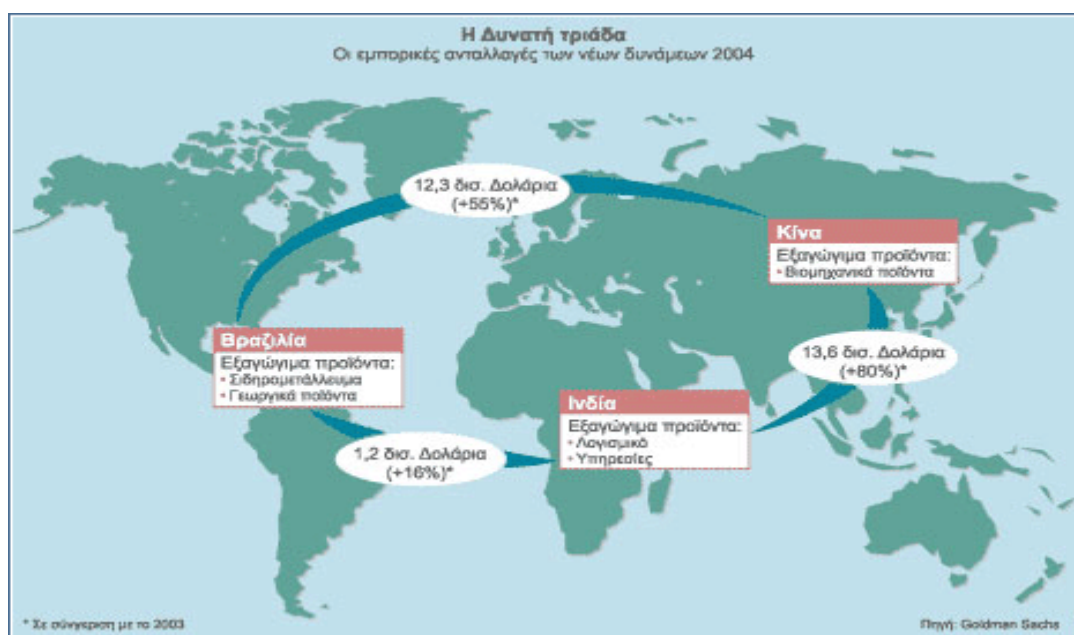
Συνεπώς, μεταξύ των τριών αυτών χωρών έχει αναπτυχθεί μια εντατική ανταλλαγή αγαθών και επενδύσεων. Το τρίγωνο Ινδία Κίνα Βραζιλία μεταβάλλεται ταχύτατα σε

ένα σταθερό «παίχτη» της παγκόσμιας οικονομίας. Οι τρεις πλευρές αυτού του τριγώνου έχουν διαφορετικό μέγεθος:

Η πλευρά μεταξύ Βραζιλίας και Ινδίας είναι ακόμη μικρή.

Οι εμπορικές ανταλλαγές μεταξύ Κίνας και Ινδίας το 2004 διπλασιάστηκαν.

Η συνεργασία μεταξύ Κίνας, Βραζιλίας και άλλων χωρών της Νότιας Αμερικής παρουσιάζει συνεχώς αυξητική τάση.

Πέραν των διευρυνόμενων οικονομικών τους σχέσεων, η Κίνα, η Βραζιλία και η Ινδία συνεργάζονται και σε επίπεδο διεθνών θεσμών.

Στα πλαίσια των κύκλου συνομιλιών της Doha , η Οργάνωση Διεθνούς Εμπορίου (WTO) , το 2003¹⁹ οι τρεις χώρες, μαζί με άλλες αναπτυσσόμενες οικονομίες, σχημάτισαν την ομάδα G20, με στόχο τη δραστική μείωση των επιδοτήσεων στον αγροτικό τομέα. Η ενεργοποίηση του G20 είχε ως αποτέλεσμα την τελική αποτυχία

ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ	1983	1993	2003	Εκστ. ποσ
	Εκστ. τόν	Εκστ. τόν	Εκστ. τόν	Εκστ. κοποίκους
ΗΠΑ	704,9	787,6	914,3	3,07
ΕΥΡΩΠΗ-ΕΥΡΑΣΙΑ	1.088,2	987,0	942,3	
ΙΑΠΩΝΙΑ	207,2	251,9	248,7	1,95
ΚΙΝΑ	84,7	140,5	275,2	0,211
ΙΝΔΙΑ	34,2	62,7	113,3	0,102
ΣΥΝΟΛΟ ΑΣΙΑΣ	485,3	757,1	1.049,1	
ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑ	1983	1993	2003	
	ΤΙΠ	ΤΙΠ	ΤΙΠ	
ΗΠΑ	1.708	1.998	2.297	
ΑΣΙΑΣ	1.194	1.924	2.908	

Πηγή: BP Statistical Review

των συνομιλιών, παρά την πίεση των αντιπροσωπειών Η.Π.Α., Ε.Ε., και Ιαπωνίας.

Σε καθαρά πολιτικό επίπεδο η Ινδία και η Βραζιλία με την στήριξη της Κίνας, που ήταν ανέκαθεν μέλος έχουν εκφράσει την θέληση να γίνουν μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Στα μεγάλα ζητήματα της πορείας της παγκόσμιας οικονομίας λαμβάνουν θέση και το Μεξικό , Νότια Αφρική .

Οι οικονομικές συνέπειες της νέας παγκόσμιας τάξης θα είναι σε κάθε περίπτωση σημαντικές για τα κλασσικά βιομηχανικά κράτη, αλλά και διαφορούμενες. Από την μια πλευρά, η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία εκμεταλλεύονται την ταχύτατη ανάπτυξη των τριών αναδύομενων δυνάμεων, βρίσκοντας τεράστιες αγορές για τα προϊόντα τους. Από την άλλη πλευρά όμως, υπάρχει ο κίνδυνος, οι επιχειρήσεις των πλουσίων, αλλά με υψηλό κόστος εργασίας, χωρών να μεταφέρουν ακόμη μεγαλύτερο αριθμό θέσεων εργασίας στην Κίνα, την Ινδία, ή ακόμη και την Βραζιλία. Εκτός αυτού, οι συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες αυτών των χωρών σε ενέργεια και πρώτες ύλες εκτοξεύουν τις τιμές αυτών των αγαθών στα ύψη.

¹⁹ Στην πρωτεύουσα Doha του Qatar, ξεκίνησε το 2001 η 1^η Υπουργική Σύνοδο της Παγκόσμιας οργάνωσης Εμπορίου, στα πλαίσια των πολυμερών Εμπορικών Διαπραγματεύσεων.

Ειδικότερα, τόσο η Κίνα όσο και η Ινδία έχουν εξαιρετικές ανάγκες σε πρώτες ύλες, και πάνω από όλα σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Η Ινδία εισάγει το 70% των αναγκών της σε πετρέλαιο και η Κίνα το 30%. Αυτά τα ποσοστά αναμένεται να αυξηθούν, αν συνεχιστεί η οικονομική ανάπτυξη αυτών των χωρών. Ως εκ τούτου, η Κίνα και η Ινδία αναμένεται να παραμείνουν τα επόμενα χρόνια βασικοί παράγοντες διαμόρφωσης της ζήτησης στην αγορά ενέργειας, με συνέπεια την αύξηση των τιμών. Οι ειδικοί της Goldman Sachs υπολογίζουν ένα ακραίο σενάριο, κατά το οποίο τα επόμενα χρόνια η τιμή του βαρελιού, από \$50 που είναι σήμερα, θα εκτοξευθεί στα \$100. Εκτός αυτού, **η Κίνα είναι ένας από τους μεγαλύτερους αγοραστές χαλκού, ατσαλιού, σιδηρομεταλλευμάτων και σόγιας, με αποτέλεσμα να αυξάνονται ραγδαία οι τιμές και αυτών των προϊόντων.**

Δεύτερος μεγάλος κίνδυνος για την Δύση: Η απώλεια θέσεων εργασίας, λόγω της μεταφοράς παραγωγικών διαδικασιών στην Κίνα και την Ινδία. Τα δυο αυτά κράτη διαθέτουν πάμφθινο εργατικό δυναμικό. Δεν είναι, όμως, μόνον οι απλές παραγωγικές διαδικασίες που μεταφέρονται εκεί, αλλά και κλάδοι που απαιτούν υψηλό τεχνολογικό επίπεδο. Με ολοένα επιταχυνόμενους ρυθμούς παρατηρείται μεταφορά ερευνητικών και αναπτυξιακών εργαστηρίων στις χώρες αυτές. Η Siemens έχει εγκαταστήσει το μεγαλύτερο ερευνητικό κέντρο για κινητά τηλέφωνα στο Πεκίνο, ενώ η Daimler Chrysler λειτουργεί ένα αναπτυξιακό κέντρο στην ινδική πόλη Bangalore.

Παρ όλα αυτά, η άνοδος των τριών δυνάμεων στην παγκόσμια οικονομία προσφέρει για τον δυτικό κόσμο νέες ευκαιρίες, γιατί αυτές «έχουν γίνει η κινητήριος δύναμη της παγκόσμιας οικονομίας», όπως παρατηρεί και ο επενδυτικός οίκος Schrodgers. Οι δυτικές επιχειρήσεις, των οποίων οι εγχώριες αγορές είναι στάσιμες, έχουν πλέον μπροστά τους προς εκμετάλλευση τρεις πολλά υποσχόμενες οικονομίες. Στην Κίνα και την Ινδία αναπτύσσονται με μεγάλη ταχύτητα εξαιρετικά φιλικά προς την κατανάλωση, μεσαία κοινωνικά στρώματα. Φυσικά, **η ζήτηση προϊόντων και υπηρεσιών από τα συγκεκριμένα στρώματα έχει ειδικά χαρακτηριστικά, αφού αυτό που απαιτείται είναι η απλότητα και η χαμηλή τιμή. Συνεπώς, θα πρέπει οι δυτικές επιχειρήσεις να επανασχεδιάσουν και να αναδιαρθρώσουν τον παραγωγικό τους προσανατολισμό, προκειμένου να μπορέσουν να ανταγωνιστούν τους τοπικούς παραγωγούς.**

Διαφορετικά, η εξάπλωση μπορεί να έχει την αντίθετη κατεύθυνση. Από τους μέχρι τώρα εθνικούς «παίκτες» των αναδυόμενων δυνάμεων δημιουργούνται διεθνείς

γίγαντες. Πριν από λίγο καιρό, ο κινεζικός γίγαντας ηλεκτρικών ειδών Lenovo εξαγόρασε τον τομέα υπολογιστών της IBM. Η εταιρία παραγωγής αυτοκινήτων Shanghai Automotive Industrial Corporation (SAIC) δείχνει ενδιαφέρον για την εξαγορά της σε κρίση ευρισκόμενης Fiat και βρίσκεται σε συνομιλίες για την εξαγορά μέρους της χρεοκοπημένης αυτοκινητοβιομηχανίας MG Rover. Επίσης, ο Ινδός πολυεκατομμυριούχος Lakshmi Mittal εξαγόρασε την αμερικάνικη διεθνή εταιρία ατσαλιού (ISG). Σήμερα, η εταιρία Mittal Steel²⁰ είναι ο μεγαλύτερος διεθνώς «παίκτης» στην αγορά ατσαλιού.

Τα παραπάνω παραδείγματα δεν αποτελούν ειδικές περιπτώσεις. Στο μέλλον, θα πρέπει να συνηθίσουμε ότι εταιρείες από την Κίνα και την Ινδία θα εξαγοράζουν δυτικές επιχειρήσεις. Ελληνικό παράδειγμα η εκμετάλλευση του λιμένα του Πειραιά από την κινεζική Cosco²¹.

Απέναντι στη διαμορφούμενη παγκόσμια πολιτική και οικονομική γεωγραφία, η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι αναγκασμένη να αντιδράσει, εάν δεν θέλει να δει την οικονομία της να βρίσκεται σε μειονεκτική θέση και να περιπίπτει διαρκή ύφεση. Προς αυτή την κατεύθυνση θεωρείται αναγκαία η επιτάχυνση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Αποτελεί δε μονόδρομο η απόσυρση εκείνων των κανονιστικών ρυθμίσεων που δημιουργούν εμπόδια στον ανταγωνισμό, την επιχειρηματικότητα και τις εμπορικές συναλλαγές.

Οι πολυεθνικές εταιρείες έχουν δημιουργήσει ανάπτυξη και θέσεις εργασίας στις αναπτυσσόμενες χώρες και με το να μετακινήσουν στις χώρες αυτές κάποιες από τις δραστηριότητές τους με χαμηλότερη προστιθέμενη αξία, αύξησαν την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα στις ανεπτυγμένες οικονομίες όπως εκείνη των ΗΠΑ. Μια μελέτη του Ιουνίου του 2010 από το Mckinsey Global Institute εκτιμά ότι οι αμερικανικές πολυεθνικές ευθύνονται για το 31% της ανάπτυξης του ΑΕΠ από το 1990.

Ένας τρόπος για να αξιολογήσει κανείς το μέγεθος μιας επιχείρησης, βιομηχανίας ή οικονομίας είναι να προσδιορίσει την απόδοσή της, το συνολικό προϊόν της. Αλλά ένας καλύτερος τρόπος είναι να προσδιορίσει την προστιθέμενη αξία της, δηλαδή την διαφορά μεταξύ της αξίας του αποτελέσματός της, της αξίας των προϊόντων και υπηρεσιών που παράγει, και του κόστους των εισροών της, όπως είναι οι πρώτες ύλες

²⁰ Πολωνέζικη εταιρεία με ηγετική θέση στην αγορά του χάλυβα

²¹ Η COSCO είναι πολυεθνική εταιρεία με έδρα το Πεκίνο, και μία από τις μεγαλύτερες ναυτιλιακές εταιρείες τακτικών γραμμών στον πλανήτη. Η ονομασία είναι συντόμευση του China Ocean Shipping Company.

και η ενέργεια που καταναλώνει. (Η προστιθέμενη αξία προκύπτει από το κεφάλαιο και την εργασία που μετατρέπει τις εισροές σε προϊόν). Αγαθά και υπηρεσίες από άλλες επιχειρήσεις ή βιομηχανίες, είναι συχνά εισροές, όπως για παράδειγμα η χρήση νομικών υπηρεσιών από μια επιχείρηση. Η προστιθέμενη αξία που παράγεται από όλες τις επιχειρήσεις όλων των κλάδων μιας οικονομίας προσθέτει στο ΑΕΠ του αντίστοιχου κράτους.

Όσο οι αναπτυσσόμενες οικονομίες συνεχίζουν να ανεβαίνουν την κλίμακα της προστιθέμενης αξίας –και πρέπει εφόσον θέλουν να αναπτύσσονται- ο κλάδος «εμπορευσίμων» αγαθών στις προηγμένες οικονομίες θα απαιτεί λιγότερους εργαζόμενους και οι τομείς εντάσεως εργασίας θα μεταναστεύουν στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Οι εργαζόμενοι που έχουν υψηλή εκπαίδευση ήδη έλκονται από τους τομείς της κάθε οικονομίας που βρίσκονται ψηλά στην κλίμακα της προστιθέμενης αξίας, ιδιαίτερα στον κλάδο «εμπορευσίμων» αγαθών. Όπως σημείωσαν οικονομολόγοι που ειδικεύονται στα περί την εργασία, η απόδοση της επένδυσης σε εκπαίδευση αυξάνει. Μόνο οι εργαζόμενοι με υψηλή μόρφωση απολαμβάνουν ευκαιρίες εργασίας και υψηλό εισόδημα. Ο ανταγωνισμός για πολύ καλά εκπαιδευμένους εργαζόμενους στον κλάδο «εμπορευσίμων» περνάει και στον κλάδο «μη εμπορευσίμων», ανεβάζοντας τις αποδοχές στο κομμάτι του κλάδου αυτού που βρίσκεται ψηλά από πλευράς προστιθέμενης αξίας. Αλλά με λιγότερες θέσεις εργασίας στα χαμηλότερα τμήματα του κλάδου «εμπορευσίμων» από πλευράς προστιθέμενης αξίας, ο ανταγωνισμός για ανάλογες θέσεις εργασίας στον κλάδο «μη εμπορευσίμων» αυξάνει. Αυτό, με τη σειρά του, αποσυμπιέζει περαιτέρω την αύξηση του εισοδήματος στο κάτω τμήμα της κλίμακας προστιθέμενης αξίας του κλάδου «μη εμπορευσίμων». Συνεπώς, η διαρθρωτική εξέλιξη της παγκόσμιας οικονομίας έχει διαφορετικές επιδράσεις σε διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες μέσα στα κράτη. Οι ευκαιρίες διευρύνονται για τους πολύ καλά μορφωμένους: Πληθαίνουν μέσα στον κλάδο «εμπορευσίμων» επειδή η παγκόσμια οικονομία αναπτύσσεται αλλά πληθαίνουν και στον κλάδο των «μη εμπορευσίμων» γιατί και αυτό το τμήμα της αγοράς εργασίας πρέπει να παραμείνει ανταγωνιστικό με τον κλάδο «εμπορευσίμων». Αλλά οι ευκαιρίες σπανίζουν για τους ολιγότερο καλά εκπαιδευμένους. Λέγεται ότι οι πολυεθνικές εταιρείες υποαμείβουν ή αλλιώς εκμεταλλεύονται τους φτωχούς ανθρώπους στις υπό ανάπτυξη χώρες, εξάγοντας εργασίες που θα έπρεπε να παραμείνουν εντός των αμερικανικών συνόρων. **Οι πολυεθνικές, πράγματι, παίζουν**

έναν κεντρικό ρόλο στην διαχείριση της εξέλιξης της παγκόσμιας οικονομίας. Είναι οι κυρίαρχοι αρχιτέκτονες των διεθνών αλυσίδων εφοδιασμού και μετακινούν την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών ανά τον κόσμο προσαρμοζόμενες στις ευκαιρίες σχετικά με τον εφοδιασμό και τις αγορές που συνεχώς αλλάζουν.

Με την διαθεσιμότητα εργατικού δυναμικού να είναι άφθονη σε διάφορα επίπεδα δεξιοτήτων και εκπαίδευσης στον κλάδο «εμπορεύσιμων» αγαθών, οι εταιρίες έχουν πολύ μικρό κίνητρο να επενδύσουν σε τεχνολογίες που εξοικονομούν θέσεις εργασίας ή να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητα στις δραστηριότητες εντάσεως εργασίας στις προηγμένες οικονομίες. Εν συντομία, το ιδιοτελές συμφέρον των εταιρειών, το κέρδος, και το δημόσιο συμφέρον, η απασχόληση, δεν ευθυγραμμίζονται με τέλειο τρόπο. Αυτές οι συνθήκες μπορεί να μην διατηρηθούν: Αν η ανάπτυξη εξακολουθήσει να είναι ισχυρή στις αναδυόμενες οικονομίες, μέσα σε δύο ή τρεις δεκαετίες θα υπάρχει εκεί λιγότερο διαθέσιμο φθηνό εργατικό δυναμικό. Αλλά, δύο ή τρεις δεκαετίες είναι πολύς καιρός.

Στο μεταξύ, παρά το ότι το δημόσιο και το ιδιωτικό συμφέρον δεν ευθυγραμμίζονται σήμερα τελείως, δεν είναι και τελείως αντίθετα. Με σχετικά ήπιες κινήσεις θα γινόταν να συγχρονιστούν καλύτερα. Με δεδομένο το τεράστιο μέγεθος του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού, δεν θα χρειαστούν σημαντικές διαρρυθμίσεις για να ανακτηθεί η αύξηση της απασχόλησης στον αμερικανικό κλάδο των «εμπορεύσιμων» αγαθών. Ειδικότερα, ο σωστός συνδυασμός τεχνολογιών που προάγουν την παραγωγικότητα μαζί με ανταγωνιστικά επίπεδα μισθών θα κρατήσουν εντός των ΗΠΑ (αλλά και εντός άλλων προηγμένων χωρών) μερικές μεταποιητικές βιομηχανίες ή τουλάχιστον μερικές από τις παραγωγικές τους διαδικασίες που έχουν προστιθέμενη αξία. Αλλά για να συμβεί αυτό χρειάζεται παραπάνω από μια απόφαση της αγοράς: Πρέπει να εμπλακούν οι ίδιοι οι εργαζόμενοι, οι επιχειρηματίες και οι κυβερνήσεις. Η Γερμανία, για παράδειγμα, κατάφερε να κρατήσει στο έδαφός της τις προηγμένες μεταποιητικές της βιομηχανίες αίροντας δυσκαμψίες στην αγορά εργασίας και κάνοντας συνειδητή προσπάθεια να εστιάσει στην αξία της απασχόλησης έναντι της γρήγορης αύξησης των εισοδημάτων. Μπορεί οι μισθοί να αυξήθηκαν ελαφρά στη Γερμανία τα τελευταία δέκα χρόνια αλλά η ανισοκατανομή του εισοδήματος είναι πολύ μικρότερη από όσο στις ΗΠΑ, όπου το χάσμα είναι μεγαλύτερο από τις περισσότερες άλλες βιομηχανικές χώρες και διευρύνεται συνεχώς.

Με δεδομένο ότι υπάρχει σημαντική αβεβαιότητα σχετικά με την αποτελεσματικότητα των διάφορων πολιτικών που εφαρμόζονται, ο καλύτερος τρόπος να προσεγγίσει κανείς τα προβλήματα ανισοκατανομής είναι πολύπλευρος και πολυμερής. Η σχετική γνώση αναφορικά με πολλά υποσχόμενες νέες τεχνολογίες και ευκαιρίες της αγοράς διαχέονται ανάμεσα στον επιχειρηματικό κόσμο, την κυβέρνηση, το εργατικό δυναμικό και την ακαδημαϊκή κοινότητα. Η γνώση αυτή πρέπει να συγκεντρωθεί και να μετατραπεί σε πρωτοβουλίες.

3.3 Παγκόσμια αγορά χωρίς παρεμβάσεις

Οι παρεμβάσεις στις ισορροπίες της αγοράς, διακινδυνεύουν να στρεβλώσουν τα κίνητρα που υπάρχουν και να μειώσουν την αποτελεσματικότητα και την καινοτομία. Αλλά αυτή δεν είναι η μόνη προσέγγιση ούτε είναι η καλύτερη. Η κατανομή του εισοδήματος σε πολλές ανεπτυγμένες οικονομίες (και τις κύριες αναδυόμενες οικονομίες) διαφέρει χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα, η σχέση ανάμεσα στο μέσο εισόδημα του πλουσιότερου 20% του πληθυσμού και στο μέσο εισόδημα του 20% του φτωχότερου είναι 4 προς ένα στη Γερμανία και οκτώ προς ένα στις ΗΠΑ. Πολλές άλλες ανεπτυγμένες χώρες έχουν πιο ισορροπημένη κατανομή εισοδήματος σε σύγκριση με τις ΗΠΑ, κάτι που σημαίνει ότι συμβιβασμοί μεταξύ των δυνάμεων της αγοράς και της ισότητας είναι εφικτοί.

Οι τεράστιες αλλαγές στην παγκόσμια οικονομία από την εποχή του Β' παγκοσμίου Πολέμου είχαν κατακλυσμιαία θετικές επιδράσεις. Εκατοντάδες εκατομμύρια άνθρωποι στον αναπτυγμένο κόσμο ξέφυγαν από την φτώχεια και ακόμη περισσότεροι θα το πετύχουν στο μέλλον. Η παγκόσμια οικονομία θα συνεχίσει να αναπτύσσεται – πιθανώς τουλάχιστον στα επόμενα 30 χρόνια. Το κέρδος ενός ατόμου δεν είναι απαραίτητα η ζημία ενός άλλου. Η παγκόσμια ανάπτυξη δεν πλησιάζει καν το να είναι ένα παιχνίδι μηδενικού αποτελέσματος. Αλλά η παγκοσμιοποίηση πλήττει ορισμένες ομάδες πολιτών μέσα στα κράτη, συμπεριλαμβανομένων και των ανεπτυγμένων.

Ο αείμνηστος αμερικανός οικονομολόγος Paul Samuelson είπε κάποτε ότι «κάθε καλός σκοπός αξίζει και κάποια ανεπάρκεια». Βεβαίως, ισότητα και κοινωνική συνοχή βρίσκονται ανάμεσα σε αυτούς. Η πρόκληση για την κάθε οικονομία, θα είναι να βρει τη θέση της στην ταχέως εξελισσόμενη παγκόσμια οικονομία, μια θέση που να διατηρεί τον δυναμισμό και την οικονομική ελευθερία ενώ θα προσφέρει σε

όλους, ικανοποιητικές ευκαιρίες απασχόλησης και έναν λογικό βαθμό ισότητας. Αυτό δεν είναι ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζεται με εύκολες λύσεις. Καθώς το ζήτημα γίνεται πιο πειστικό, η ιδεολογία και ο δογματισμός θα πρέπει να μπουν κατά μέρος ενώ η δημιουργικότητα, η ευελιξία και ο πραγματισμός θα πρέπει να ενθαρρυνθούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ
Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΟ ΕΞΕΛΙΣΣΟΜΕΝΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Κεφάλαιο 4^ο

4.1 Η θέση της Ελλάδος στο εξελισσόμενο διεθνές περιβάλλον

Η αρνητική στροφή της ελληνικής οικονομίας έλαβε χώρα την ίδια ακριβώς περίοδο, που η ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ τερμάτισε τη στρατηγική της υποκατάστασης των εισαγωγών μέσω προστατευτισμού. Με την Κοινή Αγορά και την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη η ελληνική οικονομία άνοιξε όσον αφορά τον ευρωπαϊκό ανταγωνισμό, σε μια περίοδο που οι ελληνικές μονάδες ήταν αποδυναμωμένες. Η μεγάλη εισροή κοινοτικών κονδυλίων, της τάξης του 4% του ΑΕΠ κατά τη δεκαετία του 1990, επέτρεψε στις ελληνικές κυβερνήσεις να καλύψουν μέρος των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, καθώς και να καλύψουν τα ελλείμματα του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών που προέκυψαν από την έλλειψη διεθνούς ανταγωνιστικότητας των περισσότερων κλάδων της ελληνικής οικονομίας. Ως εκ τούτου η Ελλάδα απέφυγε μείζονα χρηματοοικονομική κρίση και αποσταθεροποίηση. Ωστόσο τα κοινοτικά κονδύλια επέτρεψαν, την αποφυγή ή τουλάχιστον να αναβολή των δύσκολων μεταρρυθμίσεων, για την εξυγίανση των δημοσιονομικών και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.

Κατά την περίοδο που η ελληνική οικονομία περιήλθε σε κατάσταση στασιμότητας, η τουρκική οικονομία υλοποίησε αναπτυξιακό άλμα. Ενώ κατά την περίοδο 1979-89 η ελληνική οικονομία είχε, σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, μέσους ετήσιους ρυθμούς ανάπτυξης 0,8%, η τουρκική οικονομία αναπτυσσόταν με μέσο ρυθμό 4,0%.²² Ως εκ τούτου, ενώ το 1980 το συνολικό ΑΕΠ της Ελλάδας βρισκόταν στο 77% του τουρκικού ΑΕΠ, το 1990 είχε πέσει στο 54%. Η αλλαγή στους διμερείς συσχετισμούς οικονομικής ισχύος επηρέασε και τη διμερή στρατηγική ισορροπία. Ενώ κατά την περίοδο 1980-84 οι ελληνικές δαπάνες για εξοπλισμούς βρίσκονταν στο 194% των τουρκικών, το 1990 είχαν πέσει στο 78% και το 1995 στο 32%.²³

Η φάση της ανάκαμψης

Η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας άρχισε να βελτιώνεται κατά τη δεκαετία του 1990, όταν η Ελλάδα υιοθέτησε τον στόχο της συμμετοχής στην ΟΝΕ, που

²² ΟΟΣΑ, *Historical Statistics*, έκδοση 2002.

²³ Τα στοιχεία είναι από τον Β. Σταυρινό, «Συγκριτική Ανάλυση των Στρατιωτικών Δαπανών Ελλάδας-Τουρκίας: Μερικά Κρίσιμα Συμπεράσματα», *Επετηρίδα, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων*, 1997, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 1997, σελ. 73-4.

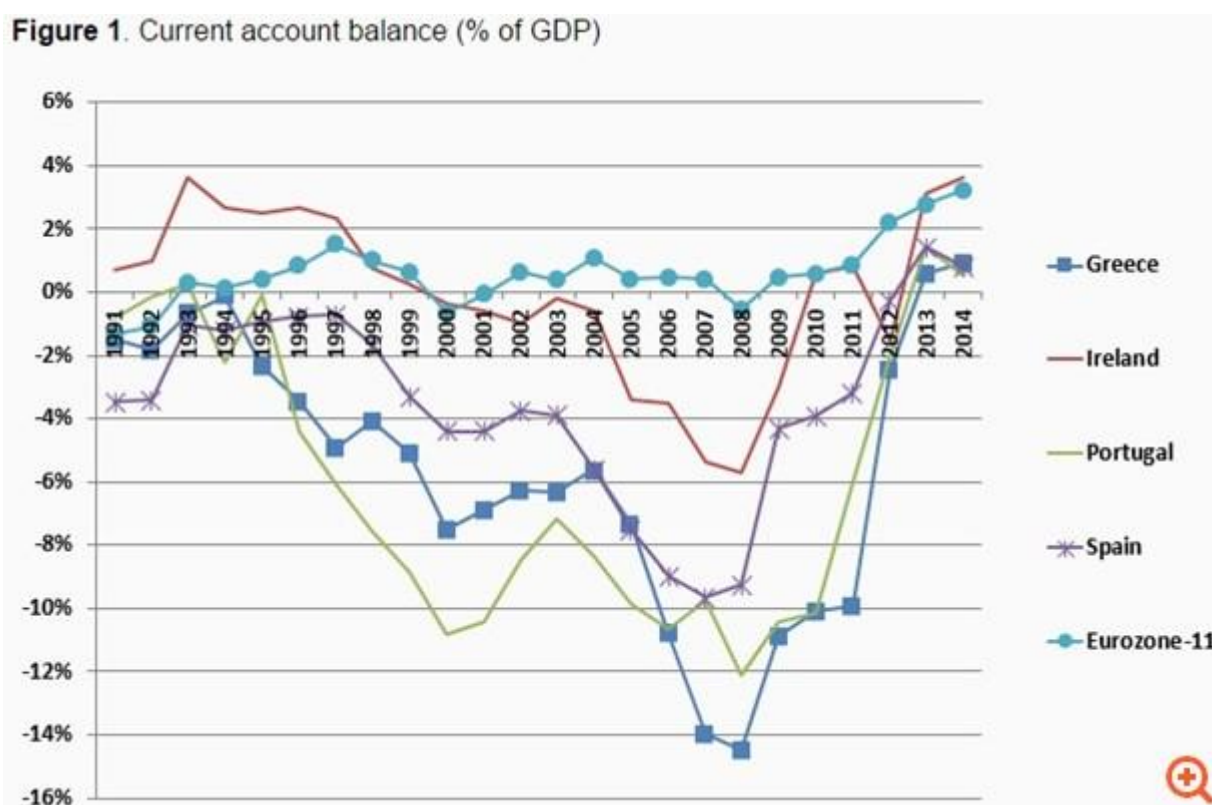
προϋπόθετε συμμόρφωση με τα σχετικά αυστηρά μακροοικονομικά κριτήρια του Συμφώνου Σταθερότητας. Ως εκ τούτου ,μείωσε τα δημοσιονομικά ελλείμματα, τον πληθωρισμό και τα επιτόκια, αν και εκ των υστέρων αποκαλύφθηκε ότι η μακροοικονομική εξυγίανση δεν πληρούσε αυστηρά τα κριτήρια του Συμφώνου Σταθερότητας όσον αφορά τα δημοσιονομικά ελλείμματα και το δημόσιο χρέος. Πάντως, έστω και αν ήταν ατελής, η δημοσιονομική εξυγίανση σε συνδυασμό με τη θεαματική μείωση των επιτοκίων και τη νομισματική σταθερότητα που συνεπάγεται η υιοθέτηση του ευρώ το 2002 συνέβαλαν στην αύξηση των ρυθμών ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στα πρώτα χρόνια του 21^{ου} αιώνα, τερματίζοντας την περίοδο οικονομικής στασιμότητας 1979-99.

Οι επιδόσεις της οικονομίας στον τομέα των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων υπήρξαν πιο περιορισμένες. Η ελληνική οικονομία συνεχίζει να παραμένει ως επί το πλείστον μη ανταγωνιστική, κυρίως λόγω των δυσλειτουργιών του δημοσίου τομέα, ο οποίος παραμένει υπέρογκος και διαβρωμένος από το πελατειακό σύστημα. Επιδιώχτηκε η συρρίκνωση του ευρύτερου δημόσιου τομέα μέσω ιδιωτικοποιήσεων, περιορίστηκαν οι ιδιωτικοποιήσεις, προτιμώντας να μισο-ιδιωτικοποιηθούν , κρατικές επιχειρήσεις μέσω της μερικής μετοχοποίησής τους στο χρηματιστήριο. Ως εκ τούτου κρατικά κονδύλια συνεχίζουν να διοχετεύονται είτε άμεσα είτε έμμεσα (*μέσω κρατικών εγγυήσεων για τα δάνειά τους*) σε υποπαραγωγικές και μη ανταγωνιστικές κρατικές επιχειρήσεις, αντί να αξιοποιούνται για τη βελτίωση των υποδομών. Η εισροή των κοινοτικών κονδυλίων για την ανάπτυξη των υποδομών της χώρας αποτέλεσε μια άνευ προηγουμένου ευκαιρία για την πραγματοποίηση της ουσιαστικής σύγκλισης της Ελλάδας με την προηγμένη δυτική Ευρώπη. Ωστόσο οι ελληνικές υποδομές παραμένουν υποανάπτυκτες σε σύγκριση με τη δυτική Ευρώπη.

Το 2009 κατέστη σαφές ότι η ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει πολύ σοβαρές προκλήσεις που προκύπτουν από τα δίδυμα ελλείμματα της χώρας –τόσο ο προϋπολογισμός της ελληνικής κυβέρνησης όσο και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της χώρας, εμφάνιζαν έλλειμμα σχεδόν 15% του ΑΕΠ. Τα δύο ελλείμματα απαιτούσαν μεγάλα ποσά χρηματοδότησης που δεν επρόκειτο να έρθουν στον απόηχο της παγκόσμιας κρίσης της περιόδου 2007-2009, οδηγώντας στην έκρηξη της ελληνικής κρίσης. Από το 2009 ωστόσο, οι φορείς χάραξης πολιτικής και οι πολίτες έχουν επικεντρωθεί σχεδόν αποκλειστικά στο έλλειμμα του προϋπολογισμού. Άρα μπορούμε να υποστηρίξουμε , ότι η προσαρμογή του

εμπορικού ισοζυγίου (ή η έλλειψη αυτού) αποτελεί ένα πολύ σημαντικό στοιχείο της ελληνικής κρίσης.

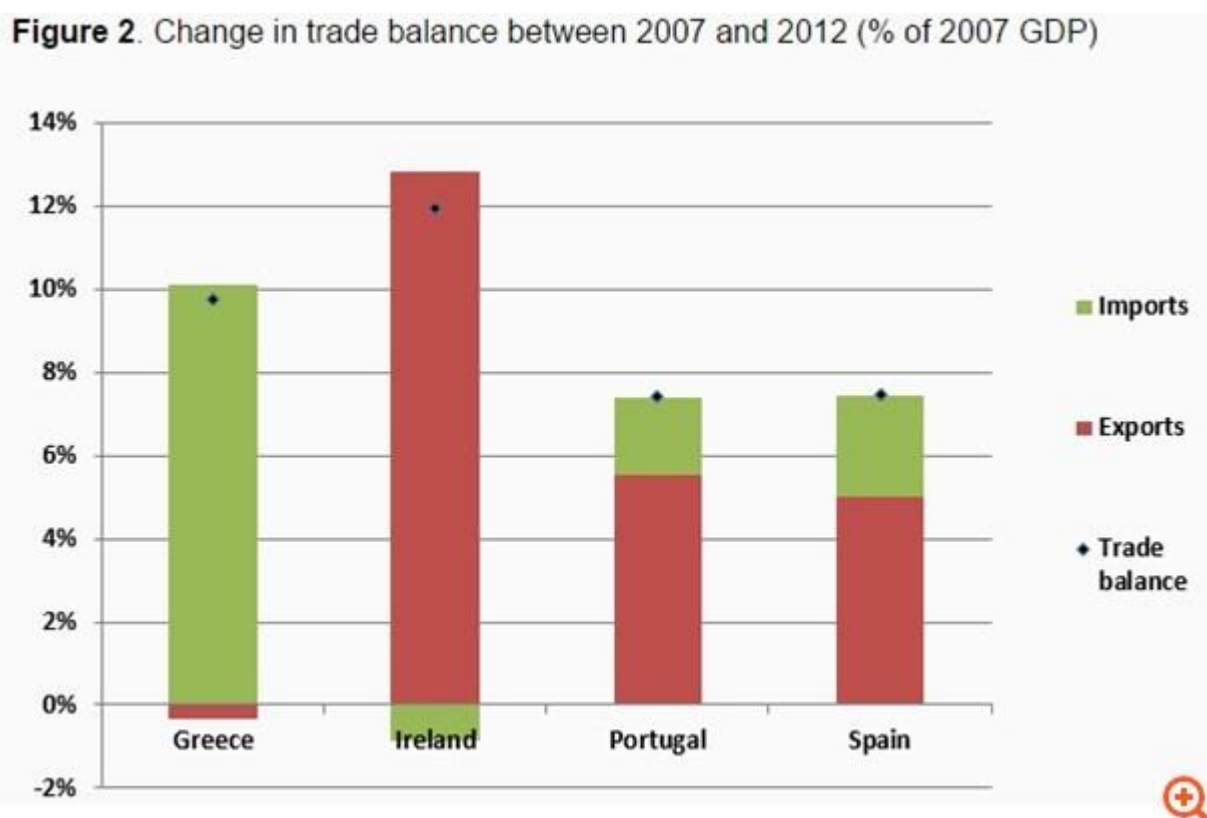
Για να μελετήσουμε τις εμπορικές επιδόσεις της Ελλάδας, συγκρίνουμε τις εξελίξεις στην Ελλάδα με αυτές στην Ιρλανδία, την Πορτογαλία και την Ισπανία. Η σύγκριση είναι κατατοπιστική εξαιτίας της κοινής κατάστασης αυτών των χωρών –ύστερα από την εισαγωγή του ευρώ, και οι τέσσερις περιφερειακές χώρες της ευρωζώνης εμφάνισαν μεγάλες εισροές καθαρού κεφαλαίου και όλο και περισσότερο διευρυμένα ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών, τα οποία αντιστράφηκαν απότομα μετά από την παγκόσμια κρίση (σχήμα 1). Επιπλέον, η προσαρμογή σε χαμηλότερες κεφαλαιακές ροές ήταν τόσο διασπαστική που και οι τέσσερις χώρες βίωσαν σοβαρές οικονομικές κρίσεις οδηγώντας σε διασώσεις, ανεξαρτήτως της πριν από την κρίση δημοσιονομικής τους θέσης.

σχήμα : 1^ο πηγή: capital.gr

Η επανεξισορρόπηση του εμπορίου σε ένα περιβάλλον χαμηλών καθαρών κεφαλαιακών ροών, είναι η κοινή πρόκληση που αντιμετωπίζουν όλες οι

περιφερειακές χώρες της ευρωζώνης, μία που απαιτεί έναν συνδυασμό υψηλότερων εξαγωγών και χαμηλότερων εισαγωγών. Ενώ τα εμπορικά ισοζύγια έχουν πραγματικά βελτιωθεί δραματικά και αρκετά ομοιόμορφα σε όλη την περιφέρεια, το πρότυπο βελτίωσης διαφέρει σημαντικά από χώρα σε χώρα. Η Πορτογαλία, η Ισπανία και ιδιαίτερα η Ιρλανδία, έχουν κατορθώσει να διευρύνουν σημαντικά τις εξαγωγές τους, αλλά οι ελληνικές εξαγωγές στην πραγματικότητα υποχώρησαν στο διάστημα 2007-2012, όπως φαίνεται στο σχήμα 2 (η πιο πρόσφατη χρονιά στην ανάλυσή μας είναι το 2012 για λόγους διαθεσιμότητας των δεδομένων). Η αδύναμη απόδοση των εξαγωγών υποδηλώνει ότι η ελληνική οικονομία δεν έχει προσαρμοστεί στο νέο διεθνές περιβάλλον.

σχήμα: 2^ο πηγή: capital.gr

Η παρατήρηση αυτή εγείρει σημαντικά ερωτήματα. Υπάρχει κάτι θεμελιώδες για την ελληνική οικονομία που να αναστέλλει τις εξαγωγές? Εάν ναι, τότε η μείωση των κεφαλαιακών ροών θα οδηγήσει αναγκαστικά σε μια μεγάλη μείωση του ΑΕΠ. Εάν όχι, τότε γιατί δεν έχουν προσαρμοστεί οι εξαγωγές? Και ποιο είναι το οικονομικό κόστος αυτής της καθυστερημένης προσαρμογής. Το 2014, η συνολική αξία των ελληνικών εξαγωγών ανήλθε σε 27.188 εκατομμύρια ευρώ, αποτελώντας το 15.2%

του ΑΕΠ της χώρας. Παρά την οικονομική κρίση που συνεχίστηκε στην Ελλάδα και κατά το έτος αυτό, οι εξαγωγές παρέμειναν σχεδόν στα ίδια επίπεδα με αυτά του προηγούμενου έτους.

Χώρες προορισμού (2014): Οι εξαγωγές προς την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) ανήλθαν σε 48% κατά το 2014, καταδεικνύοντας το ειδικό βάρος της στο ελληνικό εξωτερικό εμπόριο. Δυναμική αύξηση των ελληνικών εξαγωγών το 2014 σημειώθηκε στις χώρες Σαουδική Αραβία, Αίγυπτο, Κύπρο και Λίβανο.

Στους κυριότερους εταίρους συγκαταλέγονται:

- Τουρκία (12%)
- Ιταλία (9%)
- Γερμανία (7%)
- Βουλγαρία (5%)
- Κύπρος (5%)
- Ηνωμένο Βασίλειο (4%)
- ΗΠΑ (3%)

Κύρια προϊόντα εξαγωγών:

- Τρόφιμα και ποτά
- Βιομηχανικά προϊόντα
- Προϊόντα πετρελαίου
- Χημικά προϊόντα

Εισαγωγές

Οι εισαγωγές αυξήθηκαν κατά το 2014 και διαμορφώθηκαν στο ύψος των 47.734 εκατ. Ευρώ από 46.862 εκατ. Ευρώ το 2013.

Χώρες προέλευσης (2014):

Σημαντικός εταίρος της Ελλάδας και ως προς το εισαγωγικό εμπόριο, το 2014, είναι η ΕΕ με 48%. Στις σημαντικότερες χώρες συγκαταλέγονται:

- Ρωσία (10%)
- Γερμανία (10%)
- Ιράκ (8%)
- Ιταλία (8%)

- Κίνα (5%)
- Καζακστάν (5%)
- Ολλανδία (5%)

Κύρια προϊόντα εισαγωγών:

- Μηχανήματα
- Μεταφορικά μέσα
- Καύσιμα
- Χημικά προϊόντα
- Τρόφιμα

Συνολικό εξωτερικό εμπόριο:

Το σύνολο των συναλλαγών (εισαγωγές + εξαγωγές) του εξωτερικού εμπορίου αγαθών της Ελλάδας ανήλθε σε 74.922 εκατομμύρια ευρώ το 2014. Οι εξαγωγές αγαθών είναι μικρότερες από ότι οι εισαγωγές, ωστόσο το εμπορικό έλλειμμα καλύπτεται στο μεγαλύτερο τμήμα του κυρίως από τις εξαγωγές υπηρεσιών, όπως ναυτιλία, τουρισμός, χρηματοοικονομικές υπηρεσίες κλπ.

Δεδομένα Εισαγωγών – Εξαγωγών

Καταγράφοντας την πορεία των εξαγωγών από το 2008 ως το 2014, οπότε και παρατηρείται πλεόνασμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, μπορούμε να αναλύσουμε τα δεδομένα ανά κλάδο της κύριας κατηγοριοποίησης των εξαγόμενων προϊόντων.

Έτσι, κατά την 7ετία 2008-2014, οι συνολικές εξαγωγές της χώρας αυξήθηκαν κατά 27,21%, με μέσο ρυθμό αύξησης 4,95% κατ' έτος. Αντίστοιχα, τα έσοδα από τις εξαγωγές αγαθών αυξήθηκαν κατά 19,35% (με μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης της τάξης του 3,90%).

Ωστόσο, αρκετοί κλάδοι της ελληνικής οικονομίας, όχι μόνο δεν ακολούθησαν τους ίδιους ρυθμούς αύξησης, αλλά αντίθετα καταγράφουν υποχώρηση της εξαγωγικής τους δραστηριότητας τόσο σε σχέση με το 2008, όσο και σε ετήσιο μέσο ρυθμό μεταβολής.

Τα στοιχεία αποδεικνύουν ότι το ισχυρότερο πλήγμα από την κρίση δέχθηκε η Ελληνική Βιομηχανία, γεγονός που αποτυπώνεται και στους δείκτες ακαθάριστων επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου. Το αποτέλεσμα της μείωσης κατά 11,19% στην αξία εξαγωγών των βιομηχανικών προϊόντων ήταν να περιοριστεί η συμμετοχή του βιομηχανικού κλάδου στο 13,83% του συνόλου των εξαγωγών, από το 19,82% το 2008.

Η εικόνα του βιομηχανικού κλάδου χρωματίζεται περαιτέρω αρνητικά αν συνυπολογιστούν και οι μειώσεις εξαγωγών στις κατηγορίες των Διάφορων Βιομηχανικών Προϊόντων (-14,41%) και του Μηχανολογικού Εξοπλισμού (-12,28%), που συνεισφέρουν πλέον το 6,43% και το 8,35% των συνολικών ελληνικών εξαγωγών.

Αντίθετα, εκρηκτική είναι η αύξηση στον κλάδο των καυσίμων (+126,45% ή κατά 18,23% σε ετήσια βάση), τα οποία πλέον αντιστοιχούν σε ποσοστό 38,52% του συνόλου των ελληνικών εξαγωγών (από 21,64% το 2008). Θετική είναι η πορεία των Χημικών (+10,09%), των Τροφίμων (+22,63%) και των Πρώτων Υλών (+23,22%).

Στο πλαίσιο αυτό, καθίσταται σαφές ότι η διαμόρφωση ενός επιχειρηματικού περιβάλλοντος που να ευνοεί την προσέλκυση και ανάπτυξης επενδύσεων, καθώς και την αύξηση της παραγωγής, συνδέεται απόλυτα με τη δυναμική των ελληνικών εξαγωγών για τα επόμενα χρόνια. Ως εκ τούτου, μία συνεκτική Εθνική Στρατηγική για την Εξωστρέφεια θα πρέπει να περιλαμβάνει **κίνητρα για την αναστροφή φαινομένων αποεπένδυσης στους βασικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας, ειδικά στη βιομηχανία-μεταποίηση, καθώς και υποστηρικτικά μέτρα για την ενίσχυση των ρυθμών αύξησης των εξαγωγών** στους κλάδους εκείνους που επέδειξαν αξιοσημείωτες αντοχές και θετικές επιδόσεις στα χρόνια της κρίσης, όπως για παράδειγμα τα τρόφιμα και τα αγροτικά προϊόντα (με αιχμή τα φρούτα και λαχανικά), αλλά και οι πρώτες ύλες Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη ανάλυση του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων (ΠΣΕ) και του Κέντρου Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών (ΚΕΕΜ), επί των στοιχείων της ΕΛ-ΣΤΑΤ, το 2014 η συνολική αξία των ελληνικών εξαγωγών ανήλθε στα 26,9 δις ευρώ, έναντι των 21,14 δις ευρώ το 2008, μεταβολή που συνιστά αύξηση σε ποσοστό 27,21%. Κατά την 7ετία αυτή, ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής διαμορφώθηκε στα επίπεδα του +4,95%. Η συνολική αξία των εξαγωγών κατά την περίοδο 2008-2014 καταγράφηκε στα 164,67 δις ευρώ.

Ελληνικές Εξαγωγές / Χώρα (σε εκατ. ευρώ)

Χώρα	2014	2013	2012
Τουρκία	3,272	3,208	2,952
Ιταλία	2,489	2,460	2,126
Γερμανία	1,791	1,796	1,767
Βουλγαρία	1,405	1,451	1,562
Κύπρος	1,329	1,207	1,417
Ην.Βασίλειο	977	995	862
ΗΠΑ	821	934	1,030
Σαουδική Αραβία	784	404	385
Αίγυπτος	756	593	345
ΠΓΔΜ	707	745	827
Ισπανία	673	581	544
Λοιπές	12,184	13,202	13,773
ΣΥΝΟΛΟ	27,188	27,576	27,590

Η εξέλιξη της συνολικής αξίας των εξαγωγών 2008-2014 ΑΕΙΑ ΕΞΑΓΩΓΩΝ (χιλιάδες €)									ΜΕΤΑΒ ΟΛΗ
ΕΤΟΣ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Μεταβο λή 2014/20 08	Μέση Μεταβο λή 7ετίας
0 - Τρόφιμα και Ζώντα Ζώα	3.008.5 21	2.922.6 94	3.230.0 27	3.412.8 18	3.574.8 73	3.606.0 65	3.689.4 51	22,63%	3,54%
1- Ποτά & Καπνός	618.712	608.659	560.666	585.872	630.034	584.191	584.010	-5,61%	-0,80%

2- Πρώτες Ύλες	837.260	769.377	1.032.617	979.424	1.247.191	1.133.366	1.031.701	23,22%	5,03%
3- Καύσιμα	4.576.232	3.479.222	5.330.977	7.382.862	10.647.854	10.887.958	10.362.998	126,45%	18,23%
4- Έλαια και Λίπη	369.134	327.224	317.321	351.854	393.100	577.210	316.538	-14,25%	1,65%
5 - Χημικά	2.402.836	2.200.352	2.503.151	2.430.579	2.458.394	2.565.280	2.645.273	10,09%	1,84%
6 - Βιομηχανικά Προϊόντα	4.190.367	2.986.300	3.433.618	4.239.186	3.865.925	3.690.065	3.721.563	-11,19%	-0,47%
7 - Μηχανολογικός Εξοπλισμός	2.560.680	2.013.876	2.068.533	2.236.505	2.303.598	1.995.396	2.246.137	-12,28%	-1,39%
8 - Διάφορα Βιομηχανικά	2.021.240	1.659.572	1.664.790	1.667.485	1.652.903	1.680.290	1.729.902	-14,41%	-1,95%
9 - Εμπιστευτικά Προϊόντα	561.815	344.565	531.798	679.709	601.239	581.359	572.628	1,92%	4,52%
Συνολικές Εξαγωγές	21.146.796	17.311.842	20.673.499	23.966.294	27.375.111	27.301.180	26.900.201	27,21%	4,95%

Πηγή: ΠΣΕ, ΚΕΕΜ, με στοιχεία από την ΕΛ-ΣΤΑΤ

Τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδας για το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, δείχνουν για την ίδια περίοδο (2008-2014) αύξηση των εσόδων από τις εν λόγω εξαγωγές κατά 19,35% (με μέσο ρυθμό αύξησης 3,90%). Συνολικά στην Ελλάδα εισέρευσαν πληρωμές για εξαγόμενα αγαθά 140,64 δις ευρώ.

<u>Η Εξέλιξη των συνολικών εσόδων από τις εξαγωγές αγαθών 2008-2014 ΕΤΟΣ</u>	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Μεταβ ολή 2014/2 008	Μέση Μεταβ ολή 7ετίας
<i>Έσοδα από Εξαγωγές Αγαθών</i>	19.812, 9	15.318, 0	17.081, 5	20.230, 6	22.020, 6	22.534, 8	23.647, 5	19,35%	3,90%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Επιχειρώντας μία σύγκριση μεταξύ των στοιχείων αξίας αποστολών-εξαγωγών, όπως καταγράφονται από την ΕΛ-ΣΤΑΤ, με τα έσοδα από τις εξαγωγές αγαθών, όπως καταγράφονται από την Τράπεζα της Ελλάδας προκύπτει μία διαφορά της τάξης των 24,03 δις ευρώ. Αυτό σημαίνει ότι τα έσοδα από εξαγωγές αγαθών υπολείπονταν κατά 14,6% της συνολικής δηλωθείσας αξίας των εξαγωγών για την περίοδο 2008-

2014.

Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ανά κλάδο, 2008-2012 Κλάδοι	Μεταβολή
Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών, μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες νοικοκυριών που αφορούν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για ίδια χρήση, δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων	38,4

Ενημέρωση και επικοινωνία	-16,2
Ορυχεία, λατομεία, βιομηχανία, παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού, κλιματισμού και νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης	-40,7
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα	-47,2
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	-47,2
Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	-55,0
Σύνολο	-61,6
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	-61,9
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	-68,7
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών, μεταφορές και αποθήκευση, δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης	-77,4

Εκ των 24,03 δις ευρώ της διαφοράς, τα 10,67 δις ευρώ προκύπτουν από τον κλάδο των καυσίμων-ενέργειας (ήτοι ποσοστό 44,4%, υψηλότερο της συμμετοχής του κλάδου στη συνολική αξία των εξαγωγών).

Να σημειωθεί ότι για την Ελλάδα, διεθνείς έρευνες έχουν δείξει πως το ποσοστό των ανείσπρακτων οφειλών από εξαγωγές ανέρχεται στο 0,2% της ετήσιας συνολικής τους αξίας. Με άλλα λόγια, σε επίπεδο 7ετίας 2008-2014, επί συνόλου εξαγωγών αγαθών της τάξης των 164,67 δις ευρώ, οι απώλειες από ανείσπρακτες οφειλές θα πρέπει να υπολογιστούν τα επίπεδα των 329 εκατ. ευρώ.

Παράλληλα, η ΕΛ-ΣΤΑΤ για την περίοδο 2008-2012 κατά την οποία υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, καταγράφει **μέσες απώλειες** της τάξης του 61,6% **στις ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου** (από τα 61,6 το 2008 στα 37,7 δις. Ευρώ το 2012), σε όλους τους κύριους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας (με εξαίρεση τον τομέα της ψυχαγωγίας, +38,4%).

Με άλλα λόγια, οι ελληνικές εξαγωγές ακολούθησαν μεν αυξητικούς ρυθμούς, αφετέρου δε, οι επιδόσεις αυτές επετεύχθησαν σε περιβάλλον και πλαίσιο αποεπένδυσης²⁴ της οικονομίας. Τα ιστορικά υψηλά εντοπίζονται το 2012 σε όρους συνολικής αξίας εξαγωγών (27,35 δις ευρώ), ενώ ακολούθησαν οριακές μεταβολές γύρω από την περιοχή των 27 δις ευρώ κατά τη διετία 2013-2014. Αντίστοιχα σταθεροποιητικές τάσεις παρατηρούνται και στα έσοδα από τις εξαγωγές, άνω των 22 δις ευρώ, με την ιστορική επίδοση στην περίπτωση αυτή να καταγράφεται το 2014 (23,64 δις ευρώ).

Ανάλογη εικόνα καταγράφεται και σε επίπεδο όγκου συνολικών εξαγωγών, ο οποίος όμως υπολείπεται σημαντικά σε ρυθμούς αύξησης της συνολικής αξίας των εξαγωγών. Ο συνολικός όγκος των εξαγωγών αυξήθηκε κατά 19,82% το 2014, σε

²⁴ η ακαθάριστη επένδυση μικρότερη από τις αποσβέσεις

σχέση με το 2008, με μέσους ρυθμούς μεταβολής της τάξης του 3,36% (ποσοστά ανάλογα αυτών των εσόδων από τις εξαγωγές).

Ελληνικές Εισαγωγές / Χώρα (σε εκατ. ευρώ)

Χώρα	2014	2013	2012
Ρωσία	4,835	6,606	6,015
Γερμανία	4,815	4,553	4,657
Ιράκ	3,904	3,608	1,765
Ιταλία	3,804	3,754	4,033
Κίνα	2,494	2,194	2,291
Καζακστάν	2,423	1,421	1,273
Ολλανδία	2,382	2,181	2,276
Γαλλία	2,172	2,206	2,132
Ισπανία	1,623	1,398	1,348
Βουλγαρία	1,519	1,454	1,372
Νότια Κορέα	1,470	1,012	1,880
Λοιπές	16,293	16,475	20,272
ΣΥΝΟΛΟ	47,734	46,862	49,314

Ελληνικές Εξαγωγές / Κλάδο (σε εκατ. ευρώ)

	2014	2013	2012
Τρόφιμα-Ζώντα Ζώα	3,744	3,657	3,610
Ποτά-Καπνός	591	591	636
Πρώτες Ύλες (εκτός από καύσιμα)	1,041	1,140	1,255
Ορυκτά-Καύσιμα-Λιπαντικά	10,363	10,891	10,649
Φυτικά & Ζωικά έλαια και λίπη	321	581	402
Χημικά	2,681	2,597	2,474
Βιομηχανικά Προϊόντα	3,772	3,727	3,884

Μηχανές & Μεταφορικά Μέσα	2,293	2,042	2,328
Λοιπά	2,372	2,342	2,349
ΣΥΝΟΛΟ	27,178	27,568	27,587

Ελληνικές Εισαγωγές / Κλάδο (σε εκατ. ευρώ)

	2014	2013	2012
Τρόφιμα-Ζώντα Ζώα	5,124	5,153	5,037
Ποτά-Καπνός	488	500	507
Πρώτες Ύλες (εκτός από καύσιμα)	1,195	1,205	1,300
Ορυκτά-Καύσιμα-Λιπαντικά	16,081	17,188	18,280
Φυτικά & Ζωικά έλαια και λίπη	274	269	291
Χημικά	6,606	6,551	6,570
Βιομηχανικά Προϊόντα	4,863	4,683	4,600
Μηχανές & Μεταφορικά μέσα	8,466	7,117	8,554
Λοιπά	4,610	4,196	4,175
ΣΥΝΟΛΟ	47,707	46,862	49,314

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή 2015

Είδη πρώτης ανάγκης όπως λαχανικά, φρούτα, γαλακτοκομικά, τα οποία θα μπορούσαμε να παράγουμε στην Ελλάδα και να καλύπτουμε το μεγαλύτερο μέρος των αναγκών μας, προέρχονται κατά το μεγαλύτερο ποσοστό από χώρες του εξωτερικού.

Ποιος θα μπορούσε να αμφισβητήσει το γεγονός ότι η Ελλάδα έχει στο ενεργητικό της μία από τις πιο πλούσιες γαλακτοκομικές ιστορίες;

Πάνω από 70 διαφορετικά είδη τυριών κατσικίσια, πρόβεια, αγελαδινά αλλά και βουβαλινά καταγράφονται στον παραγωγικό χάρτη της χώρας μας και προέρχονται από κάθε γωνιά της Ελλάδας.

Παρόλα αυτά εμείς συνεχίζουμε να επιμένουμε... γερμανικά, ολλανδικά, ιταλικά, γαλλικά, αλλά και ισπανικά. Οι συνολικές εισαγωγές γαλακτοκομικών από τη Γερμανία έσπασαν το φράγμα των 275,3 εκατομμυρίων ευρώ σε σύνολο 822,6 εκατομμυρίων ευρώ εισαγωγών σε γαλακτοκομικά προϊόντα στη διάρκεια του 2014.

Ήδη από τον Ιανουάριο έως και τον Απρίλιο του 2015, η χώρα μας έχει εξαγάγει 176.638.686 εκατομμύρια ευρώ γαλακτοκομικών, ενώ εισήγαγε αντίστοιχα 233.992.686 εκατομμύρια ευρώ σε αξία γαλακτοκομικών προϊόντων.

Η Εξέλιξη του συνολικού όγκου εξαγωγών 2008-2014 ΟΓΚΟΣ ΕΞΑΓΩΓΩΝ (τόνοι)									ΜΕΤΑΒ ΟΛΗ
ΕΤΟΣ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Μεταβολή 2014/2008	Μέση Μεταβολή 7ετίας
0 - Τρόφιμα και Ζώα	2.907.353	3.262.497	3.533.134	3.299.323	3.351.478	3.173.358	3.431.215	18,02%	3,05%
1- Ποτά & Καπνός	4.447.309	4.191.383	270.031	299.265	298.156	272.454	264.323	-94,06%	-16,74%
2- Πρώτες Ύλες	4.321.194	3.863.167	3.911.015	3.928.029	4.355.742	4.832.995	4.947.260	14,49%	2,55%
3- Καύσιμα	8.752.648	9.459.137	11.014.529	11.777.367	15.055.884	16.824.155	17.764.988	102,97%	12,77%
4- Έλαια και Λίπη	182.570	185.678	180.252	189.046	193.553	244.215	134.476	-26,34%	-2,12%
5 - Χημικά	2.402.025	2.027.119	2.552.107	2.545.757	2.291.786	2.429.936	2.462.589	2,52%	1,24%
6 - Βιομηχανικά Προϊόντα	7.914.784	7.193.534	7.096.828	5.805.852	7.345.888	8.067.908	8.247.791	4,21%	1,66%
7 - Μηχανολογικός Εξοπλισμός	335.875	272.607	294.152	333.429	378.069	334.751	312.955	-6,82%	-0,36%
8 - Διάφορα Βιομηχανικά	200.890	160.366	155.768	163.998	170.282	205.297	188.039	-6,40%	-0,29%
9 - Εμπιστευτικά	184.054	113.191	146.044	164.944	152.456	159.718	167.678	-8,90%	0,94%

Προϊόντα									
Συνολικές	31.648.	30.728.	29.153.	28.507.	33.593.	36.544.	37.921.	19,82%	3,36%
Εξαγωγές	701	678	860	011	294	788	313		

Πηγή: ΠΣΕ, ΚΕΕΜ, με στοιχεία από την ΕΛ-ΣΤΑΤ

Τα Κορυφαία Εξαγόμενα Προϊόντα της Ελλάδας ανά Κλάδο 2013-2014

(αξίας σε εκατ. ευρώ)

Σειρά κατάταξης 2014	Σειρά κατάταξης 2013	Κωδ. ΤΤΔΕ	ΤΡΟΦΙΜΑ-ΖΩΝΤΑ ΖΩΑ	Αξία	Ποσοστό % επί Συνόλου
5	6	03418'	Άλλα ψάρια, νωπά ή διατηρημένα με απλή ψύξη (εκτός από σκώτια, αυγά και σπέρματα)	418,1	
6	8	05679'	Ελιές	346,0	
7	10	02499'	Τυριά	324,5	
11	11	05895'	Βερίκοκα, κεράσια και ροδάκινα	257,2	
22	25	05793'	Φρούτα με κουκούτσια, μ.α.κ. νωπά	139,1	
24	28	05751'	Σταφύλια, νωπά	137,0	
26	26	05711'	Πορτοκάλια, νωπά ή αποξηραμένα	127,2	

27	30	09899'	Άλλα παρασκευάσματα διατροφής, που δεν κατονομάζονται ούτε περιλαμβάνονται αλλού	127,0
29	42	02231'	Γιαούρτι εμπλουτισμένο ή μη που περιέχει ζάχαρη ή άρωμα ή καρύδια ή φρούτα	111,9
36	72	04110'	Σιτάρι σκληρό, ανάλεστο	101,9
41	38	05798'	Άλλα φρούτα, νωπά	90,2
49	44	05671'	Λαχανικά, καρποί και φρούτα και άλλα βρώσιμα μέρη φυτών, παρασκευασμένα ή διατηρημένα με ξύδι ή οξικό οξύ	77,6
59	56	05459'	Άλλα	56,3

			λαχανικά, νωπά ή διατηρημένα με απλή ψύξη	
68	99	05673'	Ντομάτες, παρασκευασμ ένες ή διατηρημένες χωρίς ξύδι ή οξικό οξύ, μ.α.κ.	46,0
72	73	05794'	Φράουλες, νωπές	44,4
75	95	04850'	Μείγματα και ζυμάρια για την παρασκευή προϊόντων αρτοποιίας, ζαχαροπλαστι κής ή μπισκοτοποιία ς της υποδιαίρεσης 048.4	42,9
80	93	06229'	Άλλα ζαχαρώδη προϊόντα χωρίς κακάο (στα οποία περιλαμβάνετ αι και η λευκή σοκολάτα),	41,8

			εκτός από τις τσίχλες	
81	75	05752'	Σταφύλια, αποξηραμένα (π.χ. σταφίδες)	41,3
83	67	05791'	Πεπόνια (στα οποία περιλαμβάνονται και τα καρπούζια και καρποί papayas), νωπά	40,0
86	78	04830'	Μακαρόνι, спаγγέτι και όμοια προϊόντα (ζυμαρικά εν γένει, όχι ψημένα ούτε παραγεμισμένα, ούτε αλλιώς παρασκευασμένα)	39,1
89	94	05839'	Καρποί και φρούτα άψητα, ή ψημένα στον ατμό ή βρασμένα στο νερό, κατεψυγμένα, έστω και με	37,8

			προσθήκη ζάχαρης ή άλλων γλυκαντικών, εκτός από τις φράουλες, τα σμέουρα, τα μούρα ή βατόμουρα και τα φραγκοστάφυλα κάθε είδους	
96		03530'	Ψάρια (στα οποία περιλαμβάνονται και τα φιλέτα) καπνιστά, έστω και ψημένα πριν ή κατά τη διάρκεια του καπνίσματος	35,5
ΥΠΟΣΥΝΟΛΟ		2.682,8	9,97%	

Σειρά κατάταξης 2014	Σειρά κατάταξης 2013	Κωδ. ΤΤΔΕ	ΤΡΟΦΙΜΑ- ΖΩΝΤΑ ΖΩΑ	Αξία	Ποσοστό % επί Συνόλου
5	6	03418'	Άλλα ψάρια, νωπά ή διατηρημένα με απλή ψύξη (εκτός από συκώτια, αυγά και σπέρματα)	418,1	
6	8	05679'	Ελιές	346,0	
7	10	02499'	Τυριά	324,5	
11	11	05895'	Βερίκοκα, κεράσια και ροδάκινα	257,2	
22	25	05793'	Φρούτα με κουκούτσια, μ.α.κ. νωπά	139,1	
24	28	05751'	Σταφύλια, νωπά	137,0	
26	26	05711'	Πορτοκάλια, νωπά ή αποξηραμένα	127,2	
27	30	09899'	Άλλα παρασκευάσμ ατα διατροφής, που δεν κατονομάζοντ αι ούτε περιλαμβάνον ται αλλού	127,0	

29	42	02231'	Γιαούρτι εμπλουτισμέν ο η μη που περιέχει ζάχαρη η άρωμα η καρύδια η φρούτα	111,9
36	72	04110'	Σιτάρι σκληρό, ανάλεστο	101,9
41	38	05798'	Άλλα φρούτα, νωπά	90,2
49	44	05671'	Λαχανικά, καρποί και φρούτα και άλλα βρώσιμα μέρη φυτών, παρασκευασμ ένα ή διατηρημένα με ξύδι ή οξικό οξύ	77,6
59	56	05459'	Άλλα λαχανικά, νωπά ή διατηρημένα με απλή ψύξη	56,3
68	99	05673'	Ντομάτες, παρασκευασμ ένες ή διατηρημένες χωρίς ξύδι ή	46,0

			οξικό οξύ, μ.α.κ.	
72	73	05794'	Φράουλες, νωπές	44,4
75	95	04850'	Μείγματα και ζυμάρια για την παρασκευή προϊόντων αρτοποιίας, ζαχαροπλαστι κής ή μπισκοτοποιία ς της υποδιαίρεσης 048.4	42,9
80	93	06229'	Άλλα ζαχαρώδη προϊόντα χωρίς κακάο (στα οποία περιλαμβάνετ αι και η λευκή σοκολάτα), εκτός από τις τσίγλες	41,8
81	75	05752'	Σταφύλια, αποξηραμένα (π.χ. σταφίδες)	41,3
83	67	05791'	Πεπόνια (στα οποία περιλαμβάνον ται και τα	40,0

			καρπούζια και καρποί παραγας), νωπά	
86	78	04830'	Μακαρόνι, σπαγγέτι και όμοια προϊόντα (ζυμαρικά εν γένει, όχι ψημένα ούτε παραγεμισμένα, ούτε αλλιώς παρασκευασμένα)	39,1
89	94	05839'	Καρποί και φρούτα άψητα, ή ψημένα στον ατμό ή βρασμένα στο νερό, κατεψυγμένα, έστω και με προσθήκη ζάχαρης ή άλλων γλυκαντικών, εκτός από τις φράουλες, τα σμέουρα, τα μούρα ή βατόμουρα	37,8

			και τα φραγκοστάφυ λα κάθε είδους	
96		03530'	Ψάρια (στα οποία περιλαμβάνοντ αι και τα φιλέτα) καπνιστά, έστω και ψημένα πριν ή κατά τη διάρκεια του καπνίσματος	35,5
ΥΠΟΣΥΝΟΛΟ		2.682,8	9,97%	

Σειρά κατάταξης 2014	1-ΠΟΤΑ- ΚΑΠΝΟΣ	Αξία	Ποσοστό % επί Συνόλου
57	60	Κρασιά από νωπά σταφύλια (άλλα από τα αφρώδη κρασιά), μούστοι σταφυλιών που η ζύμωση έχει ανασταλεί με προσθήκη αλκοόλης	61,6
58	63	Αποστάγματα και οينوπνευματώδη ποτά, μ.α.κ.	57,5
14	14	Τσιγάρα που περιέχουν καπνό	211,2
19	18	Καπνά χωρίς αφαίρεση των μίσχων	151,3

1,79%

Σειρά κατάταξης 2014	2-ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ	Αξία	Ποσοστό % επί Συνόλου
9	7	Βαμβάκι	308,7
60	66	Σπέρματα βαμβακιού	55,5
50	45	Αλουμίνα (οξειδίο του αργιλίου)	76,2
63	39	Απορρίμματα και θραύσματα	52,9

		χαλκού		
1,83%				
Σειρά κατάταξης 2014		3- ΚΑΥΣΙΜΑ/ΕΝΕΡΓΕΙΑ	Αξία	Ποσοστό % επί Συνόλου
1	1	33460'	9.959,9	
20	22	33541'	143,9	
21	32	34250'	141,7	
82	17	35100'	41,2	
38,24%				
Σειρά κατάταξης 2014		4- ΕΛΑΙΑ-ΛΙΠΗ	Αξία	Ποσοστό % επί Συνόλου
12		Παρθένο λάδι	237,1	
0,88%				

4.2 Η εξέλιξη των εισαγωγών κατά την περίοδο 2008-2014

Για την αποτύπωση μίας πληρέστερης εικόνας του εξωτερικού εμπορίου της χώρας κατά την περίοδο 2008-2014, αξίζει κανείς να αναφερθεί και στην πορεία των ελληνικών εισαγωγών κατά το ίδιο διάστημα.

Συγκεκριμένα, κατά την εν λόγω 7ετία, η Ελλάδα εισήγαγε προϊόντα συνολικής αξίας 350,7 δις ευρώ, ακολουθώντας πτωτική πορεία σε όρους μέσης ετήσιας μεταβολής (-4,82%). Σε σχέση με το 2008, προέκυψε υποχώρηση της τάξης του 27,05% μετά το τέλος και του 2014, ενώ στη διάρκεια της περιόδου άνοδος εισαγωγών καταγράφηκε μόνο το 2012 (προς το 2011) και το 2014 (προς το 2013), οπότε και σημειώθηκαν σημαντικές εισαγωγές πλοίων από Τρίτες Χώρες.

Όπως είναι φυσικό, το υψηλό 7ετίας εντοπίζεται το 2008 (64,1 δις ευρώ), ενώ τα χαμηλότερα επίπεδα καταγράφηκαν το 2013 (46,1 δις ευρώ). Να σημειωθεί ότι η αξία των εισαγωγών παραμένει στο στενό εύρος τιμών 46-47 δις ευρώ καθ' όλη την περίοδο 2011-2014.

Σύμφωνα πάντως με τα στοιχεία της Τραπέζης της Ελλάδος, οι συνολικές πληρωμές της χώρας για εισαγόμενα προϊόντα ανήλθαν στα 325,7 δις ευρώ (-7,1% σε σχέση με την καταγεγραμμένη συνολική αξία των εισαγωγών από την ΕΛ-ΣΤΑΤ, την ίδια περίοδο), ακολουθώντας έντονα πτωτική πορεία (-34,82% σε σχέση με το 2008 ή μέση ετήσια υποχώρηση κατά 6,15%).

Και στην περίπτωση των πληρωμών για εισαγωγές, το υψηλό 7ετίας εντοπίζεται το 2008 (63,8 δις ευρώ) και το χαμηλό το 2013 (39,76 δις ευρώ). Ενδεικτική είναι και η περίπτωση του 2011, όπου τα έξοδα για εισαγωγές υπερέβησαν τη συνολική τους αξία, χαρακτηριστικό των πιέσεων από τους ξένους προμηθευτές για υψηλές προκαταβολές και άμεσες εξοφλήσεις παραγγελιών.

Η πορεία της αξίας των εισαγωγών την περίοδο 2008-2014 ΑΞΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ (εκατ. €)									ΜΕΤΑ ΒΟΛΗ
ΕΤΟΣ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Μετα βολή 2014/ 2008	Μέση Μετα βολή 7ετίας
Συνολικές Εισαγωγές	64.10 6,3	51.25 0,8	49.61 1,6	46.39 7,0	46.48 0,3	46.13 8,6	46.76 4,6	- 27,05 %	- 4,82%
Συνολικές Πληρωμές	63.86 1,7	46.08 5,3	45.36 1,0	47.45 9,6	41.63 9,7	39.76 4,2	41.62 3,6	- 34,82 %	- 6,15%

Πηγή: ΕΛ-ΣΤΑΤ, Τράπεζα της Ελλάδος

Αντίθετα με την πορεία της αξίας των εισαγωγών, σημαντικά πιο περιορισμένες είναι οι διακυμάνσεις του όγκου των εισαγωγών της χώρας για την ίδια περίοδο. Ειδικότερα, ο όγκος εισαγωγών εμφανίζεται μειωμένος κατά 13,96% το 2014 σε σχέση με το 2008 (έναντι μείωσης κατά 27,05% της αξίας των εισαγωγών), ακολουθώντας πτωτική μέση ετήσια μεταβολή της τάξης του 2,35%.

Τα χαμηλότερα επίπεδα από πλευράς όγκους εισαγωγών εντοπίζονται το 2012 (45 εκατ. τόνοι), ενώ τα υψηλότερα το 2008 (54,8 εκατ. τόνοι). Ωστόσο, από το 2011 και

έπειτα καταγράφεται σχετική σταθεροποίηση στα επίπεδα των 45,5-46 εκατ. τόνων. Οριακά υψηλότερες είναι οι επιδόσεις το 2014, εξαιτίας των εισαγωγών πλοίων από Τρίτες Χώρες.

Τα στοιχεία του όγκου εισαγωγών αποτυπώνουν μία πιο συνεπή πορεία των εισαγωγών, πέρα από τις διακυμάνσεις ισοτιμιών νομισμάτων και διεθνών τιμών σε σημαντικούς κλάδους εξωτερικού εμπορίου, όπως για παράδειγμα τα καύσιμα.

πορεία του όγκου των εισαγωγών την περίοδο 2008-2014 ΟΓΚΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ (τόνοι)								ΜΕΤΑΒΟΛΗ	
ΤΟΣ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Μεταβολή 2014/2008	Μέση Μεταβολή 7ετίας
συνολικές εισαγωγές	54.840.4	48.527.5	47.969.1	45.489.3	45.064.8	45.945.2	47.182.9	-13,96%	-2,35%
	93	78	53	61	94	17	26		

Πηγή: ΕΛ-ΣΤΑΤ, ΠΣΕ, ΚΕΕΜ

Καύσιμα και Πετρελαιοειδή

Εκ των 350,7 δις ευρώ των συνολικών εισαγωγών της χώρας για την 7ετία αναφοράς, τα 101,07 δις ευρώ αφορούν εισαγωγές καυσίμων (κυρίως πετρελαιοειδών), ήτοι ποσοστό 28,8%. Οι εισαγωγές αυτών των προϊόντων εμφανίζονται αυξημένες κατά 16,16% το 2014 σε σχέση με το 2008, ακολουθώντας μέση ετήσια μεταβολή στα επίπεδα του +5,73%.

Η υψηλότερη επίδοση της 7ετίας εντοπίζεται το 2012 (18,23 δις ευρώ), ενώ έκτοτε ακολουθεί υποχώρηση, λόγω και της μείωσης των διεθνών τιμών του πετρελαίου. Αντίστοιχα, χαμηλό 7ετίας εντοπίζεται το 2009 (μόλις 8,8 δις ευρώ).

Από πλευράς πληρωμών για εισαγωγές καυσίμων, σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδος ανήλθαν στην περίοδο 2008-2014 στα 106,9 δις ευρώ (ήτοι σε ποσοστό 32,8% των συνολικών πληρωμών για εισαγωγές την ίδια περίοδο). Αν και οι πληρωμές για εισαγωγές καυσίμων ακολουθούν αυξητική μέση ετήσια μεταβολή (+1,84%), από τη σύγκριση 2014 με το 2008 προκύπτει μείωση κατά 4,11%.

Να σημειωθεί ότι σε 3 διαδοχικές χρονιές οι συνολικές πληρωμές για εισαγωγές πετρελαιοειδών και καυσίμων, υπερβαίνουν τη συνολική τους αξία (2009, 2010, 2011).

Η πορεία των εισαγωγών καυσίμων την περίοδο 2008-2014 <i>ΑΞΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ ΚΑΥΣΙΜΩΝ</i> (εκατ. €)									<i>ΜΕΤΑ ΒΟΛΗ</i>
<i>ΕΤΟΣ</i>	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Μεταβολή 2014/2008	Μέση Μεταβολή 7ετίας
<i>Συνολικές Εισαγωγές</i>	13.843,2	8.807,6	12.133,8	14.779,0	18.238,3	17.188,5	16.080,7	16,16%	5,73%
<i>Συνολικές Πληρωμές</i>	16.409,0	10.659,8	13.577,1	17.314,6	17.646,3	15.638,7	15.734,8	-4,11%	1,84%

Πηγή: ΕΛ-ΣΤΑΤ, Τράπεζα της Ελλάδος

4.2.1 Μη ισορροπημένη κατανομή ελλειμμάτων και πλεονασμάτων.

Όταν το 2008 τα τεράστια ελλείμματα του προϋπολογισμού καθώς και του εμπορικού ισοζυγίου συναλλαγών των Η.Π.Α καλύφθηκαν με δάνεια από την Κίνα , Ιαπωνία και Αραβία, αυτόματα δημιούργησαν μια ψεύτικη εικόνα της οικονομίας της Αμερικής . Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα , άρχισαν να δίνουν δάνεια σε νοικοκυριά και

επιχειρήσεις χωρίς να έχουν τις αντίστοιχες εξασφαλίσεις , οπότε ο υπερκαταναλωτισμός έφερε την υπερχρέωση , η οποία ξέσπασε σαν «φούσκα» , βουλιάζοντας πολλά από τα νοικοκυριά στη φτώχεια . Οι παρακάτω πίνακες, I και II , μας δείχνουν την μη ισορροπημένη κατανομή ελλειμμάτων και πλεονασμάτων στις πιο «κρίσιμες» χώρες του πλανήτη μας.

ΠΙΝΑΚΑΣ I: Πλεονασματικές χώρες (2010), με κριτήριο τα εμπορικά ισοζύγια

Μεγέθη	Κίνα	Γερμανία	Ρωσία	Ιαπωνία	Βραζιλία
ΑΕΠ	2,879 τρις	3,030 τρις	1,251 τρις	5,103 τρις	1,269 τρις
Εργαζόμενοι	803,30 εκ.	43,63 εκ.	75,10 εκ.	66,07 εκ.	99,47 εκ.
Δημόσιο Χρέος	18,9% ΑΕΠ	65,3%	7,0% ΑΕΠ	182,4%	43,9% ΑΕΠ
Εξαγωγές	1,221 τρις	1,361 τρις	365,0 δις	665,7 δις	159,2 δις
Εισαγωγές	917,4 δις	1,121 τρις	260,4 δις	571,1 δις	115,6 δις
Εμπορ. Ισοζύγιο	303,6 δις	240 δις	104,6 δις	94,6 δις	43,6 δις

Πηγή: IQ 2010

Η Ομάδα των **BRIC**²⁵ που αποτελείται από τρεις χώρες. Την Ρωσία, Βραζιλία , και Κίνα . (η Ινδία είναι η τέταρτη χώρα) Αυτές , διαθέτουν τα μεγαλύτερα πλεονάσματα παγκοσμίως. Γνωρίζοντας το πλεονέκτημα που διέθεταν έναντι των άλλων χωρών της Δύσης , προγραμματίσαν συνάντηση των ηγετών τους στις 16 Ιουνίου του 2009 σε ρωσική μεγαλούπολη , με σημαντικότερο θέμα συζήτησης τον τρόπο για την «καθαίρεση» του δολαρίου από το «βάθρο» του , ως παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα. Η νέα αυτή ομάδα (G4), περιγράφηκε ως μια ομάδα «αντι-G7» .

²⁵ αναφέρεται στις χώρες της Βραζιλίας, της Ρωσίας , της Ινδίας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, οι οποίες θεωρούνται πως βρίσκονται σε ένα παρόμοιο στάδιο πρόσφατα προηγμένης οικονομικής ανάπτυξης. Το όνομα προέρχεται από τα αρχικά γράμματα των ονομάτων των χωρών (**B**razil, **R**ussia, **I**ndia, **C**hina)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙ: Ελλειμματικές χώρες (2010), με κριτήριο το εμπορικό ισοζύγιο

Μεγέθη	Η.Π.Α.	Μ. Βρετανία	Ισπανία	Ινδία
ΑΕΠ	13,75 τρις	2,47 τρις	1,15 τρις	894,1 δις
Εργαζόμενοι	153,1 εκ.	30,71 εκ.	22,01 εκ.	516,4 εκ.
Δημόσιο Χρέος	36,8%	43,3%	35,7%	58,8% ΑΕΠ
Εξαγωγές	1,140 τρις	415,6 δις	248,3 δις	140,8 δις
Εισαγωγές	1,987 τρις	595,6 δις	359,1 δις	224,1 δις
Εμπορικό Ισοζύγιο	-847,0 δις	-180,0 δις	-110,8 δις	-83,3 δις

Πηγή: IQ 2010

Σημείωση: Το ΑΕΠ της «δύσης» βασίζεται κυρίως στην κατανάλωση (άνω του 75%), ενώ της Ασίας στην παραγωγή, καθώς επίσης στις εξαγωγές (Ρωσία πρώτες ύλες κλπ).

Όπως μπορούμε να συμπεράνουμε από τους παραπάνω δύο πίνακες, το τεράστιο εμπορικό έλλειμμα που παρουσίαζαν οι Η.Π.Α το 2010, δεν μπορούσε να καλυφθεί από τα αντίστοιχα εμπορικά πλεονάσματα των χωρών της Κίνας , Γερμανίας , και Ρωσίας.

Επίσης , διαπιστώνουμε ότι, τα μεγάλα πλεονάσματα που παρουσιάζει το εμπορικό ισοζύγιο συναλλαγών της Γερμανίας , τα οποία βέβαια έχουν δημιουργηθεί εις βάρος πολλών ευρωπαϊκών κρατών, αποτελούν και την απειλή χρεοκοπίας της Ελλάδας, Ισπανίας , Πορτογαλίας , Κύπρου και άλλων αδύναμων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αν λοιπόν είχαν καταπολεμηθεί όλες οι ανισορροπίες που προέκυψαν από την άμεση παγκοσμιοποίηση, δεν θα βίωναν τώρα όλες οι Ευρωπαϊκές χώρες τον «αυταρχισμό» της Γερμανίας , με κίνδυνο να χαθεί το ευρωπαϊκό όνειρο , ούτε θα υπήρχε αυτή η άμεση εξάρτηση από το ΔΝΤ.

Παρ' όλο που, η επίσημη εκδοχή για τις δραστηριότητες του ΔΝΤ είναι ή οικονομική εξυγίανση των υπερχρεωμένων χωρών της Ευρώπης, ο πραγματικός λόγος «επέμβασης» του , έγκειται στην εξασφάλιση βιωσιμότητας των

προϋπολογισμών των Η.Π.Α και την εξασφάλιση της θέσης του δολαρίου σαν παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙΙ: προβλέψεις του ΑΕΠ της Ευρωζώνης, για το 2015

Χώρες	ΑΕΠ δις €	Μερίδιο ΑΕΠ*	Ελλειμμα δις €	Ποσοστό**
Γερμανία	2.443	27%	121	5,0%
Γαλλία	1.962	22%	156	8,0%
Ιταλία	1.553	17%	81	5,2%
Ισπανία	1.050	12%	103	9,8%
Ολλανδία	584	6%	37	6,3%
Βέλγιο	348	4%	18	5,0%
Αυστρία	282	3%	13	4,7%
Ελλάδα	237	3%	22	9,4%
Φιλανδία	176	2%	7	4,0%
Πορτογαλία	167	2%	14	8,5%
Ιρλανδία	159	2%	19	11,7%
Σλοβακία	66	1%	4	6,0%
Σλοβενία	35	0,4%	2	6,1%
Λουξεμβούργο	40	0,4%	1	3,5%
Κύπρος	17	0,2%	1	7,1%
Μάλτα***				

Πηγή: Κομισιόν, Απριλίου 2015

* Μερίδιο ΑΕΠ της χώρας, σε σχέση με το συνολικό της Ευρωζώνης

** Ποσοστό προβλεπόμενου ελλείμματος σε σχέση με το ΑΕΠ

** Δεν βρήκαμε τα μεγέθη

Το συνολικό ΑΕΠ της Ευρωζώνης, της Ιαπωνίας και των Η.Π.Α , αποτελεί το 57% του παγκόσμιου ΑΕΠ (54 τρις \$, έναντι 31 τρις \$), σε σύνολο πληθυσμού , που δεν

υπερβαίνει το 12% του συνολικού πληθυσμού του πλανήτη. Είναι λοιπόν μια τεράστια ανισορροπία , αλλά όχι η μοναδική , που αποτελεί αιτία της παγκόσμιας κρίσης ,που πρέπει άμεσα ή έμμεσα , αργά ή γρήγορα να απαλειφθεί.

4.3 Το εμπορικό ισοζύγιο

Ως αποτέλεσμα της πορείας του εξωτερικού εμπορίου της Ελλάδας κατά την περίοδο 2008-2014, σε ότι αφορά το εμπορικό της ισοζύγιο, από την ανάλυση των στοιχείων προκύπτει μείωση εμπορικού ελλείμματος κατά 53,8% στα 19,8 δις ευρώ (από 42,9 δις ευρώ το 2008).

Μάλιστα, η μείωση αυτή θα ήταν ακόμη μεγαλύτερη αν δεν υπήρξε η χειροτέρευση του ελλείμματος κατά την περυσινή χρονιά, για πρώτη φορά μετά από 6 συναπτά έτη βελτίωσης.

Το εμπορικό έλλειμμα της χώρας μειώνονταν κατά μέσο όρο με ρυθμούς της τάξης του 11,5% για κάθε ένα από τα έτη της περιόδου 2008-2014.

Η πορεία του εμπορικού ισοζυγίου την περίοδο 2008-2014								ΜΕΤΑΒΟΛΗ
ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ (εκατ. €)								ΛΗ
2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Μεταβολή 2014/2008	Μέση Μεταβολή 7ετίας
64.106,3	51.250,8	49.611,6	46.397,0	46.480,3	46.138,6	46.764,6	- 27,05%	-4,82%
21.146,8	17.311,8	20.673,5	23.966,3	27.375,1	27.301,2	26.900,2	27,21%	-6,15%
- 42.959,6	- 33.939,0	- 28.938,1	- 22.430,8	- 19.105,2	- 18.837,5	- 19.864,4	53,8%	-11,5%

Πηγή: ΕΛ-ΣΤΑΤ, ΠΣΕ, ΚΕΕΜ

Ακόμη πιο εντυπωσιακές είναι οι επιδόσεις στο εμπορικό ισοζύγιο, αν εξαιρεθούν από τον υπολογισμό εισαγωγών και εξαγωγών τα καύσιμα και κυρίως τα πετρελαιοειδή προϊόντα.

Συγκεκριμένα, για την περίοδο 2008-2014 προκύπτει μείωση του εμπορικού ελλείμματος κατά 58%, με μέση ετήσια μεταβολή της τάξης -11,9%, στα 14,14 δις ευρώ το 2014 από 33,69 δις ευρώ το 2008.

Και από τα στοιχεία του εμπορικού ισοζυγίου προκύπτει σταθεροποίηση των εισαγωγών στα επίπεδα των 29 δις ευρώ και των εξαγωγών προϊόντων στα επίπεδα των 16,5 δις ευρώ ετησίως.

Η πορεία του εμπορικού ισοζυγίου την περίοδο 2008-2014, εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ (εκατ. €)									METAB ΟΛΗ
ΕΤΟ Σ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Μεταβολή 2014/2008	Μέση Μεταβολή 7ετίας
Συνολικές Εισαγωγές	50.263,2	42.443,2	37.477,8	31.618,0	28.242,0	28.950,1	30.683,8	- 38,95%	-4,82%
Συνολικές Εξαγωγές	16.570,6	13.832,6	15.342,5	16.583,4	16.727,3	16.413,2	16.537,2	-0,20%	0,37%
Εμπορικό Ισοζύγιο	- 33.692,6	- 28.610,5	- 22.135,3	- 15.034,6	- 11.514,8	- 12.536,9	- 14.146,6	-58,0%	-11,9%

Πηγή: ΕΛ-ΣΤΑΤ, ΠΣΕ, ΚΕΕΜ

Από τα στοιχεία της ανάλυσης επιβεβαιώνεται η εκτίμηση ότι παρά την αξιοσημείωτη -σε ιστορικά υψηλά- αύξηση της συνολικής αξίας των εξαγωγών στην

περίοδο 2008-2014, η δυναμική της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας **συναντά ισχυρές αντιστάσεις στην ανοδική διάσπαση** του ορίου των 17 δις ευρώ για τις υπόλοιπους (πλην καυσίμων) κλάδους της οικονομίας. Η εικόνα αυτή αποτυπώνεται και από τα στοιχεία μεγάλης μείωσης ακαθάριστων επενδύσεων (αποεπένδυση) στους περισσότερους κλάδους.

Αντίστοιχα, παρά τη σημαντική υποχώρηση της εγχώριας ζήτησης και της αγοραστικής δύναμης των Ελλήνων καταναλωτών κατά την ίδια περίοδο, δεν έχει καταστεί εφικτή η υποκατάσταση εισαγωγών που θα επιτρέψει την περαιτέρω υποχώρησή τους κάτω από τα επίπεδα των 28-29 δις ευρώ ετησίως, οδηγώντας με τον τρόπο αυτό σε περαιτέρω μείωση του εμπορικού ελλείμματος της χώρας και βελτίωση των όρων εξυπηρέτησης του εξωτερικού της χρέους.

Ως εκ τούτου **απαιτούνται διαρθρωτικές παρεμβάσεις** σε όλα τα πεδία εκείνα που αναγνωρίζονται ως Αντικίνητρα Διεθνοποίησης των Επιχειρήσεων. (*Τράπεζα της Ελλάδος, Eurobank, World Bank, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, World Economic Forum κ.α.*).

Συγκεκριμένα, μία συνεκτική και αποτελεσματική Εθνική Στρατηγική για την Εξωστρέφεια, που στόχο θα έχει την αύξηση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών τουλάχιστον στα επίπεδα του ευρωπαϊκού μέσου όρου (στο 44% του ΑΕΠ, από 30,2% το 2014), θα πρέπει να περιλαμβάνει μέτρα, δράσεις και παρεμβάσεις στους κάτωθι Άξονες:

- **Ενίσχυση ρευστότητας επιχειρήσεων:** σε όρους κεφαλαίων κίνησης (προχρηματοδότηση εξαγωγών), χρηματοδότησης επενδύσεων, ασφάλισης πιστώσεων και κόστους πρόσβασης σε γραμμές χρηματοδότησης.
- **Ενίσχυση ανταγωνιστικότητας επιχειρήσεων:** σε όρους μείωσης συντελεστών φορολογίας, μείωσης κόστους παραγωγής & ενέργειας, ρύθμισης «κόκκινων» δανείων.
- **Επανεκκίνηση παραγωγικής μηχανής:** με παροχή κινήτρων υποκατάστασης εισαγωγών, προσέλκυση και ενθάρρυνση επενδύσεων, αύξησης παραγωγικότητας, δημιουργίας θέσεων εργασίας.
- **Άρση γραφειοκρατικών αντικινήτρων:** με απλοποίηση και επιτάχυνση σχετικών διαδικασιών γύρω από το εξωτερικό εμπόριο.

- **Εδραίωση εμπιστοσύνης εμπορικών εταίρων:** μέσω νομισματικής και δημοσιονομικής σταθερότητας.
- **Αύξηση εξαγωγικής βάσης της χώρας:** με αύξηση αριθμού μικρομεσαίων επιχειρήσεων που ασκούν εξαγωγική δραστηριότητα, μεταφορά εξαγωγικής τεχνογνωσίας σε ΜΜΕ, εκπαίδευση-κατάρτιση, υποστήριξη δικτύωσης με ξένους αγοραστές.
- **Επιθετική προώθηση/προβολή στο εξωτερικό:** σε κρίσιμες αγορές-στόχους, συνεκτικά με άλλους διεθνοποιημένους κλάδους της οικονομίας, όπως ο τουρισμός, η ναυτιλία και οι μεταφορές.

Πιθανή αύξηση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών στο 44% του ΑΕΠ της χώρας θα συνεισφέρει στην ελληνική οικονομία τουλάχιστον 30 δις ευρώ επιπρόσθετα ετησίως. Αντίστοιχα, μία επίδοση ελληνικών εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών στα επίπεδα του κοινοτικού μέσο όρου (απαιτούμενη αύξηση εξαγωγών +45%), θα οδηγήσει, σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, στη δημιουργία ως και 450.000 θέσεων εργασίας.

Στο ίδιο πλαίσιο, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο έχει ορίσει ως κατώφλι (κατώτερο όριο βιωσιμότητας) εξυπηρέτησης του εξωτερικού χρέους της χώρας, με βάση τα σημερινά επίπεδα του ΑΕΠ της, την είσπραξη εσόδων από εξαγωγές και υπηρεσιών στα επίπεδα των 55 δις ευρώ ετησίως (54,6 δις ευρώ το 2014).

Σχετική έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφέρει ότι η αύξηση των ελληνικών εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών κατά περαιτέρω 30% θα είναι εφικτή με την ολοκλήρωση μεταρρυθμίσεων για τη διευκόλυνση του εξωτερικού εμπορίου της χώρας (*απλοποίηση και επιτάχυνση στις τελωνειακές και προτελωνειακές διαδικασίες*).

Με άλλα λόγια, κατά τα χρόνια της οικονομικής κρίσης, στην Ελλάδα έχει σημειωθεί σημαντική μεταβολή στη σύνθεση του εξωτερικού εμπορίου της χώρας. Ωστόσο, δεν έχει ολοκληρωθεί η μετάβαση προς ένα, νέο **αναπτυξιακό πρότυπο της οικονομίας, που θα έχει ως πυρήνα την εξωστρέφεια και τη διεθνοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων.**

Η υπέρβαση των εγγενών αδυναμιών της εγχώριας παραγωγής, αλλά και των αρνητικών επιπτώσεων της ύφεσης απαιτεί μία νέα προσέγγιση σε επίπεδο Εθνικής

Στρατηγικής Εξωστρέφειας, με στόχο την υποκατάσταση μέρους των εισαγωγών και την επίτευξη επιδόσεων στις εξαγωγές, αντίστοιχων τουλάχιστον με τον μέσο όρο της ΕΕ.

Σε διαφορετική περίπτωση, με διατήρηση συνθηκών αποεπένδυσης, το εξωτερικό εμπόριο και το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας θα εμφανίζεται ιδιαίτερο ευάλωτο στις διακυμάνσεις των διεθνών μακροοικονομικών δεδομένων, των ισοτιμιών κύριων νομισμάτων και των τιμών διεθνών πρώτων υλών, αδυνατώντας να συνεισφέρει περαιτέρω στις προοπτικές ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας, στη δημιουργία θέσεων εργασίας και στην εδραίωση ρυθμών βιώσιμης ανάπτυξης.

Ελληνικές εισαγωγές, ανά κλάδο, από όλο τον κόσμο, σε αξία (ευρώ)

	Ιαν-Απρ 14	Ιαν-Απρ 15
Σύνολο εισαγωγών	15,453,511,554	14,840,184,646
Φαρμακευτικά προϊόντα	905,923,518	917,197,570
Πλαστικές ύλες	496,822,364	520,936,435
Κρέατα	299,533,786	300,991,877
Γαλακτοκομικά	261,394,101	233,992,686
Υποδήματα, γκέτες και ανάλογα είδη	176,845,967	203,698,116
Αιθέρια έλαια και καλλυντικά παρασκευάσματα	162,217,796	164,864,442
Ψάρια και μαλακόστρακα, μαλάκια	115,347,349	130,042,886
Λιπάσματα	116,577,831	124,710,771
Δημητριακά	105,118,040	112,383,628
Παιχνίδια για παιδιά και ενήλικες, είδη διασκέδασης ή αθλητισμού	82,047,845	101,472,207
Καρποί και φρούτα νωπά	91,719,486	100,457,997
Λαχανικά	74,257,088	93,196,227
Καπνά και υποκατάστατα καπνού	68,149,657	90,376,148
Λίπη και έλαια	94,581,334	82,890,036
Ζάχαρα και Ζαχαρώδη παρασκευάσματα	73,170,608	54,039,530
Γουνοδέρματα και γουναρικά.	96,796,749	51,799,930
Μαργαριτάρια, πολύτιμες πέτρες. Απομιμήσεις κοσμημάτων	32,573,096	34,204,168
Υφάσματα πλεκτά	30,455,848	30,744,794
Βαμβάκι	28,292,834	26,068,175
Αλάτι. Θείο. Γύψος, ασβέστης καιτσιμέντα	20,073,495	22,066,101
Ζώα Ζωντανά	19,901,721	20,713,596
Φυτά	17,030,661	18,726,028
Υφάσματα εμποτισμένα, επιχρισμένα, επικαλυμμένα	11,154,765	14,723,113
Μετάξι	898,080	833,437
Πηγή:	 ΣΕΒΕ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΒΟΡΕΙΟΥ ΚΑΛΑΜΑΤΟΣ	 ΙΕΕΣ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

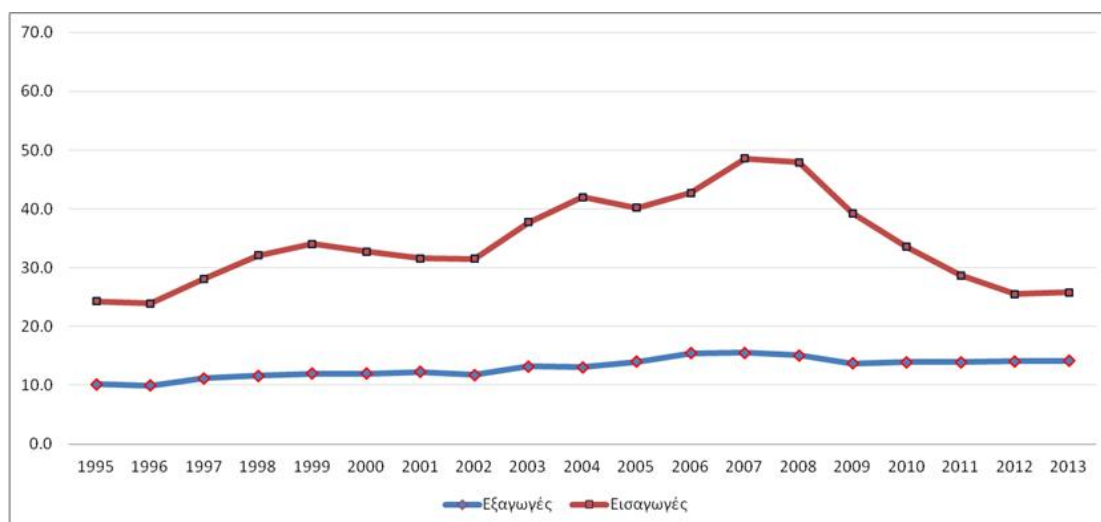
Ελληνικές εξαγωγές, ανά κλάδο, από όλο τον κόσμο, σε αξία (ευρώ)

	Ιαν-Απρ 14	Ιαν-Απρ 15
Σύνολο εξαγωγών	8,405,014,477	8,456,680,245
Πλαστικές ύλες	321,531,092	334,291,440
Φαρμακευτικά προϊόντα	353,988,617	330,704,010
Λίπη και έλαια	100,790,461	312,183,732
Καρποί και φρούτα νωπά	207,572,045	200,373,583
Γαλακτοκομικά	144,697,078	176,638,686
Ψάρια και μαλακόστρακα, μαλάκια	175,536,879	169,468,231
Καπνά και υποκατάστατα καπνού	112,897,128	148,750,571
Αλάτι. Θείο. Γύψος, ασβέστης και τσιμέντα	152,753,853	139,450,402
Βαμβάκι	112,561,245	121,707,913
Αιθέρια έλαια και καλλυντικά παρασκευάσματα	62,677,930	75,144,611
Λαχανικά	85,345,414	72,174,416
Γουνοδέρματα και γουναρικά.	58,043,356	69,204,543
Λιπάσματα	34,657,953	48,060,387
Παιχνίδια για παιδιά και ενήλικες, είδη διασκέδασης ή αθλητισμού	39,079,770	45,280,977
Δημητριακά	56,397,320	43,004,343
Μαργαριτάρια, πολύτιμες πέτρες. Απομιμήσεις κοσμημάτων	28,517,999	34,534,458
Υποδήματα, γκέτες και ανάλογα είδη	26,723,226	33,217,072
Υφάσματα πλεκτά	29,834,854	30,798,417
Ζάχαρα και Ζαχαρώδη παρασκευάσματα	20,238,023	19,733,517
Κρέατα	18,028,369	15,549,423
Φυτά	8,100,033	8,185,484
Ζώα Ζωντανά	3,635,578	5,033,329
Υφάσματα εμποτισμένα, επιχρισμένα, επικαλυμμένα	1,608,303	1,996,416
Μετάξι	154,723	189,400
Πηγή:	 ΕΣΕ <small>ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΥΤΟΡΡΟΝΙΑ</small>	 IEES <small>INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH AND STATISTICS</small>

Ας παρακολουθήσουμε την εξέλιξη των εξαγωγών και την **διδυμικότητα των ελληνικών προϊόντων στις διεθνείς αγορές**. Παρατηρούμε ότι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας λόγω μείωσης του μισθολογικού κόστους, μπορεί να βοηθά στη μερική ανάκαμψη των εξαγωγών, αλλά δεν είναι αρκετή για να αυξήσει την διδυμικότητα των ελληνικών προϊόντων στις διεθνείς αγορές. Συγκεκριμένα:

Οι ελληνικές εξαγωγές δε σημείωσαν κάποια αξιόλογη αύξηση στη διάρκεια της κρίσης παρ' όλες τις παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας. Μάλιστα, χωρίς την ομάδα των πετρελαιοειδών, πλοίων και λοιπών (μη ταξινομημένων) προϊόντων, διαμορφώθηκαν το 2013 σε χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση με το 2008. Το ίδιο χρονικό διάστημα οι εισαγωγές σημείωσαν σημαντική πτώση (Διάγραμμα 1).

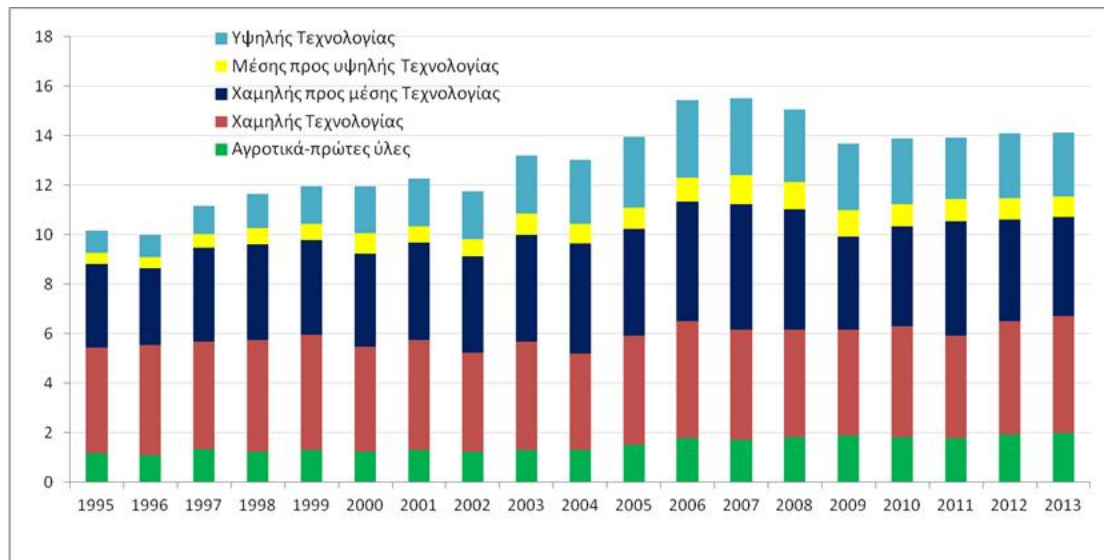
Διάγραμμα 1. Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών και εξαγωγών εμπορεύσιμων προϊόντων, 1995-2013, σε δις € σταθερές τιμές 2010

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΟΟΣΑ

Στην περίοδο της κρίσης και ενώ ελήφθησαν μέτρα μείωσης των μισθών, αυξάνεται η συμμετοχή των αγροτικών προϊόντων και των προϊόντων χαμηλής τεχνολογίας, ενώ αντίθετα, μειώνεται η συμμετοχή των προϊόντων χαμηλής προς μέσης, μέσης προς υψηλής και υψηλής τεχνολογίας

Διάγραμμα 2. Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατά κατηγορία προϊόντων*, 1995-2013, σε δις € σταθερές τιμές 2010

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΟΟΣΑ

*: δεν περιλαμβάνονται πλοία και πετρελαιοειδή

Τα μερίδια των εξαγωγών που κατευθύνονται στη ζώνη του ευρώ περιορίζονται, ενώ αντίθετα, αυξάνονται τα μερίδια των εξαγωγών που κατευθύνονται στις γειτονικές μας χώρες εκτός Ε.Ε (Πίνακας 2). Ένα μέρος του μεριδίου που χάνει η Ελλάδα από τη ζώνη του ευρώ το κερδίζει από τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. και τον υπόλοιπο κόσμο, οι οποίες όμως δε συμμετέχουν στην νομισματική ένωση. Η στροφή των ελληνικών εξαγωγών προς εναλλακτικούς προορισμούς εξαιτίας του αυξανόμενου ανταγωνισμού στις αγορές της Ε.Ε. και ιδιαίτερα στη ζώνη του ευρώ φαίνεται ότι υποβοηθήθηκε από την έντονη παρουσία ελληνικών επιχειρήσεων και πιστωτικών ιδρυμάτων στις γειτονικές μας χώρες.

4.4 Τα καταναλωτικά πρότυπα των Ελλήνων ευθύνονται για τις υψηλές εισαγωγές

Οι αυξημένες εισαγωγικές συνήθειες της Ελλάδας, αποδίδονται, τόσο στα καταναλωτικά πρότυπα των Ελλήνων όσο και στις εγγενείς αδυναμίες και δυνατότητες της ελληνικής βιομηχανίας. Επισημαίνεται μάλιστα ότι διαχρονικά, στη σύγχρονη Ιστορία της Ελλάδας, οι εισαγωγές ήταν τριπλάσιες και τετραπλάσιες των εξαγωγών της. Μία αναλογία, η οποία όπως λέει έχει ανατραπεί στα χρόνια της κρίσης, δεδομένης της κατάρρευσης της εσωτερικής ζήτησης, αλλά και της αύξησης των εξαγωγών.

Η Ελλάδα το 2014 προέβη σε εισαγωγές γαλακτοκομικών από τη Γερμανία που ξεπέρασαν σε αξία τα 275,3 εκατομμύρια ευρώ. Παράλληλα εισήγε γαλακτοκομικά συνολικής αξίας 822,6 εκατομμυρίων ευρώ, ενώ οι εξαγωγές μας σε αυτή την κατηγορία περιορίστηκαν στο ποσό των 477,9 εκατομμυρίων ευρώ. Η εγχώρια παραγωγή σε πολλές κατηγορίες γαλακτοκομικών, όπως του κρέατος ή και άλλων προϊόντων, όπως η ζάχαρη, δεν επαρκεί για να καλύψει την εγχώρια ζήτηση, βάσει και των ποσοστώσεων παραγωγής που ισχύουν από την Κοινή Αγροτική Πολιτική της ΕΕ. Ως εκ τούτου, η χώρα μας αναγκάζεται να εισάγει αντίστοιχα προϊόντα από ξένες χώρες και ειδικά ευρωπαϊκές.

Στην κατηγορία αυτή, εντάσσονται προϊόντα τα οποία δεν παράγονται καν στην Ελλάδα ή αποτελούν πρώτες ύλες για την ελληνική βιομηχανία τροφίμων. Για παράδειγμα τυριά γερμανικού ή ολλανδικού τύπου, όπως γκούντα, έμενταλ κτλ ή γάλα σε σκόνης, είναι εκ των πραγμάτων εισαγόμενα προϊόντα για την ελληνική οικονομία. Αντίστοιχα, δεν μπορεί κάποιος να εγκαλέσει την Ελλάδα για ελλειμματικό ισοζύγιο στην μπανάνα ή τον ανανά ή τη Γερμανία για τις εισαγωγές φέτας, ως επιβαρυντική διαδικασία για το εμπορικό της ισοζύγιο.

ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ (προσωρινά στοιχεία)
(εκατ. Ευρώ)

	Ιανουάριος-Απρίλιος		
	2013	2014	2015
I. Εξαγωγές αγαθών	7,309.6	7,300.8	6,721.4
II. Εισαγωγές αγαθών	13,394.0	13,566.2	12,552.9
Εμπορικό ισοζύγιο (I - II)	-6,084.4	-6,265.4	-5,831.5

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Με άλλα λόγια, οι υψηλές εισαγωγές της χώρας βασίζονται κατά ένα μέρος στα καταναλωτικά πρότυπα των Ελλήνων και κατά ένα άλλο στις εγγενείς αδυναμίες και δυνατότητες της ελληνικής βιομηχανίας. Η υποκατάσταση των εισαγωγών και η ενίσχυση της εξωστρέφειας θα πρέπει να αποτελεί βασικό πυλώνα του αναπτυξιακού προτύπου της οικονομίας, στην προσπάθεια εξόδου από την κρίση.

4.4.1. Γιατί μειώθηκε το έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο

Λόγω της οικονομικής κρίσης, οι ισορροπίες έχουν αλλάξει το τελευταίο διάστημα. «Είναι γεγονός ότι μειώθηκαν τα ελλείμματα του εμπορικού ισοζυγίου. Ενδεικτικό είναι ότι στο διάστημα από το 2004 έως το 2007 το έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο ήταν της τάξεως του 10%-12% του ΑΕΠ. Το 2012 και το 2013 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν στο 4% του ΑΕΠ, γεγονός, το οποίο οφείλεται στην πτώση της ζήτησης και είναι προσωρινό. Δεν οφείλεται σε καμία περίπτωση στο ότι άλλαξε η διάρθρωση και η ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών μας ή ότι πετύχαμε μεγαλύτερη διείσδυση σε ξένες αγορές, αλλαγές που θα είχαν βαθύ δομικό χαρακτήρα, και θα μπορούσαν να έχουν διάρκεια για τα επόμενα 15-20 χρόνια. Όπως μπορεί κανείς να αντιληφθεί, εν καιρώ κρίσης η κατανάλωση μειώνεται κατά κύριο λόγο στα εισαγόμενα προϊόντα. Παράλληλα, αρκετοί παραγωγοί αναγκάστηκαν να στραφούν στο εξωτερικό, δεδομένου ότι μειώθηκε η ζήτηση των προϊόντων τους στο εσωτερικό».

Πρόσφατα, η διοίκηση μιας μεγάλης βιομηχανικής εταιρείας, (*Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης*), ανακοίνωσε την επαναλειτουργία των εργοστασίων της σε Ορεστιάδα και Πλατό Ημαθίας, σε μία προσπάθεια να ανατρέψει τη ζημιογόνο πορεία της επιχείρησης. Το νέο business plan της εταιρείας που αναμένεται να παραδοθεί στο τέλος Ιουλίου, ίσως είναι μία ελπίδα για την επανέναρξη της επιχείρησης. Άρα μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει ελπίδα για την ελληνική βιομηχανία. Σε κάθε περίπτωση όμως, μία τέτοια κίνηση δεν θα μπορούσε να σημαίνει και πολλά από μόνη της, δεδομένου ότι δεν φαίνεται να υπάρχει συγκεκριμένο πλάνο για την ανάκαμψη της οικονομίας - στην παρούσα χρονική στιγμή. Άλλωστε και πριν ακόμα έρθουν οι έλεγχοι κεφαλαίων για να δώσουν τη χαριστική βολή στην οικονομία της χώρας μας, ήδη τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ έκαναν λόγο για μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων κατά 7,5% στη διάρκεια του πρώτου τριμήνου του 2015, σε σχέση με το τελευταίο τρίμηνο του 2014.

4.4.2. Διαχρονική εξέλιξη κατά κλάδους εκμετάλλευσης

Εξελίξεις στην αγροτική οικονομία Σημαντική πτώση της αξίας της παραγωγής του γεωργικού τομέα της Ελλάδος καταγράφεται στο διάστημα της εξαετίας 2006-2011, ιδιαίτερα έντονη κατά το 2006 - με κάμψη μεγαλύτερη του 14%, αλλά και κατά τη

διετία 2008-2009, με πτώση άνω του 4%. Τη διετία 2010-2011 εκτιμάται ότι υπήρξε οριακή αύξηση, όχι πάνω από 2%.

Ιδιαίτερα έντονη είναι η πτώση της αξίας της φυτικής παραγωγής στο διάστημα 2005-2011, που συνδέεται κυρίως με την κάμψη των τιμών παραγωγού. Βάσει εκτιμήσεων της ευρωπαϊκής στατιστικής υπηρεσίας, η αξία της φυτικής παραγωγής σε βασικές τιμές, περιορίστηκε σε 6,89 δισ. ευρώ το 2011 από 8,24 δισ. ευρώ το 2006 (-16%).

Αναφορικά με την τραπεζική χρηματοδότηση των επιχειρήσεων κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, προκύπτει ότι ο τομέας της γεωργίας απορροφά μόλις το 1,7% του συνόλου των δανείων. Τον Οκτώβριο του 2011, το υπόλοιπο των δανείων που προορίζονται για τις επιχειρήσεις του αγροτικού τομέα ανερχόταν σε 2,018 δισ. ευρώ, ενώ από το 2009, από την έναρξη της ύφεσης στην οικονομία μέχρι και πρόσφατα, ο ρυθμός επιβράδυνσης της τραπεζικής χρηματοδότησης προς τις γεωργικές επιχειρήσεις, με βάση τη μεταβολή του υπολοίπου των δανείων (2009: 3,962 δισ., Οκτώβριος 2011: 2,018 δισ. Euro) καταγράφει πτώση της τάξεως του 49% και πλέον.

Στην τρέχουσα χρονική περίοδο, σύμφωνα με μελέτη της ΠΑΣΕΓΕΣ, η δυνατότητα τραπεζικής χρηματοδότησης των αγροτών και των επιχειρήσεών τους είναι μηδενική. Εξέλιξη αγροτικού εισοδήματος Σε φθίνουσα πορεία βρίσκεται το αγροτικό εισόδημα στη χώρα μας από το 2008 και με μια εξαίρεση το 2009, οπότε και καταγράφηκε μικρή άνοδος 2,1%, το 2010 διολίσθησε κατά 9,3% και το 2011 κατά 5,3%.

Για το διάστημα 2006-2011 η Eurostat εκτιμά, ότι το αγροτικό εισόδημα στην Ελλάδα, μειώθηκε κατά 22,6 ποσοστιαίες μονάδες ενώ αντίστοιχα στην ΕΕ - 27, αυξήθηκε κατά 19% και κατά 5% περίπου στις χώρες της Ευρωζώνης.

Η αύξηση του κόστους παραγωγής σε σχέση με το μέσο γενικό δείκτη εισροών της χώρας μας να καταγράφει αύξηση της τάξεως των 7,5 ποσοστιαίων μονάδων, φέρνει σε κρίσιμη πτώση τα αγροτικά εισοδήματα. Η αύξηση του γενικού δείκτη εισροών, προέρχεται από την αύξηση των δεικτών της ενέργειας, (17,1%), των λιπασμάτων (10,7%) καθώς επίσης και του δείκτη των ζωοτροφών (11%).

Η αύξηση του αγροτικού τιμολογίου της ΔΕΗ κατά 6% το 2011 και η ακόλουθη τη 2012 κατά 9%, αύξησε τις δαπάνες για ενέργεια στον αγροτικό τομέα στη Ελλάδα, κατά 25%.

Η πτώση των πωλήσεων και συνέπεια των τιμών για τους παραγωγούς, έφερε την μείωση του δείκτη εκροών σε αρκετά κηπευτικά είδη και όχι μόνο, με συνέπεια την πτώση του γενικού δείκτη εκροών κατά 3,8 ποσοστιαίες μονάδες.

4.4.3 Το top 20 των προϊόντων που εξάγει η Ελλάδα

Τα αγροτικά προϊόντα και τα πετρελαιοειδή είναι αυτά που στηρίζουν τις εξαγωγές, οι οποίες όμως φαίνεται να έχουν χάσει δυναμική. Εκτός από τα πετρελαιοειδή, σημαντικές ανάσες στις εξαγωγές δίνουν το λάδι και τα φρούτα.

Τα στοιχεία που προκύπτουν από ανάλυση του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων (ΠΣΕ) και του Κέντρου Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών (ΚΕΕΜ) κατά τη δημοσιοποίηση της οποίας η Πρόεδρος του ΠΣΕ κυρία Χριστίνα Σακελλαρίδη δήλωσε τα εξής: «για πρώτη φορά οι ελληνικές εξαγωγές ξεπέρασαν τα 20 δισ. από τους 9 πρώτους μήνες ενός έτους. Και για φέτος, η Ελλάδα θα πρέπει να προσδοκά ένα νέο ιστορικό εξωστρέφειας στα επίπεδα των 28 δισ. ευρώ, ή σχεδόν 15% του ΑΕΠ της χώρας.

Με βάση την ανάλυση του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων και του Κέντρου Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών (ΚΕΕΜ), επί των στοιχείων της ΕΛ-ΣΤΑΤ, στην περίοδο Ιανουάριος-Σεπτέμβριος 2013, συντηρούνται οι πιέσεις στο εξωτερικό εμπόριο της χώρας, με αποτέλεσμα η αύξηση των εξαγωγών να περιορίζεται στο 4,9% (στα 20.582 εκ. ευρώ, από 19.619,9 εκατ. ευρώ του 9μηνου του 2012), έναντι ποσοστών αύξησης 5,4% στο α' εξάμηνο του έτους.

4.4.4 Ο χάρτης των εξαγωγών

Σε ότι αφορά τις γεωγραφικές περιοχές, αυξημένες εμφανίζονται οι εξαγωγές κατά 4,2% προς τις 27 χώρες της ΕΕ, γεγονός που οφείλεται στη σημαντική αύξηση κατά 10,3% προς τις χώρες της ΕΕ(15) και που υπερκάλυψαν τη μείωση των εξαγωγών κατά -9,1% προς τις χώρες της Νέας Διεύρυνσης. Οι εξαγωγές προς τις χώρες της ευρωζώνης εμφανίζουν αύξηση κατά 4,3%.

Από την άλλη πλευρά, σε επίπεδο εννιαμήνου, παρατηρείται πτωτική πορεία των εξαγωγών προς γεωγραφικές περιοχές που απορροφούν αξιοσημείωτο μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών, όπως οι χώρες των Βαλκανίων (-5,8%) και η Μ. Ανατολή & Β. Αφρική (-1,5%), ενώ αντίθετα σημαντική άνοδος προς τις υπόλοιπες χώρες του ΟΟΣΑ (Ισλανδία, Νορβηγία, Ελβετία, Τουρκία, κατά 27,5%).

Τα 20 πιο εξαγώγιμα προϊόντα στο 9μηνο του 2013

Σειρά κατάταξης 9μηνο 2013	Σειρά κατάταξης 9μηνο 2012	Περιγραφή προϊόντος	Αξία	Ποσότητα
1	1	Ορυκτέλαια πετρελαίου	8.105,5	12.367.207,2
2	2	Φάρμακα, για λιανική πώληση	550,7	8.825,1
3	14	Παρθένο λάδι	388,6	131.810,4
4	3	Πλάκες, ταινίες και φύλλα, από αργίλιο, > 0,2mm	386,8	139.049,0
5	5	Ψάρια, νωπά ή διατηρημένα	318,8	69.572,8
6	4	Εμπιστευτικά προϊόντα	316,4	98.526,1
7	6	Σωλήνες κάθε είδους	251,3	39.543,7
8	7	Λαχανικά, παρασκευασμένα ή διατηρημένα	247,0	113.155,9
9	8	Τυριά	234,7	41.563,9
10	10	Βερίκοκα, κεράσια και ροδάκινα	211,7	226.516,7
11	17	Κράματα αργιλίου	159,6	89.044,2
12	23	Φύλλα και ταινίες λεπτά, από αργίλιο <0,2mm	147,1	47.020,5
13	20	Τσιγάρα	146,8	16.413,1
14	19	Φρούτα με καυκάουσια, μ.α.κ. νωπά	138,6	153.311,7
15	16	Είδη από γουνοδέρματα	133,5	200,0
16	22	Πολυπροπυλένιο	127,7	104.807,3
17	13	Ηλεκτρική ενέργεια	126,5	0,2
18	15	Καπνά χωρίς αφαίρεση των μίσχων	121,6	23.538,3
19	-	Λάδια ακατέργαστα, από πετρέλαιο	120,8	212.506,7
20	12	Τηλεφωνικές συσκευές συνδρομητών	120,2	244,6

Η πρόκληση για κάθε κράτος είναι να ελαχιστοποιήσει τα ρίσκα και το κοινωνικό κόστος που απορρέουν από τον δυναμισμό των διεθνών αγορών, αξιοποιώντας συνάμα τις αναπτυξιακές ευκαιρίες που προσφέρει αυτός ο δυναμισμός.

Η απομόνωση από τον δυναμισμό των διεθνών αγορών δεν αποτελεί λύση, καθώς οδηγεί στη στασιμότητα και στην οικονομική παρακμή.

4.5 Το Ισοζύγιο Πληρωμών και το Διαχρονικό Εμπόριο

Μία θεμελιώδης διαφορά μεταξύ ανοικτών και κλειστών οικονομιών, είναι ότι σε μία ανοικτή οικονομία, οι εγχώριες επενδύσεις μπορούν να διαφέρουν από τις εγχώριες αποταμιεύσεις.

Όταν οι εγχώριες αποταμιεύσεις υπερβαίνουν τις εγχώριες επενδύσεις, δημιουργείται πλεόνασμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, ενώ όταν συμβαίνει το αντίθετο δημιουργείται αντίστοιχο έλλειμμα.

Η δυνατότητα πρόσβασης στις διεθνείς κεφαλαιαγορές για να χρηματοδοτηθούν τα ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών (ή για να επενδυθούν τα πλεονάσματα) καλείται *διαχρονικό εμπόριο* (επενδύσεων και αποταμιεύσεων), και είναι ένα από τα βασικά αντικείμενα της διεθνούς μακροοικονομικής .

Στη διεθνή οικονομία, οι εξελίξεις σε μία χώρα επηρεάζουν τον υπόλοιπο κόσμο. Όσο μεγαλύτερη είναι η οικονομία της χώρας, τόσο μεγαλύτερες και οι διεθνείς επιπτώσεις των εξελίξεων σε αυτήν. Το ίδιο συμβαίνει και με τις εξελίξεις στην οικονομική πολιτική

Βασικό ζητούμενο είναι το πως θα επιτευχθεί αρμονία στις αποφάσεις των διαφόρων χωρών, ώστε να μην υπάρχουν ανεπιθύμητες επιπτώσεις στην παγκόσμια οικονομία και στο παγκόσμιο περιβάλλον.

Το διεθνές εμπόριο και η παγκοσμιοποίηση διέρχονται διάφορες φάσεις εξάπλωσης και συρρίκνωσης λόγω κυρίως διάφορων πολιτικών και οικονομικών ανακατατάξεων και συγκυριών . Η οικονομική άνθηση ευνοεί την εξάπλωση του διεθνούς εμπορίου και την τόνωση της εξωστρέφειας των εθνικών οικονομιών που συμμετέχουν στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, ενώ αντίθετα σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, ενισχύεται η εσωστρέφεια και ο προστατευτισμός .

Τα τέλη του 19^{ου} και οι αρχές του 20^{ου} αιώνα, υπήρξαν εποχή ιδιαίτερης άνθησης του διεθνούς εμπορίου και της παγκοσμιοποίησης σε μια χρονική περίοδο που υπήρξε ίσως η σημαντικότερη για την εξάπλωσή τους. Είναι χαρακτηριστική η περιγραφή το

γνωστού Βρετανού οικονομολόγου John Meynard Keynes (Keynes, 1920) που καταδεικνύει την έκταση του διεθνούς εμπορίου και της παγκοσμιοποίησης την εποχή εκείνη.

Η παγκοσμιοποίηση και το διεθνές εμπόριο, παρουσιάζουν για τις χώρες του συμμετέχουν στο σύγχρονο διεθνές σύστημα, μια σειρά ευκαιρίες, αλλά και ταυτόχρονα θέτουν διάφορες προκλήσεις για τις σύγχρονες κοινωνίες.

Στα οφέλη της παγκοσμιοποίησης και τους διεθνούς εμπορίου, συγκαταλέγονται η σύγκλιση των προϊόντων και των πρώτων υλών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, την αύξηση της διαθέσιμης ποικιλίας προϊόντων για τους καταναλωτές, ενώ περισσότερα προϊόντα, γίνονται προσιτά καθώς μειώνεται το κόστος τους. Ακόμη, παρουσιάζονται αυξημένες ευκαιρίες δραστηριοποίησης στο εξωτερικό για τις επιχειρήσεις μιας χώρας και η ανάδειξη νέων αγορών για τα προϊόντα τους. Το γεγονός αυτό τους παρέχει την δυνατότητα περαιτέρω ανάπτυξης τους.

Επίσης η παγκοσμιοποίηση και το διεθνές εμπόριο, επιτρέπουν την αποτελεσματικότερη κατανομή των διαθέσιμων πόρων διεθνώς, μέσω της δυνατότητας εκμετάλλευσης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της κάθε χώρας. Φυσικά αυτό έχει ως συνέπεια, σημαντικά οφέλη και για την παγκόσμια οικονομία, και την αύξηση της παραγωγής και της ευημερίας διεθνώς.

Μέσα στις αρνητικές επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης και του διεθνούς εμπορίου, είναι και η αύξηση των αντιθέσεων μεταξύ των παραγωγικών συντελεστών που μπορούν να μετακινηθούν μεταξύ των εθνικών συνόρων και των ομάδων εκείνων των οποίων η παραγωγική δραστηριότητα περιορίζεται εντός της επικράτειας ενός κράτους. Έτσι, έχουμε την μεταφορά εργαζομένων με υψηλή ειδίκευση εκεί όπου τους εξασφαλίζετε μεγαλύτερη απόδοση, ενώ οι εργαζόμενοι μεσαίας και χαμηλής ειδίκευσης, εκ των πραγμάτων, βρίσκονται εκτεθειμένοι σε μεγαλύτερο ανταγωνισμό καθώς η άρση των περιορισμών στην κινητικότητα του κεφαλαίου, καθιστά ευκολότερη την υποκατάσταση της εργασίας χαμηλής ειδίκευσης με αντίστοιχη εργασία χαμηλότερου κόστους. Η εξέλιξη αυτή βέβαια, οδηγεί στην αύξηση της ανασφάλειας για τους εργαζόμενους ως προς τις αμοιβές τους και μείωση της διαπραγματευτικής τους δύναμης, απέναντι στους κατόχους κεφαλαίου. Αυτόματα, έρχεται η μείωση των αμοιβών, η επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου και η αύξηση των κοινωνικών συγκρούσεων.

Τα παραπάνω, ελλοχεύουν και τον κίνδυνο διαφυγής πολύτιμου ανθρώπινου δυναμικού, (brain drain). Οι αυξανόμενες ανθρώπινες ροές, διευκολύνουν την

αποτελεσματικότερη κατανομή των ανθρώπινων πόρων διεθνώς και προσφέρουν αυξημένες ευκαιρίες απασχόλησης στο εξωτερικό με τα εμβάσματα από το εξωτερικό να αποτελούν σημαντική πηγή εσόδων για τις χώρες χαμηλού εισοδήματος .

4.6 πτώση της ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας

Διάφορες οικονομικές μεταβλητές, επηρεάζονται από το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας που έφεραν τα τεράστια ελλείμματα του εμπορικού μας ισοζυγίου , που αυξήθηκαν με τη σειρά τους από τις παραμέτρους της παγκοσμιοποιημένης αγοράς . Η Ελλάδα για να καλύψει αυτά τα ελλείμματα, στράφηκε στον εξωτερικό δανεισμό , που όμως την έκανε να χάσει την φερεγγυότητά της στις διεθνείς αγορές, και τελικά την οδήγησε στη προσφυγή της στην χρηματοδοτική στήριξη από τους επίσημους πιστωτές όπως το ΕΕ, ΕΚΤ και ΔΝΤ.

Η αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας και η ενίσχυση του συστήματος Ευφών Μεταφορών (ITS)²⁶ ως δεύτερου πυλώνα παρόμοιας προτεραιότητας , επετεύχθη με το πρόγραμμα προσαρμογής που είχε ως στόχο την δημοσιονομική εξυγίανση . Σε ακόμα υψηλότερη προτεραιότητα²⁷ , τέθηκε η ανταγωνιστικότητα , με το δεύτερο πρόγραμμα στήριξης , το 2012.

Για να επιστρέψουμε σε υγιείς και βιώσιμους ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης , πρέπει να γίνει μείωση τους εξωτερικού μας χρέους σε σχέση με το ΑΕΠ . Έτσι θα έχουμε ανάκαμψη της οικονομίας μας και βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς μας έναντι των άλλων εθνικών οικονομιών .

Για να γίνει πιο ανταγωνιστική Η Ελληνική οικονομία , θα πρέπει να αλλάξουν στο σύνολό τους οι παράμετροι που επηρεάζουν τις εξαγωγές τις σε αγαθά καθώς και υπηρεσίες . Άρα, να μπορέσει να αυξήσει τις εξαγωγές μειώνοντας τα ελλείμματά ²⁸της και αυξάνοντας το πρωτογενές της πλεόνασμα .

²⁶ Στον συνεχώς αναπτυσσόμενο τομέα των Συστημάτων Ευφών μεταφορών (*Intelligent Transport Systems - ITS*) και σε παγκόσμιο επίπεδο, οι εμπλεκόμενοι οργανισμοί οργανώνονται σε Εθνικά Μη Κερδοσκοπικά Σχήματα με σκοπό την ανάπτυξη και προώθηση των σχετικών τεχνολογιών και εφαρμογών. Σε αντιστοιχία με την διεθνή τάση και στην Ελλάδα φορείς του κλάδου των μεταφορών, της πληροφορικής και των επικοινωνιών οργανώνονται στη Μη Κερδοσκοπική Εταιρία Αστικής Ευθύνης με την επωνυμία «Ελληνικός Οργανισμός Συστημάτων Ευφών Μεταφορών» - *Intelligent Transport Systems (ITS): "ITS HELLAS"*.

²⁷ Ίδε IMF (2012)

²⁸ Σε αντίστιξη, ως παραγωγικότητα ορίζεται το οικονομικό προϊόν ανά μονάδα παραγωγικού συντελεστή (*κεφαλαίου ή εργασίας*).

Προτεραιότητα δόθηκε ,στη μέτρηση της ανταγωνιστικότητας ως προς τις τιμές, δηλαδή το επίπεδο της πραγματικής ισοτιμίας βασισμένης, είτε στο Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας (ΜΚΕ), είτε στον Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ). Με την επίσπευση της εσωτερικής υποτίμησης που συμφωνήθηκε μεταξύ της τότε Ελληνικής Κυβέρνησης και Τρόικας το 2012, η ανταγωνιστικότητα ως προς τις τιμές αποκαταστάθηκε σε ικανοποιητικό βαθμό. Τα μέσα όμως που χρησιμοποιήθηκαν για την επίτευξη αυτού του σκοπού, δηλ. τα μέτρα περιορισμού της εσωτερικής ζήτησης και η απελευθέρωση της εργασίας, ώθησαν την οικονομία Ελλάδα σε μεγαλύτερη ύφεση, καθώς είχαν ως αντίκτυπο την μείωση της κατανάλωσης, των εισαγωγών και των επενδύσεων. Ως αποτέλεσμα, οι παράγοντες που σχετίζονται με την ανταγωνιστικότητα της ποιότητας πέρασαν σε δεύτερη μοίρα, βλέποντας με αυτό τον τρόπο τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας. Συνεπώς, εάν υποθέσουμε ότι τα ποιοτικά χαρακτηριστικά είναι αυτά που μπορούν να εγγυηθούν υγιείς ρυθμούς ανάπτυξης της ανταγωνιστικότητας για μια χώρα μακροπρόθεσμα, η προσέγγιση που ακολουθήθηκε στην περίπτωση της Ελλάδας πιθανότητα ζημίωσε την ανταγωνιστικότητά της σε βάθος χρόνου.

Η μέτρηση ανταγωνιστικότητας ως προς τις τιμές είναι συνάρτηση των μεταβολών της πραγματικής ισοτιμίας. Δηλαδή, η ονομαστική συναλλαγματική ισοτιμία προσαρμόζεται με τα επίπεδα τιμών και κόστους των εκάστοτε συγκρινόμενων χωρών. Στην περίπτωσης μιας ανατίμησης, τα προϊόντα και οι υπηρεσίες μιας χώρας καθίστανται πιο ακριβά και συνεπώς λιγότερο ανταγωνιστικά με τα αντίστοιχα άλλων χωρών. Ο τρόπος υπολογισμού της ανταγωνιστικότητας θα επηρεάσει και τον υπολογισμό της απώλειας που θα σε προκληθεί από μια τέτοια περίπτωση ανατίμησης. Συγκεκριμένα, ο υπολογισμός της πραγματικής ισοτιμίας που θα γίνει με βάση το Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας (ΜΚΕ) θα υποδείξει διαφορετική τιμή από αυτή που θα προέκυπτε εάν ο υπολογισμός γινόταν με βάση τον Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ)²⁹. Αντίστοιχα, διακυμάνσεις μπορούν να προκληθούν λόγω των διαφορετικών εμπορικών εταίρων καθώς και των διαφορετικών σταθμίσεων για τα μερίδια εμπορίου με κάθε χώρα-εταίρο , που θα έχει εμπορικές συναλλαγές η Ελλάδα.

²⁹ $e = s*(P/P^*)$, όπου e η πραγματική ισοτιμία, s η ονομαστική ισοτιμία και P/P^* ο λόγος των επιπέδων τιμών ή κόστους στην εγχώρα και την (μέση) ξένη οικονομία. Στην περίπτωση πραγματικών ισοτιμιών οι οποίες βασίζονται στο ΜΚΕ, ο λόγος P/P^* προσεγγίζεται από το $(ΜΚΕ/ΜΚΕ^*)$. Το ΜΚΕ είναι ένας υπολογισμός του μέσου κόστους εργασίας κατά μία μονάδα παραγόμενου προϊόντος στην οικονομία.

Προκειμένου να μετρήσουμε την ανταγωνιστικότητα, συνήθως συγκρίνουμε την εξέλιξη των τιμών ή του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στην εγχώρια οικονομία με την εξέλιξη των τιμών ή του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στους εμπορικούς μας εταίρους, εκφρασμένα σε ένα κοινό νόμισμα (ευρώ). Ο σχετικός συντελεστής στάθμισης του κάθε εμπορικού εταίρου καθορίζεται από το μερίδιό του στις ελληνικές εξαγωγές.

Μετράμε την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών εξαγωγών αγαθών σε όρους κόστους εργασίας συγκρίνοντας το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος σε κάθε κλάδο με το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στους δώδεκα μεγαλύτερους εξαγωγικούς προορισμούς για τα ελληνικά προϊόντα, σταθμισμένους με το μερίδιό τους στις ελληνικές εξαγωγές το 2000. Ως εκ τούτου, η αύξηση των σχετικών μισθών ανά μονάδα προϊόντος στην Ελλάδα υποδηλώνει μείωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Η ανταγωνιστικότητα έχει υποχωρήσει περισσότερο στον κλάδο της γεωργίας, όπου το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος έχει αυξηθεί κατά 39% σε σχέση με τους εμπορικούς εταίρους. Αντίθετα, στη βιομηχανία, η ανταγωνιστικότητα σε όρους κόστους εργασίας υποχώρησε μόνο κατά 10% λόγω της πολύ μεγαλύτερης αύξησης της παραγωγικότητας στον κλάδο

4.6.1 Δείκτες ανταγωνιστικότητας στον κλάδο των υπηρεσιών

Οι συνήθεις δείκτες ανταγωνιστικότητας μετρούν την ανταγωνιστικότητα του κλάδου των υπηρεσιών συγκρίνοντας το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος ή τις τιμές στον κλάδο των υπηρεσιών στην Ελλάδα με το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος ή τις τιμές στους ίδιους εμπορικούς εταίρους, όπως και για τις εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων, καθώς χρησιμοποιούν τους ίδιους συντελεστές στάθμισης. Καθώς οι ανταγωνιστές της Ελλάδας στον κλάδο των υπηρεσιών, όπως ο τουρισμός, είναι διαφορετικοί από τους ανταγωνιστές της Ελλάδας στις εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων, οι συνήθεις δείκτες ανταγωνιστικότητας είναι μεροληπτικοί. Για παράδειγμα, η Γερμανία είναι το νούμερο ένα προορισμός των ελληνικών εξαγωγών αγαθών, με μερίδιο 20% στις συνολικές εξαγωγές αγαθών. Ωστόσο, η Γερμανία δεν ανταγωνίζεται την Ελλάδα ως τουριστικός προορισμός. Αντίθετα, το μερίδιο της Ισπανίας στις ελληνικές εξαγωγές είναι μόνο 4%, όμως η Ισπανία είναι ένας από τους

κυριότερους ανταγωνιστές της Ελλάδας στις τουριστικές υπηρεσίες. Το ίδιο ισχύει και για την Τουρκία, την Πορτογαλία και την Κροατία. Κατά συνέπεια, το σφάλμα των συνήθων δεικτών ανταγωνιστικότητας μπορεί να είναι σημαντικό λόγω του μεγάλου μεριδίου του κλάδου των υπηρεσιών (*ιδίως του τουρισμού*) στις ελληνικές εξαγωγές. Ένας νέος δείκτης ανταγωνιστικότητας του κλάδου των υπηρεσιών ο οποίος συγκρίνει την Ελλάδα με τους έξι κύριους ανταγωνιστές της στον τουρισμό, δηλαδή την Ιταλία, την Ισπανία, την Τουρκία, την Κύπρο, την Κροατία και την Πορτογαλία, δείχνει ότι από το 2010

η ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας στον κλάδο των υπηρεσιών, έναντι των κύριων ανταγωνιστών της (ισοσταθμισμένους), έχει μειωθεί κατά 5% σε όρους κόστους εργασίας.

Αντίθετα, ένας συνήθης δείκτης ανταγωνιστικότητας του κλάδου των υπηρεσιών έναντι των δώδεκα κυριότερων εμπορικών εταιρών της Ελλάδας στα βιομηχανικά προϊόντα υποδηλώνει απώλεια ανταγωνιστικότητας 19% κατά την ίδια περίοδο. Επομένως, συμπεραίνουμε ότι οι συνήθεις δείκτες ανταγωνιστικότητας υπερεκτιμούν την απώλεια ανταγωνιστικότητας στον κλάδο των υπηρεσιών από το 2010 έως και 15%.

Υπάρχουν αρκετοί λόγοι για τους οποίους η ανταγωνιστικότητα στον κλάδο των υπηρεσιών (*ιδίως στον τουρισμό*) μπορεί να προσεγγίζεται καλύτερα σε όρους σχετικών τιμών παρά σε όρους κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος:

- (1) Οι τουριστικές υπηρεσίες καταναλώνονται εντός της χώρας, επομένως ο εγχώριος πληθωρισμός στον ευρύτερο κλάδο των υπηρεσιών είναι πιο σημαντικός,
- (2) οι τουρίστες δεν ενδιαφέρονται για τους μισθούς του προσωπικού του ξενοδοχείου, αλλά για το πόσο θα κοστίσουν οι διακοπές τους σχέση με παρόμοιους προορισμούς,
- (3) τα στοιχεία για τις τιμές ενημερώνονται πιο γρήγορα σε σχέση με τα στοιχεία για το κόστος εργασίας, τα οποία για ορισμένες χώρες, όπως η Τουρκία και η Κροατία, δημοσιεύονται με χρονική υστέρηση ενός έτους ή και περισσότερο.

4.6.2 Συνέπειες παγκοσμιοποίησης σε σχέση με το ΑΕΠ

Η σημαντική θετική συμβολή του εξωτερικού τομέα, κυρίως λόγω της ικανοποιητικής επιδόσεως του τουρισμού, βοήθησε στην περιορισμένη υποχώρηση του ΑΕΠ, κατά το Δ' τρίμηνο του 2015³⁰.

Ειδικότερα, στο Δ' τρίμηνο του 2015, το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 0,8%, από -1,7% το τρίτο τρίμηνο 2015. Συνολικά το 2015, το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 0,2%, έναντι αύξησεως 0,7% το 2014. Η πτώση του ΑΕΠ στο δεύτερο εξάμηνο 2015, κατά 1,2%, έναντι αύξησεως 0,6% το πρώτο εξάμηνο 2015, μπορεί να ερμηνευθεί ως ακολούθως:

- Πρώτον, η συμπεριφορά της ιδιωτικής καταναλώσεως ήταν ο βασικός προσδιοριστικός παράγοντας αυτού του φαινομένου. Συγκεκριμένα, η ιδιωτική κατανάλωση αυξήθηκε κατά 1,2% σε ετήσια βάση στο πρώτο εξάμηνο 2015, συμβάλλοντας θετικά στο ΑΕΠ κατά 0,8 εκατοστιαίες μονάδες. Η θετική μεταβολή της καταναλώσεως στο εξάμηνο αυτό, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην βελτίωση του δείκτη καταναλωτικής εμπιστοσύνης σε σχέση με το πρώτο εξάμηνο 2014, αλλά και τις χαμηλές τιμές του πετρελαίου που ενίσχυσαν το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών.

Στο τρίτο τρίμηνο 2015, η υποχώρηση της ιδιωτικής καταναλώσεως θεωρείται περιορισμένη (-0,3% σε ετήσια βάση), παρά την επιβολή των κεφαλαιακών ελέγχων, καθώς τα νοικοκυριά προέβησαν σε δαπάνες μέσω ηλεκτρονικών πληρωμών σε συνθήκες υψηλής αβεβαιότητας. Επιπλέον, επισημαίνεται και η θετική συμβολή της αυξημένης τουριστικής κινήσεως στην ιδιωτική κατανάλωση στο τρίμηνο αυτό. Στο τέταρτο τρίμηνο 2015, η ιδιωτική κατανάλωση υπεχώρησε κατά 0,9%, σε ετήσια βάση, λόγω των αυξήσεων του συντελεστή ΦΠΑ το καλοκαίρι, σε ένα ευρύ φάσμα προϊόντων και υπηρεσιών.

4.6.3 δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης

Η μείωση του δείκτη καταναλωτικής εμπιστοσύνης στους δύο πρώτους μήνες του 2016 (5,7 μονάδες από τον Δεκέμβριο 2015) αντανακλά την απαισιοδοξία των

³⁰ σύμφωνα με εβδομαδιαία έκθεση της Alpha Bank

νοικοκυριών όσον αφορά στις μελλοντικές οικονομικές τους συνθήκες και συμβαδίζει ενδεχομένως, με νέα υποχώρηση της κατανάλωσης το επόμενο διάστημα.

- Δεύτερον, το 2015 σημειώθηκε υποχώρηση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου κατά 2,8%, σε ετήσια βάση, στο δεύτερο εξάμηνο 2015, έναντι αυξήσεως 4,9% το πρώτο εξάμηνο 2015. Οι επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ αποτελούν πλέον μικρό ποσοστό, το 11,6% του ΑΕΠ το 2015, έναντι 24,5% του ΑΕΠ που αναλογούσε το 2007.

Συνολικά το 2015 συνεχίστηκε η επενδυτική ένδεια, λόγω της επιδεινώσεως του επιχειρηματικού κλίματος, των κεφαλαιακών περιορισμών και της διαρκούς μείωσεως του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων, που δυσχέραναν την πραγματοποίηση επενδυτικών σχεδίων. Κατά συνέπεια οι επιχειρήσεις, είτε προβαίνουν σε επενδύσεις με ίδια κεφάλαια, είτε μεταθέτουν τις επιχειρηματικές τους αποφάσεις και αντιμετωπίζουν τις διακυμάνσεις της ζήτησεως δια της μεταβολής των αποθεμάτων τους.

Επίσης, οι αρνητικές καθαρές επενδύσεις των τελευταίων ετών, δηλαδή η διαφορά των επενδύσεων από τις αποσβέσεις, επέφεραν σημαντική απαξίωση του παραγωγικού κεφαλαίου μειώνοντας σημαντικά το καθαρό πραγματικό κεφαλαιακό απόθεμα της οικονομίας. Στην περίοδο 2010- 2014, οι αποσβέσεις ξεπέρασαν την επενδυτική δαπάνη σωρευτικά κατά €42,3 δισ. (2010-2014). Επομένως, θεμελιώδεις αναπτυξιακές παράμετροι της οικονομίας, όπως είναι οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου, παραμένουν ουσιαστικά αδρανείς (κοντά στο ύψος του 2007) υπονομεύοντας την αναπτυξιακή δυναμική της ελληνικής οικονομίας.

Αξιοσημείωτη είναι, επίσης, η συνεχής εκτεταμένη μείωση των επενδύσεων σε κατοικίες από την αρχή της οικονομικής κρίσεως μέχρι σήμερα, που σε μεγάλο βαθμό είναι συνδεδεμένη με την υψηλή φορολόγηση επί της ακίνητης περιουσίας. Όπως προκύπτει από το Γράφημα 2, οι επενδύσεις σε κατοικίες και σε μηχανολογικό εξοπλισμό έχουν συρρικνωθεί ως ποσοστό του ΑΕΠ από το 2008 στο 2015. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι οι επενδύσεις σε κατοικίες αποτελούν πλέον μόλις το 0,8% επί του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, ενώ το 2008 το ποσοστό αυτό αντιστοιχούσε στο 7,6%.

Σε μια περίοδο κατά την οποία διαταράχθηκε σημαντικά η ομαλότητα στη ροή των εισαγωγών, μέρος των άμεσων αναγκών της αγοράς για εισαγόμενα αγαθά και πρώτες ύλες καλύφθηκε μέσω αναλώσεως αποθεμάτων. Το φαινόμενο αυτό είχε ως αποτέλεσμα η συνεισφορά της μεταβολής των αποθεμάτων στον ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ να διαμορφωθεί σε έντονα αρνητικό επίπεδο στο τέταρτο τρίμηνο 2015 κατά -2,5 εκατοστιαίες μονάδες από -2,3 εκατοστιαίες μονάδες στο τρίτο τρίμηνο 2015.

- Τρίτον, σημειώνεται, η εκ νέου μεγάλη μείωση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών κατά 8,8%, σε ετήσια βάση, στο τέταρτο τρίμηνο 2015, η οποία υπολείπεται της μείωσης των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών κατά -12,5%. Συνεπώς, ο εξωτερικός τομέας είχε σημαντική θετική συμβολή στο ΑΕΠ κατά 1,5 εκατοστιαίες μονάδες στο τέταρτο τρίμηνο 2015, από +3,3 π.μ. το τρίτο τρίμηνο 2015 και -0,2 π.μ. το πρώτο εξάμηνο.

Η μεγάλη υποχώρηση των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών συνέβη στο δεύτερο εξάμηνο 2015, καθώς αυτές υποχώρησαν κατά 15,8%, σε ετήσια βάση, έναντι αυξήσεως κατά 2,9% στο πρώτο εξάμηνο 2015 αντίστοιχα. Η πτώση των εισαγωγών αποδίδεται, τόσο στην επιβολή κεφαλαιακών ελέγχων, όσο και στην υποχώρηση των τιμών του πετρελαίου.

4.7 Παγκοσμιοποίηση και μικρομεσαίες επιχειρήσεις

Η εξελισσόμενη παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, δηλαδή οι κινητήριες δυνάμεις της και οι συνέπειές της είναι πολυσυζητημένα θέματα. Οι επιδράσεις, όμως, της διεθνοποίησης για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις έχουν μέχρι σήμερα πολύ λιγότερο συζητηθεί και, μάλιστα, με άγνωστο προβλεπτικό πλαίσιο. Οι πάντες, όμως, γνωρίζουν ότι αυτή η ομάδα των επιχειρήσεων όλο και περισσότερο περιέρχεται στη λεγόμενη παγκοσμιοποίηση, η οποία παρουσιάζεται συγχρόνως και ως επιχειρησιακή ευκαιρία και ως επιχειρησιακός κίνδυνος. Οι πρώτες ύλες καθώς και τα μηχανήματα εισάγονται αποκλειστικά πλέον από το μεγάλες εμπορικές και βιομηχανικές επιχειρήσεις από το εξωτερικό, κάνοντας την θέση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων ολοένα και χειρότερη. Η μείωση της ζήτησης σε καθημερινά αγαθά η αύξηση του κόστους και η συμπίεση των κερδών, προκαλεί σοβαρό πρόβλημα στα έσοδα της ελληνικής αγοράς, μην αφήνοντας κανένα περιθώριο για ευκαιρία ανάπτυξης στις

αδύναμα ανταγωνιστικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Γι αυτό είναι σήμερα πολύ σημαντικός ο εξαγωγικός προσανατολισμός των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Οι περισσότερες ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις δεν εξάγουν, αλλά εξυπηρετούν απλώς την τοπική, περιφερειακή ή εθνική αγορά. Ως εκ τούτου, η συμβολή τους στην αύξηση του πλούτου της χώρας είναι σχετικά περιορισμένη. Αυτές οι επιχειρήσεις επηρεάζονται μόνο έμμεσα από την παγκοσμιοποίηση λόγω του αυξανόμενου ανταγωνισμού εισαγωγών. Σχετίζοντας το μέγεθος της επιχείρησης με τις εξαγωγές παρατηρείται ότι το μέγεθος της επιχείρησης επηρεάζει θετικά την εξαγωγική δραστηριότητα.

Σε μια παγκοσμιοποιημένη αγορά, για υπάρχει εξαγωγική δραστηριότητα, πρέπει να υπάρχει και η αντίστοιχη πληροφόρηση και οι αντίστοιχες εκτιμήσεις για επιχειρησιακές ευκαιρίες μέσω του τομέα του μάρκετινγκ, με διάφορες προβλέψεις και σχεδιασμούς, που θα αναλύουν τις συνθήκες της αγοράς, καθώς και τα αναμενόμενα κέρδη, λαμβάνοντας υπόψη τους πόρους που διατίθενται, τα κεφάλαια και το ειδικευμένο προσωπικό. Αυτό, κάτω από τις επικρατούσες συνθήκες των μικρομεσαίων επιχειρήσεων είναι δύσκολο, έως ακατόρθωτο.

Επειδή οι εξαγωγικές δραστηριότητες πρέπει να έχουν έναν μακροπρόθεσμο χαρακτήρα, οι εμπειριστατωμένες αναλύσεις είναι πολύ σημαντικές.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι οι εξαγωγικές επιχειρήσεις θα βρεθούν στο μέλλον ενώπιον διάφορων ισχυρών εξελίξεων.

Η «οικονομική» μετανάστευση, έχει ήδη φέρει μείωση της παραγωγής πρώτων υλών σε πολλές χώρες, που παρουσιάζουν ολοένα και περισσότερη αδύναμη οικονομική ανάπτυξη. Έτσι, έχουμε μια αύξηση τιμών και ελλείμματα στα εμπορικά ισοζύγια πολλών χωρών, συρρίκνωση του πληθυσμού σε ανεπτυγμένες χώρες, με αντίστοιχη αύξηση στις υπανάπτυκτες.

Κατά συνέπεια, οι επιχειρήσεις πρέπει, ενόψει αυτών των εξελίξεων, να προσαρμόσουν την παραγωγική τους δραστηριότητα σε προϊόντα συγκριτικού πλεονεκτήματος (χαμηλού κόστους και υψηλής ανταγωνιστικότητας) και υψηλής προστιθέμενης αξίας, ώστε να εκμεταλλευτούν τη ζήτηση προϊόντων υψηλής εισοδηματικής ελαστικότητας στο εξωτερικό.

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις «αποτελούν σημαντικό δυναμικό παράγοντα όλων των οικονομιών», αρκεί να «πρωτοπορούν στον τομέα της καινοτομίας, ειδικότερα στους κλάδους που βασίζονται στη γνώση». Γι' αυτό και ένας βασικός στόχος είναι η «*διαμόρφωση ενός συνόλου καλύτερων δημοσιονομικών πολιτικών, που θα προωθήσει τη δημιουργία και ταχεία ανάπτυξη καινοτόμων ΜμΕ*». Αυτές οι επιχειρήσεις πρέπει να ενισχυθούν, αλλά κυρίως για δραστηριότητες οι οποίες «*αλλιώς δεν επρόκειτο να λάβουν χώρα*».³¹

Η ανάπτυξη πιο δυναμικών ΜμΕ, οι οποίες επεξεργάζονται νέες ιδέες, διαδικασίες και τεχνολογίες, με καινοτόμους τρόπους, είναι απαραίτητη πλέον, μέσα σε αυτό το παγκοσμιοποιημένο οικονομικό περιβάλλον. Γενικά, οι αναφορές σχετικά με τα μεγέθη των ΜμΕ, στέλνουν ένα και μοναδικό μήνυμα: Στο νέο οικονομικό σκηνικό που οραματίζεται η οικονομική ολιγαρχία, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, όπως αυτές της Ελλάδας, δεν έχουν καμία θέση.

Μέσα από αυτή την οπτική, γίνεται κατανοητός και ο μέχρι τώρα ορισμός της ΕΕ για το ποιες επιχειρήσεις θεωρούνται «μικρομεσαίες». Μάλιστα σε λίγους μήνες, τον Ιανουάριο του 2016 ο ορισμός αναθεωρείται και τα χρηματοοικονομικά μεγέθη διευρύνονται. Ετσι, σε λίγο καιρό, γενικά «μικρομεσαίες» επιχειρήσεις θα θεωρούνται αυτές που απασχολούν μέχρι 249 εργαζόμενους, έχουν ετήσιο κύκλο εργασιών έως 50 εκατ. ευρώ και με συνολικό ετήσιο ισολογισμό στα 43 εκατ. ευρώ. «Πολύ μικρή» επιχείρηση θα θεωρείται εκείνη που απασχολεί λιγότερους από 10 εργαζόμενους με τον ετήσιο κύκλο εργασιών ή το συνολικό ισολογισμό μέχρι τα... 2 εκατ. ευρώ!

Κάποιοι επιμένουν παρ' όλα αυτά να μιλούν για μέτρα υπέρ όλων των ΜμΕ, αλλά οι ορισμοί και οι κατευθύνσεις για το πώς πρέπει να είναι οι «μικρομεσαίες», όχι μόνο αποκλείουν από τα σχέδια ενίσχυσης το 95% των επιχειρήσεων στην Ελλάδα, αλλά τις τοποθετούν και στην κατηγορία των «μη βιώσιμων».

Η ανάγκη περιορισμού των εμποδίων πρόσβασης των ελληνικών ΜΜΕ επιχειρήσεων στις παγκόσμιες αγορές, είναι ορατή, καθώς επισημαίνεται ότι οι διασυνοριακές διευκολύνσεις πρέπει να ευνοούν επίσης και τη διασύνδεση «μεταξύ **μεγάλων**

³¹ Ειπώθηκαν στη υπουργική Διάσκεψη που συγκάλεσε ο ΟΟΣΑ με τη συμμετοχή δεκάδων χωρών, μελών και μη μελών του, στις αρχές του Ιουνίου 2015 στην Κωνσταντινούπολη, με θέμα: «**Πρωτότητα της επιχειρηματικότητας και καινοτομιών μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία**»

επιχειρήσεων και MME για επιχειρηματικούς σκοπούς». Ακόμη και στο θέμα των προγραμμάτων ανάπτυξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων επαναλαμβάνεται ότι μεταξύ άλλων πρέπει να βοηθηθούν ώστε **«να βελτιώσουν τις διασυνδέσεις με άλλες MME και μεγάλες επιχειρήσεις»**. Πρέπει «να ενισχυθεί ο ρόλος των ξένων άμεσων επενδύσεων ως μέσου για την πρόσβαση των ΜμΕ στις διεθνείς αγορές. Ειδικότερα, **η ένταξη των MME στις αλυσίδες εφοδιασμού των πολυεθνικών εταιριών** και η επακόλουθη (έμμεση) συμμετοχή τους στην εξαγωγική δραστηριότητα, μπορεί να συμβάλλει στη διάδοση της τεχνολογίας και αποτελεσματικών επιχειρηματικών μοντέλων στις MME, αυξάνοντας έτσι τη διεθνή ανταγωνιστικότητά τους».

Ουσιαστικά επιχειρείται να επαναπροσδιοριστεί στην πράξη ολόκληρη η κατηγορία των «μικρομεσαίων» επιχειρήσεων. Αλλά κι αυτές που θα μπορέσουν να λειτουργήσουν μέσα στο νέο πλαίσιο δε γλιτώνουν από περιορισμούς. Γι' αυτό και οι χώρες , δέχονται ότι οι MME πρέπει να βοηθηθούν να ξεπεράσουν τις ατέλειες της αγοράς, αλλά, **«χωρίς να διαταράσσουν υπερβολικά τις δομές της ή να δημιουργούν εμπόδια στον ανταγωνισμό»**.

Επιπρόσθετα, πρέπει να βελτιωθεί η πρόσβαση των MME στη χρηματοδότηση «με λογικούς όρους». Οι πολιτικές , πρέπει να έχουν ως στόχο να εξασφαλίσουν ότι οι αγορές, θα είναι σε θέση να χρηματοδοτήσουν MME **με πιστοληπτική ικανότητα** και ότι οι **καινοτόμες** MME με καλές προοπτικές ανάπτυξης θα έχουν πρόσβαση σε κατάλληλα δομημένα κεφάλαια επιχειρησιακού κινδύνου.

Ενα από τα εμπόδια για την ενίσχυση του διεθνικού χαρακτήρα των MME είναι **«οι δασμολογικοί και μη δασμολογικοί φραγμοί που θέτουν οι χώρες για την προστασία της οικονομίας τους»**. Οι πολυεθνικές κρίνουν επίσης ότι μέσω των MME που θα ελέγχουν, μπορούν καλύτερα να διεκδικήσουν και το δημόσιο χρήμα. Έτσι, οι... MME θα βοηθηθούν «να αυξήσουν τις δυνατότητές τους να ανταγωνίζονται για τις κρατικές προμήθειες»! Αυτές είναι οι «μικρομεσαίες» επιχειρήσεις για τις οποίες προτείνονται μια σειρά από μέτρα, όπως το ευνοϊκό φορολογικό περιβάλλον, οι σταθερές μακροοικονομικές πολιτικές σε τομείς που τις επηρεάζουν, τα κατάλληλα ρυθμιστικά πλαίσια που θα σχεδιάζονται με βάση τις ανάγκες τους. Οι λίγες και εκλεκτές επιχειρήσεις - υποκαταστήματα των πολυεθνικών.

4.8Προβλήματα της λειτουργίας της παγκοσμιοποίησης

1. Η κυριαρχία των ισχυρών **οικονομικών συμφερόντων**. Στην εποχή της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας η πολιτική, ως έκφραση της βούλησης του λαού, αδυνατεί να ασκήσει αποτελεσματικό έλεγχο στις οικονομικές δραστηριότητες τεράστιων επιχειρήσεων και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων ή ακόμη και φυσικών προσώπων (λ.χ. επενδυτές με αδιαφανείς οικονομικές δραστηριότητες). Η αδυναμία αυτή έχει ως αποτέλεσμα να λαμβάνονται πολιτικές αποφάσεις, οι οποίες δεν εκφράζουν το αληθινό συμφέρον του λαού, όπως αυτό αποτυπώνεται στις εκάστοτε εκλογές.

2. Η ανεξέλεγκτη δύναμη των **MME**, τα οποία κάποτε διαπλέκονται με παράγοντες της οικονομικής και της πολιτικής εξουσίας και μεταβάλλονται σε προπαγανδιστικούς μηχανισμούς παραβιάζοντας τη δημοσιογραφική δεοντολογία, συσκοτίζοντας την αλήθεια και παραπληροφωρώντας την κοινή γνώμη.

3. Τα **φαινόμενα αναξιοκρατίας, ιδιοτέλειας, διαφθοράς και ασυνέπειας** που παρατηρούνται στο χώρο της πολιτικής κλονίζουν την εμπιστοσύνη των πολιτών και τους οδηγούν στην απογοήτευση και στην αποστασιοποίηση από τα κοινά.

4. Η **φτώχεια, η ανεργία, οι κοινωνικές ανισότητες και ο κοινωνικός αποκλεισμός**, φαινόμενα που υπονομεύουν την κοινωνική συνοχή και αντιβαίνουν στο αληθινό νόημα της δημοκρατίας.

5. Η **κρίση θεσμών και αξιών**, η οποία οδηγεί στον ατομικισμό, στον ωφελιμισμό και στον ανταγωνισμό αποδυναμώνοντας το πνεύμα της συλλογικότητας και τη δημοκρατική συνείδηση. Για παράδειγμα, το καταναλωτικό πρότυπο ζωής που επικρατεί στο σύγχρονο κόσμο επηρεάζει αρνητικά την ποιότητα της δημοκρατίας.

6. Η **καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων**, που αντίκειται στον κοινωνικό χαρακτήρα της δημοκρατίας, αφού ο σεβασμός της ιδιαιτερότητας, η ανεκτικότητα και η καταπολέμηση των κοινωνικών ανισοτήτων και των φαινομένων κοινωνικής παθογένειας (βία, εγκληματικότητα κλπ.) είναι συστατικά στοιχεία της δημοκρατίας.

7. Η **έλλειψη παιδείας και κριτικής σκέψης**

Αρκετοί θεωρούν ότι, στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία μας, όπου οι πολυεθνικές εξαρτώνται από τις διεθνείς αλυσίδες προσφοράς, το εμπόριο δεν μπορεί παρά να ανακάμψει και να επιστρέψει στα προηγούμενα μοτίβα.

Η HSBC πρόβλεψε πρόσφατα ότι το διεθνές εμπόριο **θα αναπτύσσεται 8% κατά μέσο όρο ως το 2030** χάρη σε μεγάλο βαθμό στις αυξημένες δαπάνες υποδομών σε αναπτυσσόμενες αγορές, όπως η Ινδία.

4.9 Αντιμετώπιση των κινδύνων της παγκοσμιοποίησης

1. Μια από τις απαραίτητες προϋποθέσεις της δημιουργίας ενός οικουμενικού πολιτισμού είναι η έμφαση στην οικονομική ανάπτυξη όλων των χωρών του κόσμου. Η οικονομική επικράτηση ορισμένων χωρών σε βάρος άλλων διαιωνίζει τις οικονομικές ανισότητες και αναστέλλει την παγκόσμια πρόοδο και ευημερία.
2. Η αντίληψη ότι η παγκοσμιοποίηση είναι κυρίως οικονομικός όρος και σημαίνει τη δημιουργία μιας παγκόσμιας αγοράς, η οποία ρυθμίζει τα πάντα και ταυτόχρονα αυτορυθμίζεται, δεν συμβάλλει στην πολύπλευρη και ουσιαστική αλληλεπίδραση των λαών ούτε επαρκεί για να πραγματοποιήσει τα όνειρα και τις προσδοκίες των ανθρώπων σε παγκόσμιο επίπεδο.
3. Συνειδητοποίηση ότι ο πνευματικός και πολιτιστικός τομέας δεν πρέπει να υπολείπεται του υλικού – οικονομικού, εάν επιδιώκεται πραγματικά μια παγκοσμιοποίηση με «ανθρώπινο πρόσωπο». Προς την κατεύθυνση αυτή μπορεί να συμβάλλει αναμφισβήτητα και μια άλλη παράμετρος, πολιτική αυτή τη φορά: η ενίσχυση της δημοκρατίας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.
4. Στις σχέσεις των κρατών δεν θα πρέπει να επικρατεί το «το δίκαιο του ισχυρότερου», αλλά πνεύμα ισοτιμίας, αλληλοσεβασμού και συνεργασίας.
5. Αποφασιστικής σημασίας είναι ο ρόλος της παιδείας, κυρίως της ανθρωπιστικής. Εξάλλου, η βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος μπορεί να εξασφαλίσει στο νέο άνθρωπο τις απαραίτητες προϋποθέσεις, για να αναπτύξει οικουμενική συνείδηση και να σταδιοδρομήσει στο σημερινό «παγκόσμιο χωριό».
6. Η πολιτισμική ιδιαιτερότητα κάθε χώρας θα πρέπει να είναι σεβαστή. Οι εθνικές παραδόσεις αποτελούν την πολιτιστική κληρονομιά, την ιδιαίτερη ταυτότητα κάθε λαού και η διατήρησή τους είναι χρέος όλων.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ) είναι ο κύριος οργανισμός που δημιουργεί τον κανόνα της διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης. Οι 134 χώρες μέλη του έχουν παραχωρήσει τεράστιες εξουσίες και ισχύ που κάποτε ανήκαν στους πολίτες του κάθε κράτους. Είναι το πιο ισχυρό μυστικό και αντιδημοκρατικό διεθνές σώμα πάνω στη γη. Η κύρια λειτουργία του ΠΟΕ είναι ότι τα παγκόσμια εμπορικά συμφέροντα (πραγματικά, τα συμφέροντα των παγκόσμιων εταιριών) θα πρέπει, πάντοτε, να εκτοπίζουν όλα τα άλλα. Οποιαδήποτε εμπόδια στην ομαλή λειτουργία και γρήγορη επέκταση της παγκόσμιας συντεχνιακής δραστηριότητας θα πρέπει να κατασταλούν

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ** 10 Δεκεμβρίου 2015 ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 10/05/2003 Financial Times
- **ΆΡΘΡΟ Του Παναγι Γαλιατσατου στην Καθημερινή της 2/12/2010**
- **Αποσκίτης, Λ. (2006)**. Οδηγός αντί-παγκοσμιοποίησης. Τα ακτιβιστικά κινήματα από το Σιάτλ έως το Εδιμβούργο. *Άρδην*, τ. 59. Διαθέσιμο στο <http://www.ardin.gr/?q=node/561> (25/12/2011).
- **Βαρουφάκης Ι.**, *Πολιτική οικονομία η οικονομική θεωρία στο φως της κριτικής*, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2007
- **Beck, U. (2000)**. *Τι Είναι Παγκοσμιοποίηση*; Αθήνα: Καστανιώτης.
- **Βεργόπουλος, Κ.** (1999). *Παγκοσμιοποίηση. Η μεγάλη χίμαιρα*. Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη.
- **Βούλγαρης, Γ. (2008)**. *Η Ελλάδα από τη Μεταπολίτευση στην Παγκοσμιοποίηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις.
- **Δημήτρης Δημητρακόπουλος**, Παγκόσμια οικονομική κρίση προ των πυλών
- **Ελευθέριος Καραγιάννης**, Χρηματιστηριακός Καπιταλισμός και Παγκοσμιοποίηση της φτώχειας
- **Τομπάζος, Σταύρος, 1999**, «Παγκοσμιοποίηση και Ευρωπαϊκή Ένωση», Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- **Bourdieu, P. (2001)**. *Για Ένα Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Κίνημα, Αντεπίθεση Πυρών II*. Αθήνα: Πατάκης.
- **Γραμματικός, Ν. Μ. & Κατσορίδας, Δ. Α. (2001)**. Παγκοσμιοποίηση και σύγχρονη ελληνική διανόηση: μια πραγματικότητα, ένα ιδεολόγημα ή μια πολιτική; *Θέσεις*, τ. 77. Αθήνα: Νήσος. Διαθέσιμο στο http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=755&Itemid=29. (30/12/2011).
- **Cohn, Th. H. (2009)**. *Διεθνής πολιτική οικονομία: θεωρία και πράξη*. (μετ. Ν. Λούντος). Αθήνα: Gutenberg.
- Διακυβέρνηση: Ένας ευφημισμός για το σκληρό πολιτικό δεσποτισμό, Μια συνέντευξη του Γιούργκεν Χάμπερμας στην εφημερίδα *Le Monde*, όπως αναδημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Εποχή* (21 /11/ 2011). Διαθέσιμο στο <http://www.epohi.gr/portal/theoria/10673> (19/12/2011).

- **Giddens, A. (1990).** *The consequences of modernity*. Stanford University Press.
- **Η αποδόμηση της παγκοσμιοποίησης** (2006). *Άρδην*, τ. 59. Διαθέσιμο στο <http://www.ardin.gr/?q=node/559> (20/12/2011).
- **Hobsbawm, E. (2010).** **WORLD DISTEMPERS**, συνέντευξη στο *New Left Review* 61, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010, σ. 133-150.
- **Οικονομίδης, Π.** (2011). Ομιλία στο *11ο Διεθνές Συνέδριο με θέμα «Rebranding Greece»*, Θεσσαλονίκη, 11 Νοεμβρίου 2011. Διαθέσιμο στο http://www.epixeiro.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=1301:rebranding-greece-&catid=87:2011-03-10-17-35-47&Itemid=321 (2/1/2012).
- **Παπαγεωργίου, Χ.** (2001). Τι είναι παγκοσμιοποίηση. *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* (15/7/2001). Διαθέσιμο στο http://archive.enet.gr/online/online_text/c=110,dt=15.07.2001,id=57231012 (20/12/2011).
- Πολιτική επιστήμη και Διεθνής πολιτική, Επικοινωνία και Δημοσιογραφία στην εποχή της Παγκοσμιοποίησης, 2011. Λευκωσία: ΑΠΚΥ.
- Πολιτική Οικονομία και Επικοινωνία - Δημοσιογραφία, 2011. Λευκωσία: ΑΠΚΥ
- **Ρουμελιώτης, Α. (2003).** Εναλλακτική παγκοσμιοποίηση. *Ελευθεροτυπία* (5/6/2003). Διαθέσιμο στο http://archive.enet.gr/online/online_text/c=113,dt=05.06.2003,id=24031872 (20/12/2011).
- **Φωτόπουλος, Τ. (2002).** *Παγκοσμιοποίηση, Αριστερά και Περιεκτική Δημοκρατία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Wikipedia [Βικιπαίδεια]: Παγκοσμιοποίηση
- **Χατζής, Α. Ν. (2004).** Η Επίσημη Ιδεολογία της Παγκοσμιοποίησης: «Νεοφιλελευθερισμός», *Φιλελευθερισμός και Οικονομική Επιστήμη*.
- Δημοσιεύτηκε στο *Express* (29/2/2004). Διαθέσιμο στο http://old.phs.uoa.gr/~ahatzis/Neoliberalism.htm#_ftn1 (18/12/2011).

- **Cohn T.**, *Διεθνής πολιτική οικονομία*, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2009
- **Daniel Bell**, *The World and the United States in 2013*, Daedalus 116,1987
- **David Held & Anthony McGrew**, *Παγκοσμιοποίηση – Αντι-παγκοσμιοποίηση*
(μετ. Κατ. Κιτίδη), Πολύτροπον, Αθήνα 2004